

ДО ЗБРОЇ

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

ВИПУСК
19 (32)
ЧЕРВЕНЬ
1953
РІК
ВИДАННЯ
VI

З М І С Т :

1. Місія УПА:	П. Полтава	1
2. Чайка:	Чужинці в УПА	2
3. М. Романів:	Сини рідного буревію	3
4. Беркут:	Епізод із жнивної акції	4
5. С. Данилюк:	Баянс бойових досягнень УПА	7
6. Крига:	Залізні нерви	11
7. М. Боеслав:	Легенда Чорного Ліса	12
8. Е. А. Реймонд:	Народня війна	13
9. С. К. :	До історії розвитку советської таємної служби до 1945 р.	16
10. К. Клявзевиц:	Народня війна	21
11. Г. Д. Ф. :	Основні засади німецької системи бойової розвідки	23
12. Р. Всеволод:	Напальм замість вубухових речовин	28
13. З документів боротьби :	Звіти К-ня відтинка УПА	30
14. З книжок і преси		35
15. Подяки Місії УПА		41

Передруки дозволені при заповіданні джерела

Ціна одного примірника журналу „ДО ЗБРОЇ“:

в Німеччині	1.— нм.	у Франції	100.— ффр.
у Вел. Британії	2.— шил.	в США	0.50 дол.
в Бельгії	12.— бфр.	в Канаді	0.50 дол.
в Голляндії	1.20 гульд.	в Австралії	2 шил. 6 пс.
у Швеції	1.20 кср.	в Аргентині	3 пези
у Швайцарії	1.— фр.	в Бразилії	5 крз.

Адреса В-ва: „DO ZBROJI“

MÜNCHEN 2, Karlsplatz 8/III, US-Zone Germany

Видає Місія УПА при ЗП УТВР.

Druck: „Logos“, München 8, Rosenheimerstr. 46 a.

ЗА САМОСТІЙНУ СОБОРНУ
УКРАЇНСЬКУ ДЕРЖАВУ

ВОЛЯ НАРОДАМ
ВОЛЯ ЛЮДИНІ

РІК ВИД. VI

ЧЕРВЕНЬ 1953

ВИПУСК 19 (32)

Зимом 1951-1952 рр. на українських землях у бою з російсько-більше-
вицьким окупантом України загинув смертю героя

**Заступник голови Генерального Секретаріату УГВР,
Командир УПА, нагороджений Золотим Хрестом Бойової Заслуги I класи
і окремою медалею «За боротьбу в особливо важких умовах»**

майор П. ПОЛТАВА

член Української Головної Визвольної Ради, начальник Політвиховного
відділу Головного Штабу УПА, керівник «Бюро інформації УГВР», член
Проводу Організації Українських Націоналістів на українських землях,
довголітній підпільний вояк-революціонер, борець за волю України, ви-
датний публіцист українського визвольно-революційного підпілля, відомий
своїми публіцистичними працями в Україні і закордоном.

В особі Заступника голови Генерального Секретаріату УГВР, майора
УПА П. Полтави український визвольно-революційний рух утратив одного
з найвизначніших політичних керівників і революційних діячів сучасної
України.

Вічна Слава Геросві Української Національно-Визвольної Революції!

Місія У П А

*Саме та обставина, що концепція Самостійної України відповідає найглиб-
шим, віковим прагненням українського народу і що вона зродилася як висновок з
тих кількох сторіч, що їх прожив український народ в умовах окупантського гні-
ту і визиску, вирішує про те, що ця концепція — найбільш логічна, реальна,
життєва, отже, єдиноправильна і єдиноможлива для українського народу по-
літична концепція. Саме ця обставина вирішує також про те, що український
народ ніколи не перестане боротися за повне здійснення цієї концепції, хоча б
навіть це коштувало йому найбільше жертв, і хоча б проти себе він мав увесь світ.*

*Концепція Самостійної України — це, також, концепція такого суспільного
ладу в майбутній Українській Державі, за якого не існуватиме експлуатація (ви-
зиск) людини людиною. Цей лад буде спиратися на національно-державну й ко-
оперативну власність у промисловості, банківій справі, торгівлі, на національно-
державну власність на землю при індивідуальному або колективному, в залеж-
ності від волі населення, землекористуванні.*

*Ідея нації посідає домінуюче становище серед усіх інших чинників, що впли-
вають на хід історії. Вона є найбільша сила історичного процесу, в зударі з якою
капітулюють усі сили, скеровані проти неї. Вона через те визначає і основну
розвиткову тенденцію історичного процесу.*

П. ПОЛТАВА

Августин Донніні — Михась

Шумні, бурхливі води Тибру, високі, стрімкі гори, вічно живий, з високою, аж по небо колюмною диму, Везувій, синьо-голубе небо — оце країна, що в ній 1920 року вперше побачив світ Августин Донніні.

Батько до першої світової війни — воєнний інвалід. Інвалідська рента, що її одержував батько, не могла вповні забезпечити доволі чисельної родини. Тому мати важкою працею мусіла здобувати засоби на прожиток для своєї родини.

Перші кроки ставив малий Августин серед мурів родинного Риму. Тут кожний камінь, кожний крок має свою історію. Дитячі мандрівки серед тих історичних пам'яток виробляли в ньому почуття національної гордості та любові до рідної країни.

Батько його матері жив у підміському селі. Бувши учнем народної школи, тут він проводив вакаційний час. Нераз і під час науки, коли в нього був вільний час, він забігав туди. Тут, серед природи, в сільському затишші він любив проводити свобідні хвилини. Перебування в великоміському середовищі та серед сільської природи творило контрасти, що впливали на багатство духовного життя дитини.

Скінчивши середню школу, Августин Донніні рішив студіювати медицину. В уяві він леліав той час, коли, мов той вояк, стане на боротьбу із смертю і вириватиме їй жертви з обнять.

Час плив. Плило й життя, ніби човен на спокійному морі. Та тогочасні вожаки Італії почали роздмухувати воєнну бурю. І воєнна хуртовина загнала човник Августинового життя далеко-далеко...

*

1945 рік. Україна горить всенародним повстанням. Шумить Чорний ліс, в його мові вчувається шепіт минулих віків, що народжує тугу до волі українського народу. Тіні високих ялиць скривають тих, що мали відвагу стати напрою з долею, й силою зброї та революційного підйому заявити волю українського народу жити самостійним життям. Горить повстання. Горять серця повстанців вогнем великої ідеї. І вогонь цей передається всім, хто зіткнеться з ним і хто відчує його велич.

Чорноліська сотня «Месники», що нею командує пор. Павло, на постої. Зв'язківці, що їх вислав до сотенного командир Різун-Грегит, привели стрільця середнього росту, чорнявого, в сірій советській шинелі, з довгою советською гвинтівкою.

— Друже, сотенендо, Михасю зголошув свій прихід! — Це були перші слова, що я почув з його уст. Вони говорили мені, що це чужинець, яких в УПА було багато.

Зразу, після зголошення та короткої роз-

мови з сотенним, його обступили тісним колом стрільці, щоб познайомитися з ним.

Вже в перших днях я постарався заприятелювати з ним. Веселий та жартівливий, в розмови встрявав дуже радо. Говорив багато про свою батьківщину, про своє минуле. Згадував роки, що їх провів у рідному місті, будучи ще учнем і студентом. Згадував дуже мило часи із свого життя в курені Прута.

На Україну кинуло його командування італійської армії враз з усім відділом, що в ньому служив Августин Донніні. Він повинен був воювати проти большевицького СРСР. Та загарбницька війна була йому не понутру. Страхиття, що їх зазнав український народ в часі большевицького поневолення та можливість такого в рідній країні, створили в ньому ґрунт для позитивного сприйняття наших ідей, що з ними він зустрівся в 1943 році вперше. Вони захопили його до тієї міри, що він дезертирує з відділу і переходить в лави УПА.

Рейди, бої, постійний натиск ворога та політвиховна робота поручника Бояна та командира Різуна-Грегота остаточно оформили його в лавах УПА. Його бойовим девізом було «Нищити ворога — большевизм, ще заки він дійде до кордонів Італії!» Цей клич він здійснював впродовж свого життя активно й послідовно.

В бою — вояк, яких мало. В потребі — санітар. Завдання санітара виконував він з самопосвятою, рятуючи бойових друзів. Жити ризиком, зазірати смерті в очі для нього — закон.

Підчас перебування в відділі «Месники» він разом із відділом чи то поодинокими підвідділами ходив у села полагоджувати різні справи, зв'язані з життям відділу. Швидко він стає відомим майже всьому населенню сіл, що в них тоді базувався відділ. Ще сьогонді згадують його селяни дуже мило.

Прийшла пізня осінь: землю покрили жовті листки, а дерева сумно простягли костисте віття. Поле опустіло, почорніло. Нам із жалем прийшлося попрощати друга Михася, що його тоді забрав із собою командир Довбуш. Він пішов туди, де був більше потрібний. Тоді я бачив його востаннє.

Зимомо 1946 року долетіла до мене вістка: Михась, син соняшної Італії, згинув у бою з большевиками. — Згинув, але прапор, що на ньому написано: «Воля народам і людині!», що його ніс гідно, як усі українські націоналісти революціонери, доніс гідно до кінця. Перед його світлою пам'яттю клонять голови його бойові друзі — українські повстанці, а згадка про нього останеться навіки, вписана золотими літерами в історію Української Національної Революції.

4. 4. 1948 р.

(«Чорний Ліс» ч. 3-4 [6-7])

Сини рідного буревію

За нами розгубленість мертва,
Де страх і покора — закон.
Там втрат не буває, де жертва —
Здобутий в огні бастион.

О. Ольжич.

Йшли... А вслід глумилася доля. Презирливо вдивлялася в очі, а в них — божевільне завзяття.

Йшли. Ні, воліклися. Наперекір втомі, що косила ноги. В грудях повстанських колихали віру. Сильну, невгнуту віру в Майбутнє, мережане щастям і розквітом століть.

І всміхалися втомлені лиця до віри, скутої твердими повстанськими буднями. Вітер висохлі щоки лоскотав. Добирався до грудей, до душі. Видерти віру хотів. Дарма!

— Куди, навіжений?! — стискалися спалені голодом уста. — От, вітряга. Туди не смій!

Щільніше обгорталися в рештки колишніх одностроїв. А дехто таки руками закривав: вітер по них щоб не шмагав, віру не студив.

Кругом пустар снігом курив.

*

По пояс у сніг поринали. Боролися з ним за кожний крок вперед. А внутрі аж пиццало — їсти!

Он там у далі світильця блимали. Мов блудні вогники. Там село... Там теплі стіни, привітні, там...

Скоріше в село! Хоч трохи розігріти перемерзлі тіла, хоч трохи заглушити скигління шлунка. Там, там гієни скалили зуби, там смерть на чатах пригаїлася.

Нехай! Хутчій в село!

*

Виразніше вигулькували з туману світла. Верещала втома у виснажених тілах. Гнала стрілецькі ноги.

— Друже командире! — Рванулося.

Поглянули блискучі владні очі. Чорні, мов прірва беззоряної ночі.

— Слухаю, — виразно, твердо.

— Стрілецьтво знеможене. Втома з ніг валить. Відпочати треба, а то в селі на випадок «войни»... — й покрутив головою.

Командир майнув зором по сірому ряді. Шезла гострота і м'якість любов'ю загорілася.

— Добре, Славко, — сказав, — заряди відпочинок.

І владні очі м'яко дивилися вслід сотенному.

*

Розкошували відпочинком. Припали до снігу і наче завмерли. Тільки командир стояв, мов дуб серед сніжного пустару. На глум

утомі. Чорними очима пестив стрілецькі по-статі. Душа кривавилася.

Проїшовся вздовж ряду.

— Зенку, Зенку, слухай! У тебе груди не закриті!

— Нічого, — майнуло усміхом.

Дрогнуло в душі командира і брови над владними очима на мить стягнулися.

— На, візьми оце, Зенку, — скинув легенький кожушок. — Я обійдуся без нього.

Щось тепле залоскотало командирові щоки.

— В мене шинеля ще є.

— Друже командире... Хіба то шинеля? Це...

— Зенку...

— Дякую, я не можу...

— Зенку, друже. Послухай друга, не командира.

— Влодку...

— Ну, візьми.

Довше не сперечався, взяв. Вдягнув кожушок і ніжне тепло розійшлося по його тілі.

У командира дрижала тверда душа. Всіх пригорнути хотів, скласти щирий поцілунок на спалених стрілецьких щоках. Роздер би душу за них. Вони ж діти Революції і його.

Ішов далі і очима голубив своїх дітей.

— Петрусь, знемігся ти. В селі лишу тебе. А то десь у снігу загубишся, — глядів на чотирнадцятьлітнього стрільчика.

Зайнялися у малого сірі очі.

— Не хочу, друже командире, — затрясся діточий голос. — Я з вами хочу бути. Моя мама на Сибірі, а я на печі мав би сидіти? За Україну боротися я пішов. Мій батько згинув за неї. Не хочу на село, — шептав швидко, ніби боявся, що його слова розгубляться у просторі.

Командир, здавалося, не слухав його. Петрусь завмер в ожиданні. Він знав командира. Командир рішає.

— Не лишите мене в селі? Я з вами хочу бути, друже командире, — і сірі очі втопилися в чорній тоні командирових віч.

Пригорнув до своїх грудей маленьку голову.

— Не лишу, — сказав.

*

А потім знову дорога стелилася їм, і навздогін кидалось ридання сніжного пустару. З кострубатого сутінка визирало село.

«Їсти» — наново відгукувалося внутрі, а ноги спочину просили.

«Ще, ще трохи, а там...» — всміхалася надія в стрілецьких очах.

*

Вже пахло теплом, їжею. Парувала на столі картопля. Вже руки повстанські простягалися до неї, а тут, як на глум, заскреготав кулемет.

Зареготалася скалозуба, повела в смертний тан свої зірчасті колони.

Десь заграли на тривогу Марсові лютні.

Загорілися владні очі, заспівала душа бойової.

— Друзі! Соколи! До зброї! За честь стрілецьку, за славу!

І понеслися рвучко, мов вихри осінні, сміливі і хорощі.

Штормом гуляла в венах кров.

Вінчалася слава гордочола і клонилися їй до ніг повстанські дружби. Розсипали китиці багряних троянд препишних. І слава квітчалася ними та сорокшостому в дарі приносила.

А бій кипів. Затяжний. Ригала полум'ям сталь грізна. Жалю ні пощади не знала вона.

Ворог доповнювався все новими силами, а ряди повстанські рідшали. Мов леви боролися вони. Знали: підмоги не буде! Впереді — життя або смерть!

— Друзі! У наступ! Прорватися конче! З Богом, Зенку, свою чоту веди у бій! Славку, ліве крило прорвати мусиш! Іди! Я з друзими помчуся! — дзвінко лунали жаркі слова командира, закривали до наступу повстанські душі.

— Вперед! За мною! На пробій! — ніби сам Стрибог погнався з своїм легіоном.

Світ веретинився в повстанських очах.

Зривалися зойки ранених і тонули, розгублені в тумані по ночі. А над ними звитяжно кружляло лунке «Слава!», голошене десятками повстанських грудей. Безстрашними.

Рвався ворожий перстень. Не видержав напорі безумних завзятців.

Ніби сірі птахи, вилітали повстанці з оточення. Мостили свій шлях ворожими трупа-

ми. А кожний частку себе лишав по заду. Там на багряному полі друзі осталися важко-ранені. І помочі їм ні звідки. Вони мовчки схилили чола перед Всеволодим. Гарячі лиця тулили до засніженого лона землі, а руки пістолі шукали. Під скажені вигуки дружилися з останньою кулею. Без жалю...

В ім'я Великої Ідеї...

В ім'я Руїни і задимлених степів...

В обороні рідних стріх...

Глумився кат, штиками поров мертві тіла. Дихав люттю розбещеної півночі. В безсиллі скреготав гнилими зубами.

У відповідь лиш вітер іржав.

І тільки пустар над героями сторожем стояв.

*

Співали вихри пеан перемозі.

Окупленій кров'ю.

Багряними самоцвітами.

Синами рідного буревію.

Незломними.

*

Потомлені і голодні світанок стрічали. А він ніс їм у своїх черствих долонях нові змагання.

Не жахалися. Бо змагання виростило їх. З ними сплели вони свої юнацькі мрії, палкі сподівання.

Давили втому і ясний погляд кидали на шлях. Твердий, як і доля борців.

Орали свій шлях, і зір їх якорився до синьої далі.

Там Схід купався у крові...

Там райдужився Київ Святий...

(«Чорний Ліс», ч. 1-2 [14-15], березень 1950 р.)

Бул. УПА Беркут

Епізод із жнивної акції на Закерзонні в 1946 р.

(Спомин)

Коли закінчилося виселення українського населення із т. зв. Закерзоння до УРСР, польська адміністрація думала зібрати все збіжжя з полишених піль. В Грубешівщині в той час оперували малі партизанські відділи, тому польський советський уряд кинув численні частини війська, яке мало завдання не тільки збирати хліб але передусім ліквідувати відділи УПА. Тиждень перед жнивками їздили їхні панцирні авта з метою розвідки, а зараз за ними йшло військо, яке робило облоги по полях та лісах. В очищених, на їхню думку, околицях залишали свої залоги, які заквартирували по селах і починали жнива. Та тут зустріла їх несподіванка. Поперше майже всі мости були позривані. Подруге також відділи УПА, що заховалися — почали протидію. Хочу навести один приклад.

Квартируємо в селі Гільче, вибираємо мід

із пасіки, що її залишив нам господар кажучи, що наколи він не буде мати змоги нам допомагати (бо його вивозять до «раю») то нехай його пчілки трохи нам життя осолодять. Саме закінчили ми вибирати мід і сидимо у саду, як нараз почулося гудіння сирени. Зриваємося та мерщій подаємося в кущі. Просиділи кільканадцять хвилин — не чути нічого. Виходимо назад у сад, а назустріч іде одна жінка. Коли вона нас побачила із пістолями та гранатами в руках, почала сміятися та питати від коли то ми вже починаємо з «пукавками» робити наступи на панцирні авта. Ми зробили винуваті міни, бо поляки застукали б нас неприготованими та лише з короткою зброєю. Жінка повідомила, що саме переїзджали два панцирні авта, вони задержалися на хвилину, спитали чи не має тут «бульбовців», забрали одну дівчину,

щоби показала дорогу і відіхали в напрямі с. Хохлів. Вони вихвалялися, що з їхнім прибуттям прийде кінець «бандитам». Потішали дівчата, що коли вони стануть залогою по селах, то не одна дівчина вийде заміж і вони не одно весілля відгуляють.

Коли ми так розмовляли, повернулася дівчина, яку були забрали вояки ВП. Вона оповіла нам, що коли вояки ВП приїхали до с. Хохлів та побачили, що на річці нема моста, почали кожний на свій лад «благословити бандеровцв», прикрашуючи свої погрози добірною польською лайкою. Та тут, став їм в пригоді місток, який збудували селяни. Шофер заризикував тудю переїхати і з трудом це йому вдалося. З того не були задоволені вояки, що мусіли служити за тяглову силу та випхати авто з болота, що сягало майже у пояс. Та не так то щасливо обійшлося другого дня, коли по переїзді розвідки, яка мабуть позвітувала, що в терені спокійно (крім поганих переїздів через неглибокі рівчаки). Коли надворі стемніло, наш стрілець Дубовий — (спеціаліст-мінерчик, бувший вояк І УД) ще з одним помічником просив командира Ясеня дозволу «направити» цей міст, щоби вояки ВП не мусіли за кожним переїздом сушитися та чиститися вечером до дівчат. На женихання треба було виглядати пристійно. Коли стрілець Дубовий одержав дозвіл, то по кількох хвилинах наші «сапери» взялися до роботи і заклали дві «телерміни», щоби скріпити міст. Населення було про це повідомлено та для безпеки ще сторожив один чоловік.

Другого дня прокидаємося від страшного зриву та зойків.

Авто, що саме переїздило мостом, вилетіло у воздух. Все на ньому було перемішане, зброя із відірваними руками та ногами. Кільки було вбитих тяжко сказати, бо зараз підїхало друге авто, яке все позабирало. Під час того не допускали нікого з цивільного населення. Одинокий шофер вийшов цілий, бо коли міни зірвалися, він разом з кабіною вилетів лише кілька метрів вгору.

ВП вибирало собі квартири переважно по великих будинках, мурованих і під бляхою, щоби не можна їх підпалити. Такими будинками були переважно школи, громадські домми та читальні «Просвіта». З цих випадових баз, вони часто робили «скоки» на села. Коли ВП заквартирувало у с. Гільче, яке ми вважали своєю випадовою базою, наша боївка мусіла перейти до інших сіл. К-р Ясень на деякий час зарядив цілковиту конспірацію для цілої боївки, крім розвідки, що мала тоді роботи «по самі вуха». Не дармувала теж розвідка ВП. Дуже часто появлялися в селах підозрілі типи в цивільному одягу, — це були ворожі розвідчики.

Коли такий тип зникав, то можна було сподіватися — як не облави то частин ВП, що роз-

питували чи не було тут такого чоловіка і наслідком одного і другого у селі завжди переводилися ревізії та розшуки. Через такі відвідини у с. Мицові стрінула нас не мила пригода. Рано ще сонце не сходило як прийшла господиня до стодоли, де ми спали і повідомила, що село окружене частинами ВП. Ми спали досить глибоко в сіні, але господиня, щоби ще краще нас заховати, закидує нас зверху снопами, замикає стодолу на колодку, відходить. В селі було більше наших стрільців, але з огляду на можливість наскоку ВП — не квартирували разом.

Я, мій амуніційний Міша та стр. Вічний сидимо разом та прислухуємося до відголосів, що лунають знадвору. Наша господиня, яка обіцяла нас відвідати, також не показувалася. Ми це розуміли як велику небезпеку для нас. Нараз чуємо постріли з напрямку, де квартирував ройовий другого роя Моряк. Стріли не вгавали. По якомусь часі віддаються в поля, а потім зовсім стихають. Міша здогадується, що це Моряк пробивається. Раптом доходить до нас страшний шум. Я не можу зорієнтуватися, що це, але стр. Міша відразу пізнає, що це наша стодола горить, і радить пробиватися з отвору. Тоді я пробує вилізти на верх, але воно мені ніяк не вдається — забагато снопів лежить зверху. Кричу, щоби котрийсь із них виліз та відкрив мене. Вони відповідають, що теж не можуть ворухнутися. Мене огортає жах, що прийдеться згоріти. Не звертаю вже уваги на всі крики знадвору, збираю всі свої сили і облитий потом, захикавшись, дістаюся наверх. Перше, що впало мені ввічі, то свідомість, що наша стодола ще не горить, друге — що на дворі яний день, бо світло попід стріху освічувало цілу стодолу. За кілька хвилин відкривав я моїх друзів і втрійку радимо, що робити. Один радить сейчас пробиватися, я знову обстоюю думку, що доки наша стодола не горить, то треба сидіти. Так сидимо ще яких п'ятнадцять хвилин і прислухуємося як зближається вогонь, до криків людей, що стараються бодай щонебудь рятувати з горючих хат. Нараз, паде стріл з пістоля, а згодом чути розрив гранати. Ми здогадуємося, що це стріляють наші стрільці — тяжко ранений ройовий Хмарний і хворий на легені стр. Калина, які тут лікувалися. Виявилось, що наші здогади були правдиві. Оба ранені попавши в руки ворога — застрілилися. Коли ми так сиділи, не знаючи, що почати, вогонь показався на стирті соломи, зараз таки біля стодоли. Він вивів нас з омертвіння. За малу хвилину ми зі зброєю злізли на тік. Коли цілий дах був вже в вогні і вітер війнував вогнем попід стріху до середини, ми з поспіхом пробуємо відчинити двері. Підходжу до других дверей, що виходили в сад, та вони теж заперті грубим дрючком, якого не можна навіть зрушити, так сильно забитий.

Кидаємося втрійку до задніх дверей, вдаряємо плечами, і на превелику нашу радість, дрючок подався. Двері відкрилися впору, бо з даху вже добре почала сипатися горюча солома. Поміж відхилені двері виставляю цівку кулемета, а потім обережно виглядаю у сад. В саді нема нікого. Все військо, сподіючися, що з горючих забудовань будуть вискакувати повстанці і почнеться бій, позаягало біля дороги у ровах. Перебігаємо сад ніким незапримічені і ховаємося на городі у коноплях. На заввагу стр. Вічного, що можуть за нами шукати, рішаємо відійти в поле. З городів обережно переходимо попід верби на луку. Розглядаємося — нема нікого. Прямуюмо на дорогу, яка поміж двома горбамі веде до села Хлоп'ятина. Тільки вийшли ми на дорогу, як раптом закричали поляки: «Здай сен, жуць бронь!» і рівночасно почали обстрілювати нас з крісів. З усіх сторін чуємо такі самі крики. Аж тепер зрозуміли ми, що попали поміж дві застави, які не мали нічого більше до діла, як тільки сторожити чи не буде прориву зі села. Миттю зродилося питання чому ми не запримітили ворогів скоріше, а так подурному влізли на перехресний вогонь обох застав.

Застава з лівої сторони обстрілює нас із крісів, натомість застава із правої сторони обстрілюючи нас, забігає теж дорогою. Ми не стріляємо. Цілий час йдемо вперед, і стежимо за силою ворожого вогню. Вояки ВП думали мабуть, що ми хочемо здаватися, бо біжать прямо на нас. Коли вони зблизились на яких сто метрів, я крикнув, щоби почати вогонь. Стр. Вічний прилякає на коліно і стріляє до тих, що підбігають з чола, стр. Міша спрямовує свій вогонь на ліву сторону. Нараз стрілець Вічний повідомляє: «Беркут, моя „десятка” урвала гільзу». Замовкла рівнож і «десятка» стр. Міші, бо як пізніше виказалось, то йому під замок «десятки» залізло пшеничне зерно, замок не доходив на своє місце і спусковий язичок не міг піднести ударника. Він бідняга, цілий час тільки викидав набої думаючи, що вони не спалюються. Но, думаю — тепер потрібно тільки, щоби мій «дехтаров» щось подібного встругнув, і тривога вкрадається в серце... На щастя мій кулемет затарахкотів, немов би хотів відвдичитись за це, що а його так чутливо доглядав. По двох чергах із кулемета полякам відійшла охота дальше забігати нам дорогу до відступу. Вони полягали в бур'янах і стріляли «богові у вікна», не загрожуючи нам більше своїм вогнем. Тоді відвертаюся і роблю це саме на лівій стороні, де вже виставали лише голови з бур'янів, а по двох других чергах вони зовсім потонули в бур'янах. Згодом обізвася теж Міша зі своєю десяткою. Він вдаривши долонею по замку роздушив пшеничне зерно і по такій операції його десятка рівномірно затакала по два вистріли у напрямі, де тільки занадто високо підносилася поль-

ська шапка. Стр. Вічний теж уже вспів вибити гільзу і, заклавши свіжий магазинок набоїв, кулю за кулею посилає в ті місця, де бур'яни забагато колишуться. Ми із паніки, яка була заволоділа нами на початку через відмову зброї, переходимо у пляновий відступ. Стрільці Міша і Вічний, обстрілюють цілий час поляків, а я з кулеметом відбігаю яких тридцять метрів вперед, відтак починаю обстріл, прикриваючи своїм вогнем їхній відступ. У такий спосіб ми щасливо прорвалися, як також урятували ройового Моряка, який по втечі із горючого будинку тільки з пістолем та одною гранатою заховався на полі у бур'янах, де поляки почали його шукати. Коли ми прорвалися, поляки залишили шукання, бо були певні, що він долучив до нас і пішов разом з нами. Та ройовий Моряк не зробив того мимо цього, що ми переходили біля нього не більше двадцятип'яти метрів і він нас бачив. Він не хотів ризикувати в уніформі ВП вискочити зі своєї криївки, бо в такому гарячому часі міг від кожного з нас дістати кулю.

Коли, третього дня ми знову стрінулися з ройовим Моряком, він переповів нам обставини свого заскочення і прориву. Облава заскочила його під час сну. Вояки зпочатку знаходять його зброю і речі, а опісля перешукують солому другий раз і знаходять його шапку і плащ. Пішли знову, голосять, що є тільки шапка і плащ, а більш нікого немає. Капітан, побачивши старшинську шапку та гарний німецький плащ, хапнувся за пістолем і зверещав до вояків, щоби шукали, бо тут повинна бути велика «шишка». Капітан висилає одного на дах, щоби розшивав стріху. Вояки шукають знова і нараз один з них занурив руку у солому і разом з нею зловив за волосся Моряка. Ворожий вояк став і не знаючи, що робити, нічого не говорить, тільки так стоїть тримаючи волосся. Ройовий Моряк не відзиваючися, націлюється просто на ворога та чекає... Тимчасом зробилось досить видно, бо вояк, що розшивав стріху, вспів уже зробити досить велику діру. Цей, що держав Моряка за волосся, постояв ще хвилину і відтак пустив і відійшов до свого товариша, що шукав по другій стороні і сказав йому: «Намацалем влоси». Цей крикнув: «Но, то давай го ту». Тоді Моряк побачив, що так чи так все пропало. Піднісися зі соломи, стріляє в того, що на стрісі. Цей звалився убитий, два інші починають утікати. Моряк убиває ще одного і зіскакує на тік. Та тут же прорізує воздух клекіт кулеметів, які тим часом згуртувалися довкола стодоли на вістку, що знайдено старшину УПА. Від фосфорових куль займається солома і все кругом нього горить. Рой. Моряк заглядає через двері, які були не зовсім зачинені і бачить, що перед дверима стоїть вояк з автоматом і не спускає їх з очей, так само як і моряк вояка. Моряк стоїть так кілька хвилин, а в його

думці родяться наміри пустити собі вже кулю, як нараз зривається вітер і вдаряє димом прямо ворожому автоматчикові в очі. Цей закряває очі руками і відвертається, а тоді Моряк вискакує і стріляє в нього. Цей паде, а кулеметчик, який лежав недалеко, побачивши, що Моряк так близько від нього, лишає кулемета та починає втікати. Але йому видно теж судилося умерти, бо по ще одному вистрілі Моряка цей теж паде. Жертви, які впали майже у кількох секундах надали другим страху і напрям, куди пустився Моряк став вільним. Моряк користує з того.

Втікає на городи. Пізніше погоня загубила його поміж коноплями, а наш прорив остаточно його врятував. Так вийшов щасливо Моряк із становища, яке видавалось йому безвихідним. Все потім, коли ми оповідали про свої пригоди, Моряк не забував цієї пригоди і додавав, що не штука застрілитися, але штука холоднокровно подождати моменту, який напевно може змінити ціле становище. Це лише малий деталь того великого образу, що ми його пережили під час т. зв. «протижнивної акції».

Степан Данилюк

Балянс бойових досягнень УПА і збройного підпілля

Неповні зведення протибольшевицьких збройних акцій УПА і визвольного підпілля на Україні за час від 1 січня 1948 р. до 30 червня 1949 р. обчислено на основі зіставлень, помічених у бюлетенях «Бюро Інформації УГВР» від 1948 до 1950 рр.

Підраховуючи (за півтора року) збройні і саботажні акції УПА, враховуємо теж ті політично-пропагандивні акції, що впливають із збройних чи саботажних. Метою є дати образ бойових акцій. Політично-пропагандивних акцій є така маса, що годі їх полічити. Цих обчислень на жаль ніхто не провадить,

хоча це дало б повніший образ напруження спротиву українського народу.

Числовим та графічним зіставленням акцій хочемо дати наглядний образ подій на Україні, образ боротьби за буття, за душу української людини, за свободу українського народу, образ жертв і ціни свободи, з одного боку, і ціни, яку платить окупант для вдержання свого насилля, з другого боку. Він (образ) доводить, що йде підпільна боротьба між двома, хоч фізично нерівними силами, але з моральною перевагою українського визвольного руху.

Погляньмо, що говорять самі цифри.

Рід протибільшовицьких виступів:	Місяці 1948 і 1949 років:																	
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI
Збройні акції	97	84	73	117	81	69	111	114	117	75	71	73	57	42	34	30	30	28
Саботажні акції	4	9	16	48	27	43	43	138	61	15	35	19	37	27	13	7	37	13
Пол. — проп. акції	3	—	9	3	2	1	5	2	1	2	2	—	1	2	2	1	3	26
РАЗОМ	104	93	98	168	110	113	159	254	179	92	108	92	95	71	49	38	70	67

Табл. 1

Коли йдеться про акції УПА і збройного підпілля в час від 1 січня 1948 р. до 30 червня 1949 р. то розрізняємо три основні роди їх, а саме: збройні акції, саботажні акції і політично-пропагандивні акції. Повчальний образ дає слідуєче зіставлення: (табл. 2)

Хочемо звернути читачеві увагу, що збройні дії УПА і підпілля — це тільки оборонний засіб, що гарантує самостійність підпільного руху, який однак застосовує під сучасну пору ідейну зброю як вирішну. Збройні акції — ли-

ше ілюстрація умов і напруження тієї боротьби.

За 1948 рік пересічно було по 10-ох областях України денно по 4,3 сутички з большевиками і по дві сутички в Берестейській області Білоруської ССР.

Характер дій сучасного підпілля

В першій половині 1949 року визвольне підпілля стягається і концентрується на своїй базі, тобто в 6-ох областях України, що політично і тереново найбільше придатні до того

Області України і сусідні країни:	Число акцій в 1948 і в 1949 рр.																			
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	РАЗОМ	
Волинська	2	—	1	—	1	21	2	—	13	2	—	—	—	—	—	—	—	—	42	
Дрогобицька	24	27	34	48	21	18	41	95	35	18	12	14	11	7	13	8	17	15	458	
Кам'янець-Подільська	1	—	1	—	2	1	—	—	2	—	1	—	—	1	—	—	—	—	9	
Київська	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	
Львівська	16	14	14	24	35	27	17	42	31	15	23	16	9	5	4	1	—	—	293	
Рівненська	13	10	4	12	4	1	3	6	6	2	3	3	7	7	3	—	1	—	85	
Станиславівська	23	13	18	21	22	21	52	47	42	33	27	25	39	22	16	20	43	20	504	
Тернопільська	25	28	12	33	10	10	17	40	26	18	33	30	18	14	6	6	—	—	326	
Чернігівська	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	
Чернівецька	—	—	—	—	—	1	3	6	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	12	
Берестя, Білорус. ССР	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	
Румунія (рейд)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	
																			РАЗОМ	1736

Табл. 2

роду операцій. Пересічна кількість дій за першу половину 1949 року в 6-ох областях України виносить денно 2,15 та 1 рейд підвідділу УПА під командою сотенного Хмари до Румунії. Часто поруч збройних акцій ідуть мітинги та роз'яснювальні дії, які підкреслюють політичний характер боротьби. Нпр. рядових советських полонених УПА відпускало, а партійних і командирів мвд-мгб карало згідно з наказом ГК УПА. Політично-пропагандивні акції далеко переважають збройні чи саботажні акції як чисельно, так і своєю інтенсивністю і засягом дії. Із звітів і зіставлень БІ УГВР видно, що відділи і підвідділи УПА переводять тільки найбільше конечні збройні акції, саботажні і важніші атентати. Атентати виконуються на високих функціонерів, партійних на високих посадах, офіцерів мвд-мгб чи начальників стрибків.

На мережу збройного підпілля припадає завдання розвідки, постачання, опіка над раненими і кривками-лічницями, місцева сабо-

тажна акція і передусім революційне виховання широких мас населення та протибольшевицька пропаганда.

Саботажні акції УПА і визвольного підпілля концентруються в другому тактичному етапі в такому ієрархічному порядку завдань:

1) **Акції на інституції большевицької пропаганди і виховання** (міські, заводські шкільні і сільські клуби, обласні, районові та сільські кінопересувки, вибори, мітинги та збори і менші радіовузли).

2) **Господарські саботажі** (ліквідація державних магазинів і роздача населенню колгоспного майна, оборона приватного майна населення, нищення засобів колективізації та спротив вивозові і безплянній вирубці лісу)

3) **Відплатний терор проти советської адміністрації**, тобто сільрад і районових установ

4) **Акція на в'язниці і табори** з метою звільнення арештованих чи депортованих

5) **Саботажі проти засобів зв'язку і комуні-**

кації (мости, телефони і телефонічні лінії, пошта і поштові лінії та поїзди).

Не узглядали ми теж «самочинний спротив населення», про який згадують звіти. Про цей рід спротиву ми теж довідуємось із скупих советських джерел — з преси та радія (т. зв. «боротьба з буржуазними націоналістами та пережитками капіталізму»).

За півтора року УПА і збройне підпілля провело 1736 збройних протибольшевицьких акцій. Коли зважимо, що означає один постріл в час миру, тоді можемо усвідомити собі, який політичний відгомін знаходить він у душах народу та яке депримує враження справляє він на самопочуття окупанта. Ці постріли падають в обороні свободи, вони спрямовані проти визначних окупантів, вони мають свою чітку політичну мову.

Ціна свободи і ціна окупації

При числовім і графічнім зіставленні обосторонніх утрат (вбитими і раненими) можна наявно бачити ту велику перевагу, яку дає тактика підпілля в боротьбі з насланими відділами мвд-мгб в чужому, незнаному терені та при наявності населення, вороже наставленого до большевицького режиму. Коли порівняємо втрати в морозний і засніжений місяць лютий 1948 року, коли згинуло 162 мвд-мгбисти і 6 компартійців та стрибків і тільки 36 вояків УПА та 19 підпілляників, то це числове співвідношення є показником не сили боєвих суперників, але сили допомоги усього народу своїм захисникам.

І знову розгляньмо, що виказують цифри:

ВТРАТИ ВОРОГА:

За 1948/49 роки		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	РАЗОМ
Вбиті	МВД-МГБ	81	162	107	48	44	31	46	64	38	29	38	15	28	24	14	21	43	29	862
	парт. і стриб.	6	6	12	27	24	15	17	34	20	19	11	16	14	6	8	2	14	10	261
Ранені	МВД-МГБ	29	22	64	20	36	17	13	23	20	11	13	14	12	12	—	18	14	6	344
	парт. і стриб.	3	1	5	6	5	4	6	8	9	—	1	—	2	1	1	3	—	1	56

Вбитих за півтора року: МВД-МГБ 862, парт. і стриб. 261. Разом: 1123.

Ранених „ „ 344, „ „ 56. 400.

НАШІ ВТРАТИ:

За 1948/49 роки		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	РАЗОМ
Вбиті	УПА	22	36	12	12	—	4	4	4	5	10	9	4	6	8	12	2	5	2	157
	підпілляники	21	19	30	20	15	14	15	13	20	9	12	37	22	20	13	11	—	4	295
Ранені	УПА	1	2	—	2	—	—	—	1	—	2	1	—	1	1	—	—	—	—	11
	підпілляники	2	1	—	2	1	1	2	2	—	—	2	—	—	—	1	1	—	1	16

Вбитих за півтора року: УПА 157, підпілляників 295. Разом: 452.

Ранених „ „ 11, „ „ 16. 27.

Табл. 3

Коли в травні 1949 року зелень піль і шапка лісу хоронила повстанців, то вбитих ворогів у цім місяці є 57, а вояків УПА — лише 5. Висновок, що весна і літо для повстанців сприятливіші (для бойових дій, постачання,

розвідки і маневрування), ніж зима, був би неправильний. Основна причина в тому, що на полі бою, при доброму знанні і використанні терену, при наступальному дусі і власній ініціативі повстанці мають менше втрат,

ніж в чисто оборонних діях при наскоках ворога на криївки. В число вбитих повстанців і підпільників враховано теж коло 70% утрат наслідком самовбивства повстанців, що як ранені чи бувши в безвихідному положенні самі дострілювались чи розривали себе гранатами, щоб не попасти живцем до рук ворога.

Мале число ранених мвд-мгб-истів, компартійців і стрибків пояснюється у звітах БІ УГВР тим, що большевики, які появляються в терені для протиповстанських акцій на автомашинах, при всякім числі своїх ранених, від'їжджаючи, забирають їх із собою і цим унеможливають повстанцям чи підпільним органам розвідки усталити число ранених ворогів. Подруге, большевики скривають перед українським населенням утрати, завдані їм повстанцями, бо це ж не на руку режимові і його пропаганді про «всемогутність ССРСР».

Застосовуючи нову тактику, большевики **насилно** створили «істребітельніе» батальйони з місцевого населення, кермовані офіцерами мвд-мгб чи надійними партійними офі-

церами-партизанами «отчизняної війни». Це дає привід УПА виконувати атентати на начальників цих батальйонів та висулужницьких стрибків, послуговуючися при цім самими стрибками як атентатниками.

Співвідношення за 1948 рік межі вбитими мвд-мгб і втратами УПА виносить 2,62 до 1-го в користь українського визвольного руху. Відношення раненими за 1948 рік виносить 15 до 1-го, також у нашу користь.

Відношення вбитими з сторони ворога і українського визвольного руху за першу половину 1949 року виносить 2,028 до 1-го в нашу користь, а відношення раненими за те саме півріччя виносить 14 до 1-го також у нашу користь.

В загальному за півтора року співвідношення втрат убитими виносить 2,408 до 1-го в користь українську, а раненими 14,814 до 1-го, також у користь українську.

Це є ілюстрація не лише до проблеми жертв, але теж ілюстрація до проблеми ціни окупації, коли народ рішився не ставити питання про ціну свободи для України.

Число протибольшевицьких виступів УПА і збройного підпілля по 10^{ох} областях України і 2^{ох} сусідніх країн (Білорусь і Румунія) за 1948 і 1^{шу} пол. 1949 рр., виносить разом 1736

Залізні нерви

(Спомин)

Зима 1947-48 року для повстанців-підпільників була доволі сприятлива. Сніг товстим шаром покривав землю, то знову топився, і це давало можливість щораз виходити вести пропагандивну роботу серед населення.

Один з таких осідків був розташований біля села Деліїв. В цьому осередку жили й працювали пор. Сапер, рай. тех. реф. Лиман та бойовики Пісня і Річка.

Дня 5-го лютого 1948 р. день був хмарний. Дорогою, розмоклою від недавно розтопленого снігу просувалася чимала група большевиків. Вона ввійшла в ліс, оточила його частину й розпочала розшуки. Саме в тій частині лісу і знаходився оцей осередок. Большевики розпочали свою роботу. Ходили, шпигали, шукали дротами, пальцями перебирали кожний листочок, намагалися знайти криївку.

Мешканці осередка, почувши рух, зорієнтувалися, що діється над ними. Вони відповідно підготувалися. Коли почули, що большевик вдарив дротом об скриньку, що нею закрито вхід, знали, що це вже їхня могила.

Затріщали дошки, заскрипіли цвяхи і до криївки вдарило денне світло. Це однак не збентежило повстанців. Всі були спокійні, чекали, що буде далі. Кожен плянував, як обороняти себе і як вирватися з цього пекла.

Загули у вході перші гранати. Їх було сім штук. Всі большевики, що лежали на становищах (а було їх 52 чоловік), лежали тихо й прислухалися. Їм було цікаво, що діється у криївці після вибуху гранат. В криївці було тихо. Повстанці не хотіли зрадити своєї присутності. Після деякого часу большевики вкинули знову декілька гранат і знову слухали. Потім знову тої самої: викидали й слухали.

Повстанці вичули, що в большевиків немає певності, чи в криївці хтонебудь є. Грали на часі, чекали вечора. Ворог скаженів. Мертва тиша драгувала його.

Після деякого часу большевики викинули сім димних гранат. Повстанці змочили платки, лягли низько до землі. Холодне повітря підтискало дим в гору, а віддихання через платки вхоронило від удушення в перший момент. Від диму один з-поміж повстанців зомлів. За допомогою штучного віддихання та води його зараз вдалося привести до притомності. Все це було виконане так, що большевики не могли вчути нагору жодного руху.

Не знаючи напевно, чи є хтонебудь в середині, чи немає, большевики почали розкопувати вхід і вкидати гранати — не помагало. Гранати падали й не разили повстанців. Щоб самим не йти провірювати, чи криївка порожня, чи є в ній люди, большевики привели чоловіка з Делієва й наказали йому лізти в

середину. Чоловік відмовився. Большевики почали знущатися над ним. Ламали йому пальці в руках, та це нічого не помогло. Тоді большевики взяли чоловіка на руки і головою вниз вкинули до криївки. Теж не помогло. Чоловік цей скоро вискочив з криївки. Ще довго знущалися над ним, аж врешті неприємного кинули в куці.

Тимчасом інша група большевиків привела других людей. Між ними був один переселенець із заходу. Йому большевики запропонували лізти в криївку, але він відмовився. Його вкинули силою. Скриваючись за нього, вліз один большевик. У вході натрапили на якусь дошку. Вона нарбила гуку. Большевик вискочив, мов поранений. Переселенець виліз, однак нічого не сказав. Большевики післали ще одного чоловіка; цим разом натрапили на підлого. Він вліз у криївку і хоч повстанці наказали йому нічого не говорити, він все таки сказав, що в криївці є якісь люди.

Большевицький командуючий сказав своїм бійцям скоро розкопувати криївку. Закипіла робота. З повали посипалася глина і крізь щілини поміж дошками показалося денне світло. Якщо б большевики кидали цією дірою гранати, вони падали б в саму середину криївки. Поручник Сапер рішив забарикадувати діру. Так і сталося. Большевики післали людей викидати ці речі наверх. Крізь діру вкинули 18 гранат. Залунало вісімнадцять переразливих вибухів. Криївка стала однією страшною руїною. Большевики слухали, чи не чути якогось руху в криївці. Але там було тихо.

Знову закипіла робота. Заставлені большевиками люди почали прокопувати діру напроти входу. Ця діра була найбільше небезпечна. З неї можна було вкинути гранати, які разили б повстанців.

Вдарило денне світло. Крізь діру показалося дула автоматів, що були спрямовані просто в середину криївки.

Час наглив. Чекати вечора було неможливо.

Сонце вже заходило. Пор. Сапер рішив, що далі перебувати в криївці не можна. Двох повстанців спрямувало свої автомати в прокопану діру і вдарили вогнем. Двох большевиків повалилося, навіть не крикнувши. В тому часі пор. Сапер викидає дві гранати. Наверху повітря стрясає сильний вибух. Повстанці вискакують нагору.

Така поведінка повстанців збентежила большевиків до тієї міри, що вони почали втікати. На полі бою осталося трьох больше-

виків і чотирьох повстанців. Частина большевиків втікла в глибокий ліс, друга частина на чолі з старшим оперативником мГБ Коваленком опинилася в селі. Бій біля криївки тривав ок. 10 хвилин. Большевики втекли, атаквані повстанським вогнем. При цьому поранено капітана ОББ. Він другого дня помер. По стороні повстанців був ранений Лиман, районний технічний референт.

Вогонь притих. Повстанці почали відступати. Ледви встигли відбігти від місця бою кількадесять метрів, як їх знову почав переслідувати вогонь большевицької зброї.

Щораз відстрілюючись, повстанці продовжували відступати. В тому часі був легко

ранений в праву руку пор. Сапер і бойовик Пісня.

Лиман залишився на полі бою. Забрати його було неможливо, а сам відступати не міг. Обидві його ноги були перебиті ворожими кулями. Бачучи своє безвихідне становище, він рішився дорого продати своє життя. Відбиваючись, вистріляв усі набої, а останнім застрілив себе.

Ще й по смерті повстанець-герой був страшний ворогам. Вони боялися до нього підступити. Тому післали цивільного чоловіка, щоби забрав від нього зброю.

Тіло повстанця забрали большевики до районного центру.

(«Чорний Ліс» ч. 1-2 [14-15], березень 1950 р.)

Пвх УПА Марко Боеслав

Легенда Чорного Ліса

Сиджу задивлений в синє небо, а кучеряві сосни шумлять надо мною. Сонце цілує мене в очі, а я слухаю чарівного шуму сосен.

О, як я люблю цей шум. Як люблю я цю думу співучу! Бо про лицарів гордих ця дума, бо про героїв завзятих цей спів бринить, мов та арфа, що душу і серце полонить.

А потім загуде грім, зареве буря, заскриплять кремезні дуби і —

— Чую стукіт грізної ходи,

Пісня громом об хмари вдаряє! —

Серце стукоче, кров, мов скажена, жбурляє серцем, бо чути скрізь шуми могутні й гомін хоробрих боїв.

— Бої гомонять, наче бурі стокрили.

І слава тріумфом в століття іде!...

О, ні, друже! Я п'яний од шуму, я п'яний од тонів бурхливих пісень. Я не розкажу тобі того, що чути в акордах чорноліських сосен. Я не перелив у пісню тої туги за славним Минулим і великим Майбутнім, що горіло й горить грізним полум'ям у душах безсмертних героїв. Я не вискажу тобі тої гарячої любови, що нею палали їхні гартовані в боях серця.

Це завдання я передаю Тобі, Народний Генію. Ти прийдеши колись між ці старі сосни, а вони заспівають Тобі так, як сьогодні співають мені! Ти переллеш їхню пісню на папір і понесеш у міські мури та між сільські

стріхи. Старі батьки й матері слухатимуть цієї співучої легенди та втиратимуть сльози. А в тобі, молодий юначе, заgrimить карпатським громом серце, заграє весняною повинною кров і ти затужиш за безсмертними чинами революціонера Роберта, залізного лицаря Різуна-Грегота та все-усміхненого героя Гамалії, хороброго курінного Прута, завзятих командирів Благого й Шума, невстрашних чотових — Мороза, Гонти й Миші та тисячі інших безсмертних героїв-повстанців, що з піснею на усміхнених устах вмирили в завзятих боях з дикими сталінськими злочинцями.

— А ти, зневірений земляче, йди на святі могили тих усіх відомих і невідомих борців-повстанців і скріпи своє серце гранітною вірою в перемогу України. Бо не думай, що бої вже затихли, а легенда Чорного ліса, покрита серпанком туги ходить по роздоріжжях, мов та мати, що втратила сина, і плаче.

Ні! Чорноліська легенда родить нових революціонерів-повстанців і з дня на день невтомно дзвенить месним мечем і кличе всіх: До зброї! До бою за волю, за славу і честь України!

(Передруковано з неперіодичного видання УПА — «Чорний Ліс», рік I, ч. 1, червень 1947 р., Дрогобич—Станіславів—Чернівці.)

Історична доба, яку переживаємо — це доба емансипації поневолених до-тепер народів як в Європі, так і в усьому світі.

Ідейний крах є завжди початком нінця всяких політичних і суспільних систем.

П. Полтава

Народня війна

(E. A. Raymond: People's War, „US-Forces Journal“, December 1952)

Автор цієї статті піюлк. Реймонд, США, — сьогодні працює в бюро Шефа Психологічної війни, в департаменті Армії. Вже з того погляду, як теж з уваги на цікавість висловлених думок — подаємо цю статтю в перекладі.

Редакція

Маркс і Ленін називали партизанську війну «народною підпільною війною»; Сталін назвав її «Сталінською війною», «підпільним оточенням» і «війною четвертого виміру». Партизанську війну дехто окреслює як операції, що їх виконують малі, самостійні з'єднання незалежно, переважно на тилах противника, щоб непокоїти, спинювати й переривати його військові операції. Можливості партизанської війни безконечно більші, як оці саме згадані.

Наприкінці 1949 р. сильно розвинута партизанка опанувала з середини Китай — націю із найбільшим числом населення. В останніх двох роках 2-ої світової війни, на східньому фронті советські і польські партизани на німецьких комунікаційних лініях зв'язували більше число нацистських дивізій, від того, що було розташоване на т. зв. фронті. Партизанські загони Тіта визволили Югославію від окупації державами осі. В Греції 1947-49 рр. комуністична партизанка загрожувала існуванню центрального уряду. В Індокитаї партизанські збройні сили загрожують захватити державну владу. В кожному з цих випадків партизанка відіграє серйозну роль і далеко виходить поза «непокоєння й спинювання», і сягає куди далі, ніж саме «переривання».

В кожному з цих випадків можна помітити одну важливу її характеристичну рису: момент перемоги зумовлюється могутньою підтримкою якоїсь великодержави. Китайські збройні сили отримували спершу американську допомогу, а потім наш союзник — СССР передав комуністам захвачену японську зброю. Партизанські загони на тилах німецьких ліній на східньому фронті в 2-ій світовій війні вживали муніції, що залишилися після відступу Червоної армії, або і це тільки винятково, цю муніцію постачало летунство із незайнятих теренів. Великобритійська й американська підтримка постачанням з моря й з повітря вирішила бій за Югославію. Советські сателіти підтримували грецьких комуністичних партизан, а комуністичний Китай підтримує збройні сили Го-Чи-Міну в Індокитаї.

Завдання непокоїти, спинювати й розпоршувати ворожі операції притаманне партизанським збройним силам радше тільки в менш серйозних ситуаціях, але ж не визнає повних можливостей цієї форми бороть-

би в сприятливих для неї обставинах. Остаточна мета партизанської війни, подібно як зрештою кожної війни, це — перемогти ворога. У своїй найхарактеристичнішій формі партизанська війна це громадянська війна — повстання проти режиму; в ньому частини, що беруть участь, ростуть на силах і розгортаються до нормальних армій та приневолюють дотичний уряд чи окупанта уступити.

Підтримка ззовні від прихильної держави це передумова, щоб партизанська війна могла як слід розгорнутися. Завдання поодиноких партизанських з'єднань, і то стратегічні і тактичні, мусять бути сперті на цілях тієї зовнішньої потуги, що партизанку підтримує.

Сторінки історії побагрянілі від крові після невдачних револьт. Партизани ясно бачать, як мало у них зброї й муніції. Харчі і транспорт це в них постійна журба, масу ж енергії їх загони витрачують на те, щоб вдержатися при житті. Недостача медикаментів, труднощі чи просто неможливість евакуювати й лікувати ранених — все те дуже підкопує їх мораль.

Роками вести боротьбу проти переважних сил це вимагає таки своєрідного фанатизму. Так як потопаючий хвтається кожної стебелінки, так партизани хвтаються допомоги зсвні. Надія на зовнішню допомогу додає сил. Постає небезпека, що такі сподівання можуть викликати надто великий ентузіазм, причинитися до виставлення надто широкої програми та загалом переходити всякі межі реального. Ще більша небезпека тут у незданні собі справи про ціну, яку треба заплатити за цю допомогу ззовні. Інколи національна свідомість може бути надто слаба. Регіональні традиції, особисті амбіції провідників, політичні розходження чи й релігійні різниці інколи можуть стояти тут на перешкоді плянам цієї держави чи держав, що підтримують партизан. В Югославії поборювали себе взаємно роялісти Михайловича і комуністи Тіта. Куди трагічніше закінчилося намагання польської Крайової Армії визволити Варшаву з-під німецької окупації в хвилині, коли в 1944 р. від сходу наближувалася советська армія. СССР відклав тоді свій наступ і поляки втратили тоді приблизно 100 000 людей, більшість з-поміж них непотрібно. В 2-ій світовій війні в Греції боролися поміж собою партизани ЕЛАС-у, ЕДЕС-у й ЕАМ-у.

Завдання партизанки в сильно обсадженої країні мусять обмежитися до завдань держави-підтримувача. Якщо ця держава інвазію плянує в короткім часі, партизани мусять переводити свої акції так, щоб не стягати на себе жодної уваги. Загони партизан

не сміють лишити за собою «паперового хвоста» з лютючок, плякатів та видань; до того ж таку діяльність з успіхом можуть вести небожові одиниці, постійно зв'язані з одним місцем і не пов'язані з бойовими частинами. Саботажі в широкому масштабі, надокучливі рейди й акти терору притягають надто багато уваги. Все те ніби самозрозуміле, але ж деякі альянтські штаби під час 2-ої світової війни із завданням координувати дії поза ворожими лініями, мали рішуче забагато заінтересованих тут відділів. Кожен відділ тут наввипередки старався вести акцію на своєму відтинку цілий час.

Другорядне завдання партизанки на випадок недалекої приязної інвазії може бути скоординована бойова акція для захоплення тактичної переваги на теренах цієї грядучої морської чи повітряної висадки.

Від лютого до травня 1944 р. французький резистанс спрямував був свою головну увагу на підготовку висадки в Нормандії. То ж серед тих обставин там, на цьому терені було досить французьких сил, щоб перевести вступні акти саботажу. Якраз перед висадкою і під час неї проведено широко закросену акцію на комунікаційні лінії і на відокремлені німецькі військові одиниці. Ці операції, як і повітряна кампанія, перешкодили стягти на поле бою в Нормандії шість німецьких дивізій в найкритичнішому часі від 6 червня до 26 липня 1944 р. Німецькі тяжкі танкові з'єднання, змушені їхати дорогами замість залізницею, прибули на терен бою надто пізно і надто дезорганізовані. Ген. Айзенгауер оцінював ролі цих французьких партизанських сил рівновартною до ролі 15 альянтських дивізій.

Перші теоретики комунізму К. Маркс і В. І. Ленін звернули особливу увагу на боротьбу еспанського народу проти Наполеона, на австрійські кампанії в Італії а також на французько-німецьку війну. Вони й спопуляризували ідею народної підпільної війни.

У своїх студіях вони пробували дійти, як його організований народний рух без належного озброєння можна повести до боротьби, з дрібною хоча б надією на перемогу над добре організованими й спорядженими арміями. Ф. О. Мішке в своїй цікавій студії «Таємні сили» вказує, що франко-іспанська війна була тут дуже повчальна. Французькі збройні сили — як на той час доволі великі — около 670 000 вояків і 520 гармат — перейшли Піренеї в рр. 1807-1813 щоб підбити Іспанію. З-поміж них уже тільки 250 000 вояків і 250 гармат повернулися до Франції. Альянти перемогли на Близькому Сході, в Мезопотамії й Палестині в 1-ій світовій війні при допомозі арабських кінних партизан під проводом напівлегендарного полковника Т. Е. Лоренса. Значення Лоренса в тому, що це він у великій мірі знищив турецькі збройні сили і надав нам нові ідеї щодо партизанської страте-

гії. Тоді як араби були рухливіші, алеж на втрати вразливіші від регулярної армії, то турки відчували дошкульно не так втрати в людях, як у матеріялі, якого їм не доставало. Майстри при боротьбі в окопах, або в стрілянні на цілі, що наближаються прямо, турки не могли приноровитися, ані видержати виснажливих рухомих дій. Лоренс використав цю слабкість, знищивши залізничну сполуку, та таким чином паралізував турків.

Коли до інвазії зі сторони держави-підтримувача ще далеко, стратегічне завдання партизанки виконується зовсім іншими тактичними засобами.

В цих обставинах основним тактичним завданням може бути психологічна війна, щоб підтримувати надію на евентуальне визволення та переборювати невинуватий страх перед займанницькою владою. Слід тоді омінати всіх дій, що викликали б широку відплатну акцію зі сторони ворога. Під маскою сповидного коляборування треба заохочувати до сповільнених темпів праці, не тільки щоб надісти ворогові, але також щоб показати людям, що вони не такі то безпомічні, що з'єднаними вони сильні. При цьому слід використовувати всі можливі засоби інформації, але здебільша найефективніші тут лютючки і підпільна преса. Мек Лін, бригадир великобританської армії, пише: «для партизан ідеї куди важливіші як кулі».

Закордонні штаби повинні усвідомлювати собі ризик партизан не тільки при збиранні інформацій, але також при їх передаванні. Вимоги отже тут повинні бути обмежені тільки до даних, що їх справді буде використано, але не для прикраси актів, де стають перестарілим, заки їх буде потрібно. Напр., якщо вплітати в радіопередачі біографічні дані про менші особи при окупаційних залагах, то це на загальне потрібне. Але треба й добре перевірити, чи досягнений цим успіх вартий зусиль, вкладених при збиранні цих даних.

Повстання на Балканах дають класичний приклад партизанської війни у високих горах. Спершу дуже примітивна й погано споряджена повстанча організація зросла на силах так далеко, що наприкінці війни досягла рівня регулярної армії. Тоді як на весну 1941 р. німці потребували тільки 20 дивізій, щоб знищити впродовж кількох днів югославську і грецьку армії, то зв'язані з тим в дальшому окупація й адміністрування цих країн вимагали 15 німецьких і 30 італійських, хорватських і болгарських дивізій. Під контролем партизан опинилась територія величиною Бельгії. Документи керівника бюро інформації головної квартири німецької армії подають, що німецькі втрати вбитими на Балканах виносили 24 000 супроти 12 000 вбитими в Африці.

Коли держава-підтримувач не має в пляні інвазії, але хоче, щоб партизани в'язали якнайбільше число окупаційних військ і спи-

нювали вороже постачання, то дотичні тактичні завдання партизанки змінюються. В цьому випадку їх можна слушно окреслити як акцію непокоєння, спинювання й розпорошування дій ворога. З уваги на затяжність партизанки у цих обставинах, психологічній війні припадає знову найважливіша роля. Підчас збройної акції почуття довершених вчинків, як теж дальший її розвиток причинюються до наростання ентузіазму. Коли нема виглядів на визволення, а боротьба продовжується в безконечність воно важко піддержувати духа неколяборування з ворогом, духа саботування.

В такій власне ситуації, з точки бачення партизан, найбільш підхожі розпорошені акти терору по широкій території. «Гакбейлегс», які знаходяться під комуністичними впливами, дуже опізнали післявоєнний розвиток Філіппінів і в'язали великі урядові сили. Комуністичні китайські партизани на маляйському півострові перешкодили економічній відбудові країни і змусили Великобританію кинути туди великі військові і поліційні сили.

Зараз після визволення Греції вибух конфлікт поміж урядом та партизанами, контрольованими й піддержуваними комуністами. В наслідок цього впродовж чотирьох років цей конфлікт загрожував розкласти політичне й економічне життя країни. Комуністи вповні опанували північну частину Греції, а комуністичні держави, як от Албанія, Югославія й Болгарія постачали їх усім. Ці ж держави в свою чергу підтримував СРСР. На цих теренах тоді було організовано регулярні збройні сили. Ще інші частини вели партизанську війну в інших частинах Греції. І лише в наслідок економічної й військової допомоги США в більшому масштабі грецькому урядові вдалося побороти комуністичні війська.

Індонезійці, що ніколи не погоджувалися на голляндську окупацію, одверто спротивилися голляндським намаганням наприкінці війни наново окупувати їхню країну та успішно обороняли перед голляндськими військами велику частину своєї території. У висліді уряд Голляндії визнав повну незалежність їх країни.

Сьогодні в небезпеці Індокитай і в'яже собою бодай 150 000 доброго французького воєнка.

Рухи спротиву мають виразно політичний характер, тож держава-підтримувач мусить добре розглянути всі політичні чинники такого руху. Преважлива справа це вибір переможця з-посеред повстанських угруповань, що ривалізують поміж собою. Стратегія альянтів в Югославії, хоча тут і там дуже оспорювана, це найкраща ілюстрація для того типу труднощів. Підтримка, яку дістали прихильники Тіта, була одним чинником, який привів католицьких хорватських усташів до того, щоб стати по стороні нацистів. Інший переважли-

вий політичний аргумент це післявоєнні наслідки партизанської війни.

Нормальна війна ставляє собі ціллю в бою знищити армію противника; повітряні налети мають на меті знищити індустріальні осередки й міста противника. Але «народна підпільна війна» руйнує душу народу систематично ведучи його до непослуху, нехтування законів і порядку. Так як в усіх революціях «народна війна» означає повний хаос і дику боротьбу, в якій ціль оправдує засоби, а помста, підступ ба й зрада відіграють велику ролю. Кожна акція викликає реакцію, а виниклі з того репресії роздмухують ненависть.

Проблема політичних зобов'язань належить тут до переважливих справ. Звичайно, то важливі політичні зобов'язання даються наперед. Лоренс приобіцяв був арабам самостійність. Коли ж опісля того не дотримано, серед арабів запанувало почуття кривди.

Зовнішні з-за кордону пропагандивні зусилля можуть мати деякий політичний ефект. Вони повинні поборювати ксенофобні тенденції в партизанських збройних силах. Постава німців супроти італійців була така аrogантська й зарозуміла, що багато італійських воєнків перейшло до партизан, які в 1944-45 рр. підняли були в північній Італії повстанський рух. Данонаціональні провідники, яких вишколено поза країною охопленою повстанням, відіграють велику ролю при встановленні одностайного штабдпункту після закінчення кампанії. Ленінський Інститут в Москві вишколив Мао-Тсе-Тунґ-а, Анну Паукер, Чу-Ен-Ляя, Петра Димітрова, Йосипа Броза (Тіта) й багато інших.

Дуже важлива справа це постійна допомога ззовні, яка повинна включувати технічний і тактичний зв'язок, постачання зброєю, муніцією, вибуховими матеріялами, як і постачання, що його вимагає дотичне тактичне положення.

В 1937 р. Мао-Тсе-Тунґ написав цікаву працю про партизанську війну. Американець полк. Б. Гріффіт зробив переклад із цієї маловідомої, але важливої книжечки. Мао закінчує цю свою працю такими словами: «Історичний досвід пишеється кров'ю й залізом. Ми мусимо підкреслити, що партизанські кампанії, які ведуться сьогодні в Китаї, це в історії сторінка, що не має прецеденсу. Їх вплив не обмежується тільки до Китаю; він поширюється на весь світ».

Коли Мао-Тсе-Тунґ писав ці слова, — докидає від себе полк. Гріффіт, — «він керував комуністичною партизанкою, яку японці уважали збираниною обідраних бандитів без серйознішого значення. Мао керує сьогодні 460-мільйонною нацією. Він є головний будівничий стратегії, наміченої, щоб повторити комуністичний тріумф в Китаї і в цілій Азії».

Мао порівнює партизан до риб. «Нарід це вода, де плавають риби. Якщо температура

води відповідна, то риби множаться й розвиваються». Військові рейди на ворожу територію, такі як от Моргана й Ірлі в американській війні не були підтримані місцевим населенням — себто «температура була невідповідна». Антикомуністичні потуги контролювали воду, в якій плавали риби в Греції і в Індонезії. Чи можна це буде зробити під час війни на землях, опанованих комуністами? В СРСР в 1941 р. німців вітали як визволителів і дезертирували два мільйони червоноармійців. Це ще не доказ на те, що таке саме число дезертирувало б сьогодні на сторону якихсь інвазійних військ, але це вказує на їхні справжні почування для Сталіна. Існують ще й інші показники. Після того, як припинено насильну репатріацію «Ді-Пі» після 2-ої світової війни, дуже мало тільки з-поміж сотень тисяч тих, хто остався, ще хотіли бути вертатися до СРСР. За багато теж громадян СРСР ризикували й ризкують своїм життям, щоб втекти від деспотизму та дістатися на захід.

С. К.

До історії розвою советської таємної служби до 1945 р.

1. Основи советської таємної служби.

Організацію советської таємної служби в її основних зарисах було побудовано ще на багато років до вибуху війни, власне — від створення советської держави. Від того часу вона залишилася в суті та сама, як зрештою й ідейна суть большевизму, з якої вона виросла; всі ж зміни назов і становищ і так само всякі розв'язування наявних і будівання нових клітин означали лише достосовування до політично-мілітарних потреб часу. Знання чинників, що від самого початку обумовлювали побудову советської таємної служби, ще й тепер помагає зрозуміти її як-слід.

В офензиві, як і в дефензиві, советська таємна служба віддзеркалює прямування СРСР такими, якими вони від самих початків послідовно передаються в доповідях про державні питання большевизму; в дальшому вони впливають із зовнішньої і внутрішньої ситуації нової держави після громадянської війни як теж із суті советського простору та його населення. Ці прямування мали вести до подвійної мети, а саме:

1. До цілковитого відгородження власної держави від впливів і атак іззовні і з середини. Цілий час коренем усіх внутрішньо-політичних заворушень, кожної опозиції й кожного саботажу в СРСР уважали кінець кінців інакше політично думаючих вдома і заграницею, що в свою чергу стала на свою оборону перед поширенням комунізму. Тому то кожна господарська й індустріяльна невдача була

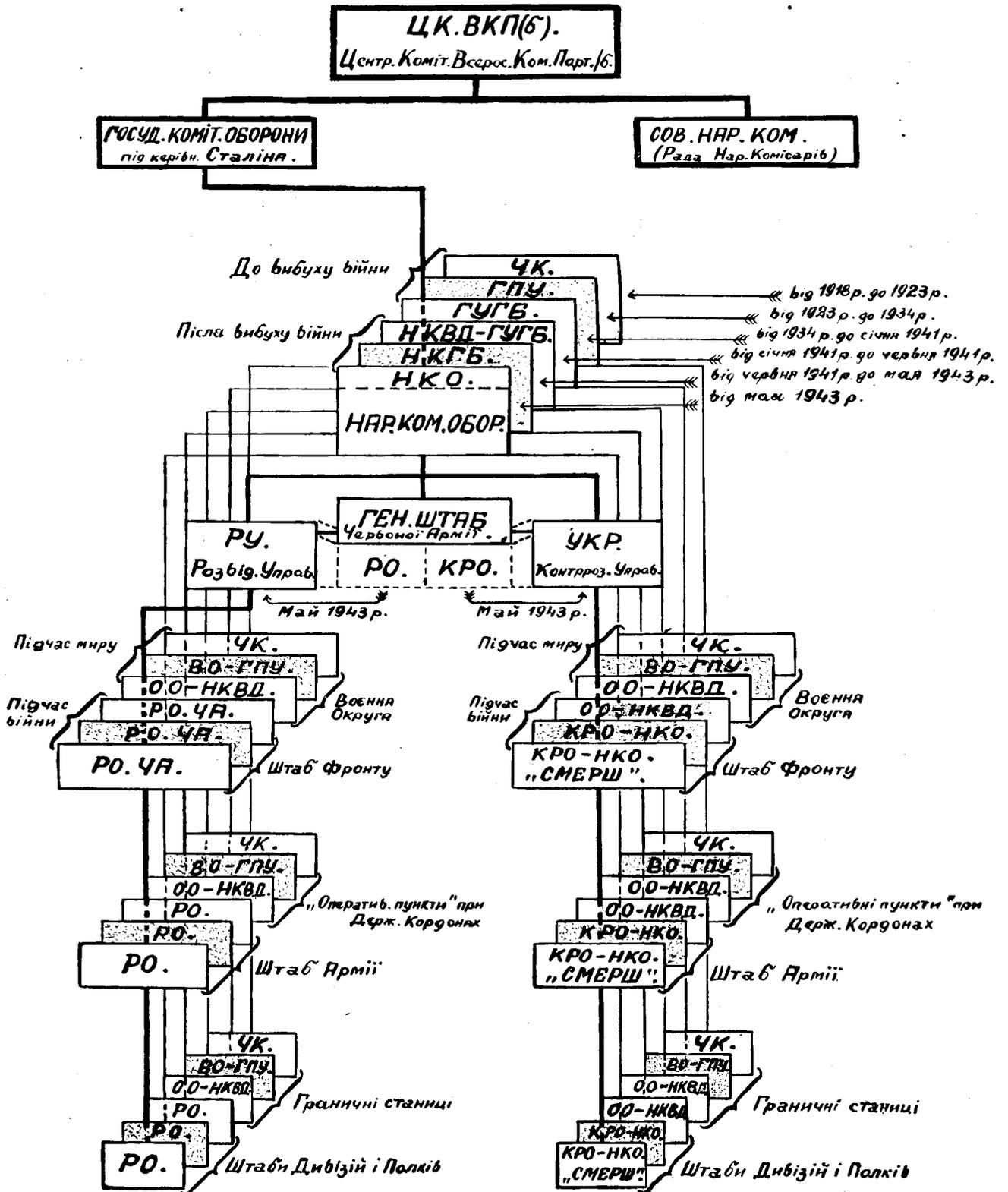
Незадоволення в сателітних державах оцінити важко. Хоча число втеч на захід куди вище саме із сателітних держав як із СРСР, однак змога втечі з них далеко більша, як у випадку советських громадян. Чу-Ен-Ляй сам подавав, що в 1950 р. в комуністичному Китаю було не менше як 250 000 «бандитів».

Полк. Гріффіт пише: Мао-Тсе-Тунг зревідував теорію «народної війни», так давно перед ним сплodgeну Марксом. Всі дослідники партизанської війни, з Мао-Тсе-Тунг-ом якийсь час включно, думали були, що самою партизанкою не можна ніколи добитися остаточної перемоги; партизанська армія може бути хіба складовою частиною регулярної армії, що бореться на фронті. Але Мао доказав у Китаї, що як запевнити партизанам підтримку великодержави, модерну техніку зв'язку й постачання, то вони можуть самі перетворитися в регулярні збройні сили. Тоді вони можуть добитися повної перемоги».

п'ятнована як саботаж закордонних агентів, а кожний політично інакше-думаючий громадянин СРСР, як шпiон. Страх перед шпiонами і саботажистами прибирав просто комічні форми. Він був навіть штучно піддержуваний урядом на те, щоб оправдати постановлення велетенської організації нагляду, яка могла б тримати весь народ у перманентному стані взаємного шпигування, що повинен провадити до викриття не лише ворожих агентів, але теж і активних противників партії. Заходи для цієї оборони перед агентами на советській території було успішно доповнено й поширено висилкою советських агентів контророзвідки закордон. Вони висліджували по центрах тамошніх агентур всякі акції, пляновані проти СРСР, і встановлювали в дальшу чергу, за допомогою Комінтерну, політичне, господарське й індустріяльне зростання закордону, що пізніше могло б позначитися якими-небудь впливами на державне життя й безпеку СРСР. Всі інші завдання політичного нагляду, обсрони перед агентами й контршпiонажі як теж і особливих розвідочних завдань за кордоном — підлягали органам державної безпеки (Государственной Безопасности), що від 1918 року міняє свої назви, але ж не свою суть: ЧК, ГПУ, ГУГБ, НКВД і від травня 1943 року на НКГБ (т. зв. Народний Комісаріат Государственной Безопасности, а з перейменуванням «народних комісаріатів на міністерства — Міністерство ГБ).

2. Другою метою була й є світова революція, себто створення світового комуністично-

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СОВ. ТАЙНОЇ СЛУЖБИ Ч.А.

го Союзу під керівництвом ССРСР, як здійснення гасла «Пролетарі всіх країн єднайтеся!». Для здійснення цієї мети, що мала б бути досягнена політичними засобами комунізму як теж і мілітарними — постійно зростаючим озброєнням ЧА, ССРСР веде ще й далекоїдуче розвідування оборонної сили закордону. Мережа агентів повинна була тримати ЧАрмію постійно в курсі справ про військове й господарське положення держав головно Європи. Керівництво, крім військової розвідувальної діяльності, підлягало розвідувочим відділам РО (Разведывательный Отдел) ЧА і ЧФлота. Так советська тайна служба повинна була спричинитися до сповнення завдань советської держави, організованої комуністично-більшевицькою партією. Верховною її владою, що встановляла їй окремі розвідчі вимоги в формі часткових докладно окреслених рамових доручень і назначувала кожночасне ставлення завдань на найвищий час, — була й є найвища політична влада Советського Союзу — Центральний Комітет Всесоюзної Комуністичної Партії більшовиків — (ЦК ВКП(б)), чи нині КП ССРСР.

II. Організаційний розвиток советської таємної служби.

1. До вибуху 2-ої світової війни. Організація військової розвідчої служби в суттєвому залишилася до вибуху війни незмінною. Воєнні готування ССРСР не внесли сюди жодних іновацій, себто нових змін, і лише ширшу розбудову, в ході якої розвідчий відділ (РО) Генерального Штабу ЧА побільшено до розвідчого управління (РУ). Інакше воно було в ділянці цивільної служби шпигування і розвідки як теж і контррозвідки на військовому й невійськовому секторах. Тут прийшло перед, підчас і після війни до основних змін у назві й підпорядкуванні компетентної для цього влади та в її засязі діяння як також у її виконних органах. «Державна безпека», завжди повна відповідальності, розвивалася тут все далі й далі в тотальну організацію. Армія ССРСР, що скріпла з кінцем громадянської війни (від 1923 р.), потребувала сильнішого поліцейного нагляду й одночасно якоїсь охорони перед уявними агентами закордону, що мали б розвідувати й перешкоджувати в озброєнні ССРСР. Щоб отже наглядати за цими агентами чи то боронитися перед ними, вбудовано відповідальне тоді за безпеку держави ГПУ у штаби й частини ЧА і ЧФ т. зв. «військові відділи» (ВО ГПУ).

Коли в 1934 р. «розпущено» ГПУ (при тому політичні мотиви грали тут не останню роль!), себто коли насправді замість ГПУ появилася «Головне Управління Державної Безпеки» (ГУБ), то в народнім комісаріяті внутрішніх справ (НКВД) військові відділи нагляду над керуванням НКВД були побільшені й перейменовані на «Особие Отдели НКВД» (ОО НКВД). Ці ОО НКВД були вклю-

чені до всіх збройних сил ССРСР і підлягали лише НКВД. Тому то вони були чужим тілом у советській армії й як таке «дике м'ясо» на її тілі військовими кругами були постійно спринимані. Не зважаючи на те, на їхній службі стояла около одна п'ята всіх рядовиків і старшин ЧА, ЧФ, СВ, бо на практиці ніхто не міг відмовитися від набору до ОО НКВД, щоб не попасти в категорію «анти-советського елементу». Завданням ОО НКВД були: загальний і політичний нагляд над рештою бійців, контррозвідка й боротьба з ворожими агентами. Ось так розділилися два від себе незалежні в керуванні советською таємною службою органи:

а) розвідча служба була керована самою Червоною Армією почерез свої розвідчі відділи (РО).

б) за військову ж контррозвідку й боротьбу з ворожими агентами по військових частинах було відповідальне НКВД із своїми ОО НКВД.

Ця двоторовість тривала аж до травня 1943 р.

Вибух війни поставив НКВД, якому підлягали теж пограничні відділи й прикордонна розвідка як також і 18 дивізій т. зв. «внутрішніх» відділів НКВД, у становище всеопановуючого і контролюючого чинника. Нагледу НКВД не могла оминати жодна військова станиця, включно із своєю розвідкою й контррозвідкою.

2. Від вибуху війни. Тому що з вибухом війни до чинностей советських агентів закордоном долучилася ще надзвичайно пожвавлена діяльність в районах військових дій, то ж відповідно до цих змінених обставин в рамках наявних уже організацій советської таємної служби були створені нові відділи, чи то були відповідно розбудовані вже наявні, але так, що основне розчленування (поділ) передвоєнної організації залишилося незмінним. Особливо у військовій розвідчій службі була введена, крім закордонної розвідки, ще розвідка про положення в ворога. Її здобування перейняли на себе підвладні «Розвідчому Управлінню» (РУ) — «розвідчі відділи» (РО) при вищих штабах військових з'єднань. Розвідування про положення ворога чи вжиття агентів по другій стороні бойової лінії вимагали інших методів ніж акція внутрі державних кордонів. Розвідування почерез агентів в оперативному терені було лише одним із джерел, щоб отримати образ положення у ворога; цьому завданню служило ще стеження за допомогою військових відділів, за допомогою летунства тощо. Тому однак, що організація військової розвідки вже віддавна була достосована до воєнних умов, то до цих нових методів могла легко приноровитися, а при тому в загальній своїй побудові залишилась незмінною, не зважаючи на спроби переставлень, які зрештою виявилися невдачними і їх скоро було залишено.

Вибух війни перервав в організації НКВД спроби нових змін започаткованих коротко перед тим (у лютому 1941), що за їх допомогою ГУГБ (Главное Управление Государственной Безопасности), яке організаційно належало до НКВД, тоді на короткий час було піднесено до становища самостійного НКГБ (Народного Комісаріату Державної Безпеки).

Перші два роки війни принесли для НКВД дальше збільшення його повноважень; це було зумовлене військовими загрозами наглядом над цивільним життям та над армією.

Мережа для боротьби з агентами ще затіснилась в наслідок притягнення багатьох допоміжних організацій, ворог був перешкоджений у своїх власних розвідних заходах в наслідок висилки школених агентів контррозвідки, і в дальшу чергу окремі відділи ОО НКВД при штабах військових частин були уповажнені до підтримки відділів військової розвідки і до стосування розвідних агентів у заплілі противника.

СССР опинився у новій ситуації, що її створив — відступ ЧА на початку німецько-радянської війни, окупація ж німецькими та союзними військами великої частини країни і опанування цієї нової ситуації вимагали широкого застосування агентів.

Населення окупованих німцями районів було позбавлене контролю НКВД й партії: небезпека їхнього відвернення від большевизму була велика. Щоб до цього не допустити, постанали новостворені відділи НКВД враз із відповідними партійними органами як політичні агенти із завданням розбудувати підпільну радянську управу й партійні організації. Їхня робота була успішно підтримувана пропагандою і розкладовою роботою, яку розгорнено на низах серед підрадянського населення.

Щоб перешкодити дальшому просуванню німців треба було заатакувати їхню адміністрацію й постачання. До цього треба було тільки розбудувати механізм організації, що спирався на досвід громадянської війни 1917—1922 років і ще відтоді був передбачений на випадок ворожої окупації країни, а саме — партизанський рух. Партизанські відділи мобілізувалися на окупованих теренах НКВД і партійними станицями та поповнювалися і підкріплювалися висиланням військово-вишколених саботажистів-спадунів, що були звичайно організаторами й командирами таких загонів.

Планирована Червоною Армією офензива з метою відбити окуповані німцями терени була завжди, як про це свідчать часті накази Сталіна, постійно старанно і до подробиць підготовлювана попередньою розвідувальною роботою. Розвідчі відділи при штабах військових відділів посилювали стосування своїх агентів на німецькому оперативному терені. Крім того, ще було створено спеціальні стежні формації, що поза роботою, доруче-

ною їм командуванням вблизи бойової лінії і в глибокому ворожому заплілі, виконували ще також роботу через агентів. Це все далі частіше вживання агентів і розвіди загального положення були причиною трьох важливих змін в організації радянської таємної служби, що мали місце аж у 1943 р.

1. Створено самостійний «Народний Комісаріат Державної Безпеки» — НКГБ. Головний тягар новоповсталих завдань в ділянці контррозвідки і нагляду спочивав на ГУГБ (Головне Управління Державної Безпеки) при НКВД. Круг завдань цього ГУГБ так поширився через військові готування, що воно за час від січня до червня 1941 р. усамостійнилося в окремий Народний Комісаріат Державної Безпеки (НКГБ).

2. При штабах військових відділів розпущено ОО НКВД, а їхні завдання перейняла сама армія. Приготування до офензиви ЧА вимагало зосередити всі сили в руках війська. Політичні комісари й службові станиці ОО НКВД при штабах військових відділів не були підпорядковані командуванню ЧА: єдність командування ЧА вимагала усунення цих обох самостійних чинників. Коли наказ Президії Верховної Ради СРСР про створення одного неподільного командування ЧА і про скасування установи військових комісарів появився ще 9. 10. 1942 р., то ОО НКВД були розв'язані аж у квітні-травні 1943 р. Фактично то вони не змінювали в основному ані контррозвідних завдань свого персоналу ані свого відношення до штабів військових відділів, а тільки були підпорядковані безпосередньо НКО (Народному Комісаріатові Оборони) і відтепер стали зватися «Контррозвідні Відділи при НКО» — з додатковою назвою «Смерть шпіонам!» (Отдел Контрразведки НКО — ОКР НКО «Смерш»).

Цими то організаційними заходами усунено двоторовість найвищого проводу, військової розвідної служби з однієї сторони та контррозвідки з другої сторони; відтепер було об'єднано обидві розвідки центрально в НКО.

3. Партизанському рухові визначено розвідчу службу як головне завдання. Тому що партизанські відділи через своїх довірених людей оперували, як говорилося в радянських наказах, «в самій середині ворожої окупації», вони мусили наперед самі себе забезпечити, створити собі «інформативну службу», яка могла б одночасно з розвідної сторони підготувати їхню саботажну діяльність. Із скріпленням партизанського руху впродовж 1942 року в районах партизанських оперативних теренів в цю мережу були втягнені довірених люди щораз то з-поміж ширших кругів населення. Значення партизанської розвідки для радянської таємної служби при одностайному керівництві зростало все далі. Через запроваджений наприкінці 1942 р. строго центральний провід партизанського руху і його співпрацю з ЧАрмією, можна бұ-

ло надавати спільні напрямні всім партизанським відділам, що оперували за німецьким фронтом. Розвідування про ворога стало тепер, крім саботажної діяльності, головним завданням партизан. «Партизанські відділи і групи саботажників зобов'язані провести інформативну роботу для оперативної боротьби ЧАрмії.» І далі: «Довірений чоловік-партизан це око й вухо ЧАрмії», — каже одна советська тогочасна інструкція.

Це зобов'язання партизанського руху повнити інформативну службу для ЧА, привело послідовно до розбудови розвідкових відділів при штабах партизанських груп по обох сторонах бойової лінії фронту. Їхня діяльність виявилася вповні в 1943 р. Партизанські розвідувачі брали вирішну участь у військовій розвідці. Крім того — оперативні райони партизан перемилися в далеко висунені опірні пункти, та місця причалювання й відчалювання більшості агентів усієї советської таємної служби.

III. Найважливіші дійові станиці советської таємної служби й їхні завдання.

Всі воєнні зусилля ССРСР, отже посередньо й її таємної служби, підчас війни став очолювати Державний Комітет Оборони під керівництвом Сталіна. Ті народні комісаріяти, що почерез свої клітини розвідувачів чи агентів брали участь у советській таємній службі, підлягали щоправда, як і всі інші, Раді Народних Комісарів ССРСР, однак їхні розвідкові й контррозвідкові організації були підпорядковані щодо політичних напрямних та у ставленні завдань, особливому наглядові ЦК ВКП(б). Те саме стосувалося, в іще більшій мірі, й партизанського руху та його розвідкової організації.

1. Таємна служба Червоної Армії

Організація розвідки. Таємною розвідкою ЧА керує Розвідкове Управління (РУ — «Разведывательное Управление») при Генеральному Штабі ЧА. Йому підлягають ділово Розвідкові Відділи (РО — «Разведывательные Отдели»), як «другі відділи» штабів від штабів фронту аж до штабу дивізії включно. Їхне завдання це розвідування й «диверсія» (советський фаховий вислів на означення «знищення шляхом саботажу, почерез агентів закордоном, та передусім у ворожій оперативній терені!»). Розвідування ведеться по обох сторонах головної лінії фронту за допомогою окремих відділів.

Організація контррозвідки. Безпосередньо НКО підпорядковане «Головне Управління Контррозвідки НКО-«Смерш» (ГУКР-НКО «Смерш»). Воно керувало станицями контррозвідки, що були приділені до штабів ЧА, — від штабу фронту до штабів дивізії, — а їх представники — навіть до найменших відділів. Організація контррозвідки стежить за військовими відділами й цивільним населен-

ням, що знаходиться в засягу її діяння, щодо його політичної надійности, далі — веде боротьбу з ворожими агентами й висилає власних агентів у ворожий оперативний терен для контррозвідки й політично-господарської розвідки. В разі потреби вона має піддержувати військові розвідчі відділи та виконувати чисто військові, розвідчі й господарські завдання.

2. Таємна служба Червоної Фльоти

Організація розвідки. «Розвідному Управлінню» (РУ) у Штабі Червоної Фльоти підлягають фахові «Розвідчі Відділи» (РО) поодиноких штабів фльоти. Їхні завдання, достосовані до ведення морської війни і до умов прибережного терену, такі ж, як і завдання подібних установ ЧА.

Організація контррозвідки. Про якусь Головне Управління Контррозвідки при НК ВМФ недостає даних. Треба допускати, що воно існує як керівний штаб відділів контррозвідки при штабах окремих фльот. Його завдання подібні до завдань організації контррозвідки у ЧАрмії. НКО і НК ВМФ в загальному і їхня тайна служба зокрема — підлягають політичному контролю «Військового Відділу ЦК ВКП(б)».

Про розвідкову службу советського партизанського руху ми вже писали в нашому журналі. (Див., «До Зброї» Ч. 16 (29), стор. 21-5)

Ціла організація розвідки партизанського руху враз із його розвідними завданнями була тісно пов'язана із військовим командуванням. Розвідкове Управління (РУ), Центрального Штабу Партизанського Руху керувало Розвідковими Відділами (РО), що були починаючи від партизанських командних штабів для окупованих німцями советських республік, аж до партизанських відділів, що знаходилися по советській стороні фронтової лінії. Дорога наказів і звітів до розвідкових органів партизанських відділів вело сюди від РО даного партизанського штабу, якому дотичний партизанський відділ був безпосередньо підпорядкований. Так напр. РУ могло безпосередньо давати розвідчі доручення партизанським одиницям, підпорядкованим йому безпосередньо. Організація розвідки партизанського руху перенесла вихідну базу советської таємної служби безпосередньо на німецький оперативний терен і тому брала найживішу участь у советській розвідчій і саботажній діяльності.

Організація контррозвідки в партизанському русі не була створена самим партизанським рухом: її створило НКГБ, яке приділяло партизанським штабам і відділам т. зв. «Окремі Відділи» (ОО НКГБ). Їхне головне завдання було — шляхом якнайстрогішого нагляду забезпечити «надійність» партизанських відділів і одночасно охоронити їх перед прониканням до них ворожої таємної служби. Вони самі висилали поза партизанський

терен агентів із контррозвідковими й диверсійними завданнями. У багатьох випадках ОО НКГБ було одночасно теж і керівним РО партизанського відділу.

3. Таємна служба НКГБ

Службові станиці НКГБ, організації «Державної Безпеки» охоплюють, почавши від НКГБ ССРСР в Москві по через службові станиці НКГБ в поодиноких советських республіках, областях і районах — цілу територію ССРСР. Кожна з-поміж цих службових клітин поєднує в собі всі речові ділянки, по через які вона на підлеглому їй просторі може спостерігати невійськовий сектор державного й приватного життя, охороняти його перед прониканням ворожих агентів, і далі — по через які вона, в міру потреби, може також висилати своїх агентів за кордон.

Карл Клявзевіч

Народна війна

(Із твору: «Про війну», розділ двадцять шостий, «Озброєння народу»).

Народна війна в культурній Європі є явище XIX сторіччя. Вона має своїх прихильників і своїх противників. Останні виходять або з політичних міркувань, уважаючи її за революційний спосіб, за узаконений, сказати б, стан анархії, що загрожує однаковою мірою й ворогові, і громадському порядку в країні, — або з міркувань військових, гадаючи, ніби наслідки не відповідають витраченому силам. Міркування першого порядку нас не цікавлять, бо народну війну ми розглядаємо тільки як засіб війни, тобто у відношенні її до ворога. Міркування ж другого порядку змушують нас зауважити, що на народну війну взагалі треба дивитись як на наслідки прориву, зробленого стихією війни в гатах, у наш час штучно поставлених круг неї, як на дальше поширення та посилення всього того процесу шумування, який ми зevamo війною. Система реєвизицій, розбухання армій, які збільшилися завдяки цій системі та загальній військовій повинності до колосальних розмірів, застосування ландверу — ось ті явища, які, коли виходити з колишньої обмеженої військової системи, ідуть в одному й тому ж напрямі. На цьому таки шляху лежить і призов ландштурму або озброєння народу. Перші з цих допоміжних засобів є природний і доконче потрібний результат зруйнування старих рамок. Вони так збільшили сили тих, хто скористався ними перший, що це спокусило противника, який і сам мусив удатись до них. Так само сталося і з народною війною. Як правило, народ, що розумно користується цим засобом, здобуває чималу перевагу над тим, хто зневажає його. Коли воно так, то може постати питання: чи благодійне для людства це нове підсилення воєнної стихії, чи ні? — питання, на яке можна дати ту ж відповідь, як і на питання про війну взагалі — залишити ці обидва питання філософам. Можна, проте, додержувати думки, що сили, які забирає народна війна, будучи використані на інші засоби боротьби, дали б кращі наслідки. Але не потрібні ніякі глибокі дослідження для переконання, що розпоряджатися цими силами й використовувати їх як хочемо, ми здебільшого не можемо. Істотною частиною цих сил, а саме елемента моральні, завдячують своє буття лише такому способу використання їх.

Отже, ми не питаємо, скільки коштує цьому наро-

4. Таємна служба пограничного НКВД

Розвідкова служба пограничного НКВД займала в советській таємній службі лише допоміжне становище і в загальному не переводила ніяких залучувань агентів для розвідки чи контррозвідки. Лише погранична розвідка з пограничними відділами залишилась під керівництвом НКВД. В цих найважливіших органах советської таємної служби, насаджували агентів в особливих випадках ще інші советські власті, як напр.: Центральні Комітети литовської, естонської чи інших советських республік, партійні установи тощо. При готуванні й переводженні цих акцій вони однак майже завжди послуговувалися однією із уже попередньо названих клітин.

(Продовження в черговому числі)

дові опір, що його чинить озброєнися весь народ, а ставимо питання: як вплине той опір, які умови його і як його використовувати?

З самої природи речей випливає, що такий розпорошений опір не придатний до зосереджених у часі та просторі міцних ударів. Діяння його скероване на поверхню; подібно до процесу випаровування у фізичній природі. Чим обширніша поверхня й чим більше поле контакту, в якому озброєні народні маси перебувають із ворожою армією, отже чим більше остання розпливається, тим ефективніше й діяння народної війни. Воно, як жар, що ледве жевріє, нищить підвалини ворожої армії. Щоб воно виявилось, потрібний час, і тому, поки обидві стихії взаємодіють, виникає стан напруження, який або розв'язується поволі — в разі народна війна подекуди придушється, а подекуди повільно згасає або ж призводить до кризи — коли полум'я цієї загальної пожежі охоплює всю ворожу армію й змушує її покинути окуповану країну, щоб не загинути зовсім. Щоб до такого вирішення могла спонукнути сама народна війна, потрібні або такі розміри окупованої території, які в Європі має лише Росія, або ж така невідповідність між нападною армією та поверхнею країни, якої в дійсності ніколи не буває.

Якщо не ганятися за привидами, то народну війну слід уявити собі в зв'язку з війською, яку провадить регулярна армія, а обидві вони мусять бути об'єднані спільним планом.

Умови, при яких народна війна тільки й може бути ефективною, такі:

- 1) щоб війна відбувалась всередині країни,
- 2) щоб розв'язала її не одна якась катастрофа,
- 3) щоб театр війни обіймав чималу територію,
- 4) щоб вдача народу підтримувала цей захід,
- 5) щоб поверхня країни була дуже пересічена й важко доступна в зв'язку з наявністю гір, лісів чи болот на ній, або у зв'язку з характером ґрунтів.

Численне чи нечисленне має країна населення — не є вирішальний момент у цьому питанні, бо людей тут бракує найменше. Не вирішальне значення має — або принаймні мусить мати — і питання про те, заможне чи бідне в країні населення; а втім не можна заперечувати, що бідний, звиклий до тяжкої

праці та злиднів нарід, як правило, показує себе войовничішим і дужчим.

Є одна умова місцевого характеру, яка надзвичайно сприяє народній війні і яка спостерігається в багатьох місцях Німеччини. Це — розкиданість осель. Завдяки цьому країна набуває більш пересіченого й прикритого характеру; шляхи бувають гірші, хоч їх і більше; розквартирувати військо стає надзвичайно важко. Але найбільше повторюється тут у малих розмірах особливість, яка відрізняє народну війну в цілому, а саме: початок опору є скрізь і ніде. В разі населення мешкає групами в селах, то найспокійніші з них віддають під постій військової або карають штрафами, спалюють тощо, що, проте, не так легко зробити при хуторській системі у вестфальських селян.

Не можна й не треба використовувати ландштурм та невеличкі загони озброєного народу проти головних сил ворожої армії і навіть проти досить великих військових частин. Народна війна мусить не розмелювати зерно, а підточувати його з поверхні. Провадити її треба в провінціях, які лежать по сторонах головного театру війни, куди наступаючий не вступає із значними силами, щоб зовсім звільнити ці провінції від його впливу. Там, де ворога ще нема, не бракує й мужності озброїтись проти нього, а цей приклад підпалюватиме чимраз ширшу масу сусіднього населення. Вогонь поширюватиметься, неначе пожежа в степу, і нарешті дійде до просторів, на які базується наступаючий; він оточує його комунікаційні лінії й перегризає нерв його життя. Адже, не мавши навіть перебільшеного уявлення про всемогутню силу народної війни, не вважаючи її за невичерпну, непоборну стихію, вгамувати яку сама військова сила може так само мало, як людина може вгамувати вітер або дощ, коротко кажучи, не базуючи своїх думок на красномовних памфлетах, слід усе ж таки визнати, що не можна гнати перед собою озброєних селян, немов загін солдатів, звиклих, неначе стадо, тулитись один до одного й кікати туди, куди дивиться їхній фронт. Ні, розбиті селяни кинуться в розтіч, не потребуючи для цього якогось штучного плану. Через це марш усякої невеличкої військової частини в горах, у лісистій або дуже пересіченій місцевості набуває дуже небезпечного характеру. Кожної хвилини марш цей може обернутись на бій, навіть тоді, коли про військові сили ворога давно не було й мови, бо в усякий момент у кінці колони можуть з'явитись озброєні селяни, яких перед тим розігнали головні частини. Якщо говорити про псування шляхів та перегорджування вузьких проходів, то засоби, уживані для цього сторожовою охороною й летучими загонами, стосуються до способів дії повсталої селянської маси, як рухи автомата до рухів людини. Єдиний засіб, яким ворог може відповісти на операції ландштурму, — це відрядження багатьох частин для супроводження транспортів, охорони етапів, проходів, мостів тощо. Оскільки перші спроби ландштурму будуть несерйозні, то й ці відокремлені загони будуть слабкі, бо ворог боїтиметься розפורшувати свої сили. На долю цих слабких загонів і випадає звичайно розпалювати вогонь народної війни. Якщо подекуди їх, завдяки більшій масі повсталих селян, буде переможено, то мужність населення зростає — войовничий дух підноситься і інтенсивність боротьби збільшується, доки не дійде кульмінаційного пункту, що мусить розв'язати справу.

Згідно з нашим уявленням про народну війну, вона, як туманна, змарувата істота ніде не повинна густішати до стану компактною масою, інакше ворог відрядить проти ядра її відповідні сили, знищить його й забере багато полонених. Тоді мужність згає; всякий думає, що справу вже остаточно програно, дальший опір буде даремний, і зброя випадає з рук народу. З другого ж боку потрібно, щоб цей туман у певних пунктах збирався густішими масами й створював грізні хмари, з яких могла би блис-

нути потужна блискавка. Пункти ці лежать, як сказано, головне на флангах ворожого театру війни. Там мусить озброєний народ збиратися в більшій та краще організованій одиниці з невеличким додатком регулярного війська. Це робить вражіння справді впорядкованої армії і дозволяє наважуватися на серйозніші операції. Від цих пунктів інтенсивність діяльності ландштурму мусить слабшати в напрямі до тилу противника, де вона наражається на найміцніші контрудари. Ці густіші маси призначені на те, щоб нападати на більшій гарнізони, які ворог залишає в своєму тилу. До того ж вони викликають неспокій та острах і збільшують загальне моральне вражіння; без них вплив ландштурму не був би дужий і становище в цілому не досить клопотало б ворога.

Досягти такого дужчого оформлення народної війни полководцеві буває найлегше тим, що ландштурм він підпірає маленькими загонами регулярної армії. Без цієї підбадьорливої підтримки населенню найбільшого бракувало б віри в свої сили, яка дозволяє ставати до зброї. Чим міцніші призначені для цього частини, тим дужча їхня сила притягання, тим більша буде лавина, яка впаде на противника. Але цьому є межі. З одного боку, згубно було б для такої другорядної задачі розפורшувати армію, до певної міри розчиняти її в ландштурмі й утворювати розтягнену, скрізь слабку оборонну лінію, певно знаючи, що й армія і ландштурм однаково будуть розбиті. З другого боку, досвід, здається, учить, що коли в якій небудь провінції забагато регулярного війська, то енергія й ефективність народної війни звичайно зменшуються. Причини цього полягають у тому, що, поперше, наша армія притягає до себе забагато ворожого війська; подруге, населення зв'яється тепер на свою регулярну армію; і, потрете, наявність великих військових мас занадто послаблює населення іншими способами: розквартируваннями, транспортами, постачанням різного роду тощо.

Другий засіб запобігти занадто ефективному реагуванню противника на народну війну становить разом із тим і головний принцип її застосування. Цей принцип каже, щоб, використовуючи народну війну як серйозний засіб стратегічної оборони, рідко, або й ніколи, не доводити справи до оборони тактичної. Характер бою, що його веде ландштурм такий самий як і всіх боїв із поганим військом: велика потужність та запал натиску, але мало холоднокровності та недовгочасна стійкість. Не багато значить, коли маса ландштурму переможена або розігнана, так уже й судилося. Але ніколи не слід дозволяти знищити її, завдавши їй великих втрат убитими, пораненими та полоненими. Така поразка швидко охолодить запал. А втім, ці дві особливості цілком суперечать природі тактичної оборони. Оборонний бій вимагає стриманої, повільної, планової дії й сміливого вирішення. Проста спроба, від якої легко відмовитись, коли схочеш, ніколи не може бути вдалою при обороні. Значить, в разі ландштурму мусить перейняти на себе оборону якоїсь ділянки, він ніколи не повинен доводити справу до вирішального оборонного бою: він неодмінно загине, навіть коли обставини нібито й сприяють йому. Отже, він може й мусить обороняти доступ до гори, гаті, болота, переправу через річку стільки, скільки це йому можливо. Але раз лінію оборони прорвали, він повинен краще розсіятись і боронитись далі несподіваними нападами, ніж зосередитись десь у вузькому, останньому притулку, перейти до справжньої оборони і дозволити замкнути себе. Хоч який відважний буде народ, хоч яка войовнича у нього вдача, хоч як ненавидить він ворога, хоч як сприяють йому умови місцевості, — але безперечно народну війну не можна провадити в згущеній атмосфері небезпеки. Тому то пальний матеріал народної війни може дати чималий жар лише в більшій далеких пунктах, де йому вистачає повітря і де його не можна загасити єдиним міцним ударом.

Ці міркування є більше намацування істини, ніж об'єктивний аналіз, бо явище народної війни існує ще занадто недовго й занадто мало описане тими, хто довгий час спостерігав його на власні очі. Отож, нам лишається тільки сказати, що стратегічний план оборони може прийняти співробітництво народної війни двоюко: або як останній допоміжний засіб після програної битви, або як природну поміч ще перед генеральною битвою. В останньому випадку необхідною передумовою є відступ углиб країни і той посередній спосіб реакції. Тепер, значить, нам лишається сказати ще кілька слів про призов ландштурму після програної битви.

Жодна держава не повинна вважати, ніби її доля, тобто все її буття, може залежати від однієї, нехай найрішучішої, битви. В разі битви програно, то справу можуть обернути на інше і призов нових сил і природне послаблення, якого з плином часу зазнає всякий наступ, або ж допомога може прийти ззовні. Щоб померти, часу завжди буває досить. Природно, що той, хто потопає, хапається за соломинку; так і природний порядок морального світу вимагає щоб народ випробував останній засіб свого спасіння, коли бачить себе відкинутим до краю безодні.

Хоч як мала та слабка проти свого ворога дана держава, але вона не повинна шкодувати сил на це останнє напруження, бо інакше можна сказати, що вона — організм без душі. Це не виключає можливості підписати мир, зв'язаний з великими державами, щоб врятуватись від цілковитої загибелі; але такий намір не виключає й корисності но-

вих оборонних заходів. Вони не погіршать умов миру й не утруднять складання мирної угоди, а навпаки — поліпшать та полегшать їх. Ще більше потрібні вони, коли ми чекаємо допомоги від тих, хто зацікавлений, щоб ми існували й далі. Отже, уряд, який, програвши генеральну битву, думає лише про те, щоб якнайшвидше заспокоїти народ на ложі миру, і пригнічений загибеллю своїх великих, але безпідставних надій, не має ні мужності, ні охоти напружити всі сили — такий уряд легкодушно виявляє в усякому разі велику непослідовність і доводить, що він був не гідний перемоги, а мабуть, саме тому і нездатний її здобути.

Хоч яка, значить, рішуча буде поразка, якої зазнала держава, а все ж таки, відступаючи вглиб країни, їй треба вдатись до діяння фортець та народної війни. Тут вигідно буває, щоб фланги головного театру війни межували з горами або важкоприступними місцевостями. Вони становитимуть немов висунутий уперед бастіон, стратегічний фланговий обстріл, з якого має затримувати просування вперед противника.

Якщо переможця втягнути в обложні роботи, якщо він скрізь позалишає міцні гарнізони забезпечувати свої комунікаційні лінії або відрядить військові частини, щоб визволити собі лікті й тримати в порядку сусідні провінції, якщо він послаблений уже втратою живих та неживих засобів боротьби, то настане момент, коли оборонна армія зможе знову вийти до бар'єра й влучним ударом захитати положення наступаючого, що й так перебуває тепер у скрутному становищі.

Г. Д. Ф.

Основні засади німецької системи бойової розвідки

Розвідка має за завдання здобути впродовж можливо найкоротшого часу повний і докладний образ про **становище ворога**. Її висліди творять найважливішу основу для добору **засобів керівництва**, для рішень проводу та для використання дії різних родів зброї.

Розвідка відбувається в формі оперативної й тактичної розвідки з повітря й на землі. Її досягаємо, здобуваючи відомості за допомогою окремих засобів розвідки.

Оперативна розвідка доставляє даних для оперативних рішень.

Тактична розвідка доставляє даних для керування й стосування війська. Найдалі з першою бойовою зустріччю починається **бойова розвідка**; вона здобуває дані для зведення бою, в ній беруть участь всі роди зброї.

До розвідувальної служби не слід вживати сил більше, ніж цього вимагає мета.

Розвідувальні сили треба своєчасно стягнути на найважливіший напрям, головню, коли слід рахуватися з переважаючими силами ворожої розвідки. На побічних напрямках слід вживати тільки найнеобхідніших сил.

Треба змагати до того, щоб розвідку можна було — залежно від становища — підсилити, поширити, або як треба, теж іслати на новий напрям.

Власна перевага в розвідуваному терені влещує власну й утруднює ворожу розвідку.

До вироблення переваги на землі успішно помагає відповідна постава супроти ворожої розвідки. Згідно з цим повинні діяти всі розвідувальні сили, аж до звідунів включно, наскільки, очевидно, на це дозволяють завдання й становище.

Якщо розвідувальні відділи для дальшої розвідки змушені прорвати заслону ворожої розвідки й забезпечення, то повинні швидко скупити свої

сили і ненадійно вдарити. Коли ворог сильніший, тоді легше можна буде перед ним забезпечити власну розвідку шляхом зручного обходу.

Армійська кіннота може вибороти собі вгляд у ворожий терен навіть проти більших ворожих сил. Самостійні моторизовані розвідувальні відділи для такого самого завдання треба своєчасно змінити дальшими моторизованими силами.

Деколи дається створити корисні передумови для переваги в розвідуваному просторі наглим обсадженням важливих пунктів. Тут входять в рахубу через свою швидкісність головню моторизовані сили.

Добра розвідка місцевости дає водночас деяке забезпечення, а дія забезпеченого відділу може служити теж і розвідці. Тому розвідка й наземне забезпечення доповнюються й не даються завжди виразно відділити. Розвідувальні відділи мусять мати змогу стосуватися до ворога, своєчасно просуватися в терені, зате ж відтіли забезпечення — зв'язані своїм місцем із тим військом, що його мають забезпечувати.

Коли ж якийсь розвідувальній частині треба виїздити доручити розвідку й забезпечення водночас, тоді необхідно підкреслити, котре завдання перше, а при достатній наявності сил призначити частинам для кожного завдання окремі сили.

Розвідці терену щодо його прохідности, стану шляхів, залізниць, мостів, загородних можливостей, стежених місць і закриття перед стеженням, як теж щодо будови ліній зв'язку — це й водночас будуть переважно завдання розвідки.

Навіть без окремого наказу повинні всі сили, вжиті до розвідувальної служби, з розвідкою злучити розвідці терену, оскільки, очевидно, дозволяє їм на те їхнє завдання.

Фоторозвідка з повітря підтримує й поширює розвідку терену.

Розвідувальні засоби.

Співпраця під час розвідки

Розвідку з повітря виконують розвідувальні летуни розвідувальних ескадр.

Наземну розвідку аж до застосування бойової розвідки в загальному виконують звідні моторизованих і кінних розвідувальних відділів.

Летунська розвідка спирає свою перевагу на швидкість літака, на його здібності перелітати ворожі забезпечення, заборони й становища, отже на спроможності глибокого вгляду в ворожі відносини, та врешті на деякій незалежності літака від форми поземелля. За сприятливих умов може розвідувач-летун здобути швидко широкий образ про ситуацію в ворога та продовж дуже короткого часу зголосити свої висліди.

Однак летунська розвідка доставляє тільки дано-хвилинні знімки; невинний дозор того самого простору здебільша неможливий. Погода, покритість терену і вороже протидіяння це ті дальші обмеження.

Найпростіший рід летунської розвідки це **наочна розвідка**. Її вислід залежить від висоти польоту, зумовленої завданням і ворожою обороною, від маскування противника та від умов стеження.

Найчастіша форма летунської розвідки — це **польот вдень**; він не зв'язаний з ніякою порогою дня.

Що більше відтається ворог обороною й нічними рухами, перед летунською розвідкою вдень, то більш необхідна вона вночі.

Нічна летунська розвідка відбувається у формі наочного розвідування з незначної висоти при освітленні місцевості окремими засобами; вона не може заступити розвідки в день, до того занадто на легко прикмітливі ознаки, як напр. шляхи, залізниця й річища й тому обмежена тільки до деяких завдань.

Розвідувальні польоти раннім ранком або пізнім вечером можуть ствердити кінець або початок нічних рухів.

Фоторозвідка доповнює й підтверджує висліди наочної розвідки. Що вище літак змушений летіти, тим необхідніша фоторозвідка. Вона служить розвідам про ворога, ствердженню наслідків власного вогню, та стеженню за маскуванням ворога. Куди менше значення має фоторозвідка для ствердження короткохвилевих цілей у бою.

Фоторозвідки служать розвідувати місцевість як теж теодезійним цілям.

Світлина з повітря це поодинокі, або довщечергові знімки. Щоб знімки випали добре, треба ясного денного світла, до того ж їх обріб вимагає деякого часу. Під час повітряної бойової розвідки можна зголошувати вже приблизно після 1 або 2 годин висліди, здобуті на основі незначного числа знімок. Обрібка більшого числа знімок тактичної повітряної розвідки вимагає приблизно 2-5 годин, оперативної ж розвідки, якій ідеться переважно про великі маси знімок, вимагає приблизно 10 і більше годин. Обрібка відбувається в фотографічній робітні летунської бази; фотографічні вози можна при потребі теж підтягнути до висунених летовищ, або близько до командного пункту командувача.

Наземна розвідка. Глибокий вгляд у відносини ворога як правило неможливий. Аж летунська розвідка признає їй часто напрям, в якому вона має діяти. Зате ж тільки розвідка на землі може з певністю ствердити, чи якийсь терен свободний від ворога. Тільки вона за допомогою полонених, вбитих і інших стверджень може здобути дані про поділ ворожого війська, втримати стик з ворогом, принести подробиці про поведінку ворога, його силу й склад, деколи теж про бойову вартість, та врешті своєчасно ствердити загрозення терену. Далі вона може доставити відомостей теж і тоді, коли летунська розвідка в наслідок поганої погоди не можлива, або бодай дуже утруднена.

Моторизовані розвідувальні відділи мають змогу добитися впродовж короткого часу і на великих

просторах розвідувальних досягнень. Не завжди вдається їм здобути потрібні дані. Їх розвідувальна дія проходить звичайно вдень. Марші можуть відбуватися вночі. Їх швидкість виявляється найкраще на танках. Тоді їх треба незалежити від розвідувальних сил, що маршують повільніше.

Виконоздатність моторизованого розвідувального відділу залежить від іздових прикмет їх розвідувальних возів, від постачання паливом, умов зв'язку, від місцевості, погоди, пори дня та зокрема від спроможності використати засоби зв'язку власні і ті, що існують у даному терені.

Перевага **кінних розвідувальних відділів** у їх великій швидкості і здібності розсіватися в усіх напрямках; від погоди, місцевості й постачання вони залежні в меншій мірі, ніж моторизовані розвідувальні відділи. Їх маршова швидкість — обмежена. Вони мають добрий вгляд, вони можуть створювати густу мережу розвідки і взагалі вони цінніші тоді, коли йдеться про потрібне ствердження.

До вищих командувачів і старшин у розвідувальній службі частин вниз аж по звідунів — ставляються дуже високі вимоги. Вирішне значення для успіху має особистість старшини. Зручність, розуміння задачі, рішуча їзда в терені мотором і комен. орієнтація в терені, навіть вночі, холоднокровність, швидше й самостійне діяння — ось прикмети, що їх він повинен мати.

Всі старшини відповідають за те, щоб здобутого з ворогом стику не втратити ні вдень ні вночі, наскільки це, очевидно, не суперечить їхньому завданню. Перерваний стик треба негайно знову встановити.

Поодинокі розвідувальні засоби повинні доповнюватися, недостатні треба доповнювати шляхом застосування, придатніших.

Застосування розвідки залежить від положення й наміру, від роду й числа розвідувальних засобів та від ворожої протидії, з якою вони повинні рахуватися, далі — від місцевості, мережі шляхів і доріг, далі — від пори року і дня та від погоди. Отже різних можливостей ввести розвідку в дію є стільки, що годі подати один спосіб, що підходив би в кожному випадку.

Всі засоби розвідки слід вводити в дію, бо тільки тоді вони зможуть успішно співпрацювати і подати можливо найповніший образ про ворога. Вже здобуті висліди розвідки слід використовувати при дальшому ввведенні розвідки в дію. Тільки так можна добитися необхідного економного поодиноких розвідувальних сил.

Скільки сил, вжитих до розвідувальної служби, не рішає про якість вислідів розвідки. Зате ж вирішне значення тут має те, щоб кожний розвідувальний орган знав, чого хоче зверхник та щоб був поінформований про його наміри й про положення, як теж про завдання уже висланих і наступних розвідувальних органів.

Завдання, ставлені у розвідувальній службі старшинам, мусять бути чітко окреслені і включувати в собі пункти, що їх треба ствердити в недвозначній формі та в порядку їх наглости.

Зв'язок поміж летунською і наземною розвідкою унаправильне вищий командувач, який обі ці розвідки висилає; для цього він може устійнити особливі знаки. Звичайно зв'язок іде по через нього. Безпосереднє наві'язання зв'язку між летуном і розвідувальним відділом це виняток, бо важко наперед устійнити час, місце і спосіб наві'язання такого зв'язку. Необхідне для цього порозуміння можливе переважно лише перед висилкою нової розвідки.

Зв'язок поміж вищим командуванням і розвідувальною ескадрою в часі, коли при цьому (командувачеві) нема командувача летунів, відбувається по через **старшину летунського зв'язку**. Його діяльність прибирає на вазі, коли внаслідок великої віддалі від летунської бази треба будувати висунені

летовища. Щоб же таке летовище збудувати, йому потрібно людей і засобів:

Командувачеві розвідувальної ескадри треба подати намічені шляхи розвідувальних відділів, шляхи примаршу головних сил і заплановані висунені летовища, щоб він міг поінформувати летунів-розвідувачів, де знаходяться власні війська. Летунам-розвідувачам і власним частинам слід наказати, щоб на себе взаємно вважали.

Деколи вищі командувачі можуть мати у власному розпорядженні поодинокі розвідувальні літаки.

Летуни-розвідувачі і розвідувальні відділи втримують зв'язок світлогасловими засобами, далі скиданням звітів і вивіщуванням зголошень. Цей зв'язок може відбуватися за допомогою радія, якщо є відповідне радіоустаткування й радієві можливості.

Летуни-розвідувачі як правило не встані інформувати розвідувальних відділів про ворожі частини на самому переді, бо ж ствердити їх присутність з повітря дуже важко.

Спосіб зв'язку поміж моторизованими і кінними розвідувальними відділами управильне спільний командувач. Крім цього такий зв'язок треба при кожній нагоді налагоджувати самостійно, передусім за допомогою радія. Всі активні в розвідувальній службі частини повинні при зустрічі обмінюватися цінними відомостями.

Скоря і певна передача вислідів розвідки геть аж до вищого командувача вимагає докладного нормування.

Звітування летунів-розвідувачів відбувається звичайно після приземнення на летунській базі, або на висуненому летовищі. Їх звіти передаються телефоном, вістовим чи війнятковим радієм. В окремих випадках летун-зорець складає звіт особисто. Важливіші частини звіту треба подати як вступний звіт, зрештою висліді розвідки треба списати і зредагувати в проглядній, ядерній, але вичерпній формі. Безпосереднє звітування з літака відбувається радієм, або скиданням звіту.

Оскільки розвідувальні відділи не можуть використати поштової мережі, то як правило вони користуються радіозв'язком, а зрештою в передачі звітномлень послуговуються моторовими засобами зв'язку; кінні розвідувальні відділи у наглій потребі вживають кінних гінців. Кінні звідуні зголошують як правило почерез кінних гінців. Їм можна приділяти мотоциклістів або наколесників. Можна використати теж наявні поштові телеграфні лінії. Особливо важним частинам кінних звідунів можна додати радіоприладдя, деколи теж світлострільне спорядження.

Бойові звіти мають часто лише тоді якесь значення, коли їх можна зараз же використати для власної збройної дії.

Щоб зменшити небезпеку підслуху, штаб мусить нормувати поширений у фронтовій смугі радієвий рух.

Переведення розвідки.

Оперативна розвідка схоплює стеження за бойовим розгортанням ворога, головню ж за його розгортанням за допомогою залізниць, за примаршем або відмаршем, підвозуванням чи відвозом армійських частин, за будовою польових або постійних укріплень та за дією й розгортанням ворожого летунства. Своєчасне ствердження великих моторизованих з'єднань, зокрема ж на відкритих флангах дуже важливе.

Виконавець оперативної розвідки в повітрі це окремі розвідувальні ескадри авіації.

Оперативна летунська розвідка це переважно фоторозвідки підчас польоту на великій висоті (5 000 до 8 000 м.). Глибина летунської розвідки може сягати аж до меж засягу польоту.

Коли не передбачається близького зудару противників на землі, то може виявитися доцільним, крім окремих розвідувальних ескадр, до оперативної летунської розвідки притягнути ще розвідувальні

ескадри штабів. Засяг їх польоту, їх підльотні спроможності та їх швидкість — менші.

До оперативної розвідки на землі вживається самотійних моторизованих розвідувальних відділів і армійської кінноти. Ця остання виконує оперативну розвідку головню на вільних флангах та в напрямках, що відповідають її пізнішому бойовому призначенню.

Введення в дію оперативної розвідки відбувається згідно з правилами, що обов'язують тактичну розвідку.

Призначування розвідувальних теренів для оперативної летунської розвідки, що переважно мусить обмежуватися до стеження за важливими шляхами і дорогами, звичайно не береться до уваги.

Самотійні моторизовані розвідувальні відділи і армійська кіннота як правило отримують для оперативної розвідки тільки напрям і цілі. Їх розвідувальні ланки коли треба, повинні бути в сторону флангів обмежені.

Тактична розвідка охоплює блищі дані про скупчення сил противника, про наближення, поділ, розташування його сили в ширш і в глиб, про його постачання враз із базами постачання, дані про його летунське положення, головню ж про нові летунські бази та про протилетунську оборону. Важливо, щоб своєчасно звітувати про змоторизовані сили ворога.

Глибина тактичної розвідки залежить від положення і виконоздатности засобів розвідки.

При залочині тактичної розвідки, головню ж при визначуванні її головного напрямку, слід використувати висліді оперативної розвідки, наскільки це не припинює дії. Коли оперативної розвідки немає, необхідно поширити цілі тактичної розвідки.

Що блище до ворога, тим більше тактична розвідка цікавиться подробицями.

Тактичну розвідку проводять у повітрі розвідувальні ескадри штабів. Тактичну розвідку в терені ведуть моторизовані розвідувальні (самотійні змоторизовані розвідувальні відділи і змоторизовані розвідувальні відділи армійської кінноти), та кінні розвідувальні відділи (розвідувальні відділи вершників і розвідувальні відділи піхотних дивізій).

Командувач армії і командувач армійського корпусу кавалерії вводить в дію безпосередню собі підчинені розвідувальні частини і узгіднює їх співпрацю з розвідувальними силами підвладних з'єднань.

Свій моторизований відділ та свої кінні розвідувальні відділи може командир кінної дивізії вислати або один за одним, або поставити кінні розвідувальні відділи фронтом, а моторизований розвідувальний відділ вжити для обходу фланги противника. Моторизовані розвідувальні відділи армійської кінноти слід використувати по змозі якнайдовше так, щоб вона могла свої кінні частини затримати вкупі для бою.

Тактична летунська розвідка летить переважно на висоті 2 000—5 000 м. Розвідувальні ескадри свої розвідувальні обшари як правило отримують подані в наказі райони й лінії або обов'язкові для всіх частин, або ж розвідувану область подається ширше. Межі розвідуваних областей визначається незалежно від меж для наземних частин; розвідувальним ескадрам на фланзі доручується водночас вести розвідку на флангах.

Наказ командувачеві розвідувальної ескадри, крім самого завдання, може ще включувати в собі: розпорядок про зв'язок і передачу звітномлень до вищого зверхника й до розвідувальних відділів, наказ про всяке інше звітування, дані про маршові дороги головних сил та розвідувальних відділів із заподанням часу, як теж дані про висунені (передові) летовища. Командувач ескадри дає завдання залагам літаків і пояснює ці завдання. Він вибирає залаги, призначає літаки для головного й побічних польотів. Шлях польоту обирає звичайно залага сама.

Розвідувальні летуни летять звичайно одинцем і в часі, що каже надіятися якнайкорисніших вислідів розвідки. Для розвідувальних і мисливських летунів можна устійнити спільні часи польоту.

Летунів-розвідувачів до довгих виснажливих польотів звичайно вживають тільки раз у день. Однак до коротких польотів може літак стартувати більше разів, якщо це дає іншим зологам змогу відпочати. При невеликому вивітанні розвідувальними літаками слід зважати, щоб при різномірних і важких завданнях висилати їх тільки у найважливішому напрямі, а при менше важливих — користуватися іншими засобами розвідки.

Для завдань **наземної тактичної розвідки** розвідувальним відділам звичайно призначається розвідочні смуги, в яких вони відповідальні за розвідку. Щоб їх однак більш унезалежнити, або влегшити їм зміну напрямку, можна їм подати тільки одне означене розвідочне завдання. В таких випадках можна визначити поміж сусідніми розвідувальними відділами межову лінію їх розвідочних смуг.

Ширина розвідочної смуги стосується до положення, роду й сили розвідувального відділу, до мережі шляхів і місцевости. Коли розвідка охоплює широкий обшир, треба погодитися з тим, що поміж сусідніми розвідочними смугами постануть прогалини. Шляхів не вільно вживати за лінії поділу або за бічні межі розвідочних смуг. Осями розвідочних смуг слід визначувати головні шляхи.

Розвідувальні відділи не повинні встряпати в бої, що не конечні для прогнання ворожої розвідки або здобуття розвідки. Коли ж вони війнятковно призначені теж для завдань забезпечення, тоді треба розвідувальний відділ своєчасно скріпити. Всі командування є відповідальні за те, щоб саме розвідування не терпіло тоді зприводу таких завдань.

Наказ розвідувальному відділові, крім завдання, повинен як правило подавати час вимаршу, відомості про сусідні розвідувальні сили, повинен визначувати розвідочні смуги чи то напрям розвідки, ціль розвідки, лінії, що впродовж дня повинні досягнути відділи звідунів, розпорядки про передачу звітів враз із заповненням проміжних цілей, після досягнення яких слід зголошувати деколи теж реченці звітів, постанови про зв'язок із розвідувачами-летунами як теж час вимаршу, дорогу маршу й завдання головних сил.

Можуть теж бути потрібні вказівки, як вести себе супроти ворога та цивільного населення.

Подібно теж виглядають накази, що їх отримують відділи звідунів.

Моторизовані розвідувальні відділи при ймовірній зустрічі з ворогом, вперед просуваються скоками. Довжина таких скоків залежить крім форми й покриття терену, теж від мережі шляхів. В міру наближення до ворога ці скоки треба скоротити. Чи й як повинно бути ще особливо обезпечене таке просування скоками, залежить від положення.

Всі частини моторизованого розвідувального відділу так довго як це дається користуються шляхами. В ворожій країні при повороті треба часто обирати інші шляхи. Коли потрібно, то ті місця на шляхах і оселі, що важливі для рухів треба забезпечити.

На нічний спочинок моторизовані розвідувальні частини можуть відв'язатися від ворога, залишаючи при ньому відділи звідунів. Місцевини при великих шляхах звичайно для квартирування не придатні.

Ширина розвідочної смуги моторизованого розвідувального відділу в загальному не повинна перевищити 50 км.

Його глибина повинна враховувати і можливості забезпеченого постачання пального. При обчислюванні дороги їзди з уваги на непередбачені випадки треба подбати про надвижку пального.

Повна їздова спроможність панцирних возів без поповнення пального сягає 200—250 км.

Для проведення розвідки відділи звідунів залежно від завдання, від постави ворога й населення, від стану доріг і від способу пересилання звітів складається із панцирних возів, кулеметів на самоходах, а вміру потреби ще з мотоциклів. На важливих шляхах і проти головних цілей вживається сильніших відділів звідунів. Відділи звідунів висилає звичайно командувач моторизованого розвідувального відділу.

Дорогу маршу й ціль розвідки відділам звідунів слід подавати в наказі. Відділів звідунів можна лише деколи вжити для забезпечення їхніх з'єднань. Вони скоками підходять від одного стежного пункту до другого. Їхнє випередження власного розвідувального відділу відбувається залежно від положення, від терену й засягу розвідки, і воно вносить звичайно не більш, як віддаль одногодинної їзди.

Моторизований розвідувальний відділ служить відділам звідунів за резерву розвідки, за збірне місце звітів і опору. Коли відстань поміж відділом і його звідунами велика, то їх зв'язок треба забезпечити подекуди підсуненими до переду силами.

Осягнений стик із ворогом треба в разі потреби підтримати висилкою розвідувальних возів. Мотоциклістів можна вживати для загушення розвідочної мережі.

Коли у висліді взаємного наближення противників вже не можна успішно вживати змоторизованих відділів, тоді їх треба відтягнути. Спільний командувач управильноє перекинення їх розвідкових завдань на кінні розвідувальні відділи так, щоб розвідувальна дія не припинялася й щоб стик із ворогом не переривався. Частини змоторизованих розвідувальних відділів можна тимчасово приділити до кінних розвідувальних відділів для підтримки дії цих останніх.

Вилучені з фронту моторизовані розвідувальні відділи слід використати для розвідки на флангах і тилах противника та для замаскування прогалин поміж армійськими частинами, або ж забрати їх на фронт як резерву.

Кінні розвідувальні відділи мусять вирушити в пору так, щоб не поспішаючи надто випередити свої головні сили й здобути час для розвідки. Вони творять резерву розвідки, головне місце звітів і опору для своїх звідунів; вони просуваються вперед скоками, в загальному оминаючи головні шляхи, (зокрема ж коли їм бракує протипанцирної зброї) і тільки зорять ці шляхи. Що непроглядніший терен і що ближче слід сподіватися ворога, то ці скоки повинні бути коротші.

Розвідувальні відділи вершників армійської кінноти треба складати залежно від завдання, положення й терену. Їх сила вагається поміж чотою й двома ескадрами в окремих випадках можна вжити до розвідки теж і кінний полк. Радієвим станціям треба як правило наколесників, важких кулеметів, мотоциклістів і в міру потреби протитанкових гармат. Деколи можна приділити також і артилерію. Однак звичайно воно куди доцільніше не зменшувати рухливості таких кінних розвідувальних відділів цими менш рухливими частинами. З тієї причини можна на деякий час навіть затримати обози позаду і, якщо необхідно, заступити їх нашвидку зігнаними підводами, які, в разі потреби, можна залишити на ласку долі.

Ширина смуги, що призначається кінній бригаді для розвідки, не сміє, якщо її треба зорити в цілості без прогалин, переходити в загальному 50 км. Число відділів кінної розвідки, що мають бути введені в дію, залежать від розвідувальної ширини смуги дивізії. Коли вона більша, ніж 50 км., тоді слід оминати того, щоб бодай у найважливішому напрямі розвідка не терпіла прогалин.

Розвідкові смуги кінним розвідувальним відділам призначається відповідно до мережі шляхів. Ширина смуги для одної ескадри не повинна в загаль-

ному переходити 10 км. Ескадрам, висланим у бічних напрямках а у власній країні теж чотам і самостійним старшинським відділам звідунів, подається лиш напрям і ціль розвідки. На бічних напрямках треба переважно зрезигнувати із щільної розвідки.

Командир дивізії свій кінний розвідувальний відділ повинен тримати сильно в руках. Його випередження перед головними силами дивізії залежить зрештою від його наміру й від положення, і рідко коли воно сміє виносити більше ніж приблизно 30—40 км. При чотах і самостійних старшинських відділах звідунів треба брати до уваги засяг приділеного радіоустаткування.

Кінні розвідувальні відділи отримують звичайно своє завдання поденно; коли завдання можна дати на кілька днів, то доцільно все ж розпорядити, що в днях, охоплених ще завданням, відділи приступають до розвідувальної праці лиш тоді, коли до означеного речення вони не отримали жодного іншого наказу.

Кінні розвідувальні відділи відпочивають вночі оподалік головних шляхів, що їх вони, наскільки це вказане бережуть і замикають.

У випадку більшого числа відділів кінної розвідки можна влаштувати для них на переді збірне місце зголошень. Воно необхідне, коли кінна дивізія змінює напрям свого наступу.

Введення в дію розвідувального відділу дивізії відбувається згідно з наміром, положенням, як теж шириною й глибиною її розвідувального обширу.

В даному випадку командир дивізії подає на основі наказу корпусу завдання й напрямні для розвідки. Він нормує випередження дивізійного розвідувального відділу, що може бути менше ніж при кінних розвідувальних відділах, та визначає ще інші належні йому завдання. Коли під час маршу дивізії в похідній колоні дивізійний розвідувальний відділ винятково підпорядкований командувачеві передньої сторожі, тоді той наказує про це випередження і подає завдання згідно з напрямними командира дивізії. Треба вистерігатися ділити розвідувальний відділ на поодинокі маршові колони.

Навіть якась інша розвідка, що саме відбувається в даному терені, не звільнює командира дивізії від обов'язку, вести розвідку і від себе. Коли перед дивізійним розвідувальним відділом немає ніякої розвідки, то командир дивізії може продовжити віддалі розвідувочі цілі. Однак мусить бути збережений зв'язок із дивізією, і забезпечена передача звітів і наказів.

Коли наступний марш іде широким фронтом, необхідно поробити заходи, щоб можна було своєчасно повідомити командувачів поодиноких колон.

Якщо дивізія виступає поблизу ворога, тоді може бути доцільне затримати дивізійний розвідувальний відділ, і вперед вислати тільки звідунів.

Провідник дивізійного розвідувального відділу дає наказ перевести розвідку і висилає звідунів. Коли ж їх висилає командир дивізії, тоді він повинен повідомити про їх завдання і командувача дивізійного розвідувального відділу.

Якщо командувач дивізійного розвідувального відділу залишиться без вказівок, або ж несподівано опиниться віч-на-віч зміненому положенню, тоді він повинен самостійно керувати розвідкою по думці напрямних командира дивізії, чи то вести її далі.

Командувачі кожного відділу мусять тримати **своїх звідунів** міцно в руках. Близькі цілі (10—15 км.), строго обмежені завдання й продуманий рух вперед від відтинка до відтинка — це передумови успішної праці звідунів. За допомогою звідунів, що зіткнулися з ворогом, як теж шляхом висилки нових звідунів слід дбати, щоб цей здобутий стик із ворогом не переривався.

Деколи доцільно з уваги на ошаджування сил, передусім при розвідувальному відділі, звідунів підвозити на автомашинах.

Сила таких відділів залежить від їх завдання, від постави ворога й населення. Вона мусить відповідати теж кількості вимаганих звітів. Треба завжди пам'ятати, що із зростом сили тих відділів трудніше їх діяльність, головню ж, коли вона має відбуватися скрито перед ворогом. Приділення іншого командувача не раз може мати успіх.

Звідунів можна використовувати до забезпечування розвідувального відділу. Вони, як довго це можливе, користуються наявними дорогами і підходять скоками від одного стежного пункту до другого.

Поодинокі роди зброї під охороною кінних розвідувальних відділів виконують такі розвідки, які треба доконче провести завчасу з уваги на пізнішу бойову дію згаданих відділів. Про висилку цих розвідок слід інформувати командувачів розвідувальних відділів; тимчасово їх можна приділювати теж до розвідувальних відділів.

Бійова розвідка як правило починається враз із розгортанням бою.

Під час наближування до ворога, більш часто відчувається потреба в забезпеченні ніж потреба в розвідці. Тому кожен командувач повинен стежити за тим, щоб попри розвідку не занедбувано й забезпечення.

Найпізніше з хвилиною розпочатої бойової розвідки слід наказати кінним розвідувальним відділам, які ще знаходяться перед фронтом про те, чи вони мають звільнити фронт і повести розвідку проти ворожих флангів, а чи продовжуючи дотеперішню розвідку і тримати важливі пункти терену, дозволити перейняти себе головним силам, а чи врешті вони повинні відступити власне в напрямі цих головних сил.

Коли розвідувальні відділи не отримують ніякого наказу, то залишаються перед фронтом, далі ведуть розвідку, заслонюють наспілі головні сили й відступають у їх напрямі аж під натиском ворога. Кінні розвідувальні відділи відступають переважно до частин, з яких їх було вислано. Дивізійний розвідувальний відділ, що має ліворуч і праворуч опертя в інших частинах, після виконання свого завдання відходить взад.

Коли розвідувальний відділ діє на відкритому фланзі, тоді треба його, якщо це можливе, розташувати ступнево до переду. Тоді він творить опору для розвідки проти фланга і тилів ворога, як теж охорону власного флангу.

Бойова розвідка летунів-розвідувачів має доставити даних про розчленування сил противника, головню ж його артилерії, про постійі і рухи резерв його бойових возів та про інші події поза ворожим фронтом. Вона слідкує за перебігом бою.

Бойова розвідка проходить переважно на висоті нижче 2 000 м. Розвідка на найнижчих висотах коначна тоді, коли треба ствердити подрібний стан речей та слідкувати за дальшими рухами власної й ворожої піхоти. Військо на жадання мусить дати себе пізнати деяким летунам-розвідувачам ручними світляними знаками, розісланими полотнами, маханям, тощо.

Бойова розвідка охоплює теж розвідку цілів для артилерії. Вона повинна початися ще під час вимаршу; тільки тоді можна рахувати на ствердження становищ ворожої артилерії й їх поборювання.

Проводження бойової розвідки залежить у великій мірі від бойового положення у повітрі. Деколи необхідно вимусити його вогнем протилетунських військ а то й введенням в дію мисливських літаків.

Командувач може наказати підвладним з'єднанням межі, а деколи й цілі **наземної бойової розвідки**. Але й без окремого наказу кожна частина відповідає за бойову розвідку в поданих їй межах маршу, розташування й бою. Неоперта частина відповідальна теж за бойову розвідку на відкритому фланзі.

Коли ж органи бойової розвідки натрапляють на ворожий спротив, якого не можуть ані зламати ані

обійти, тоді слід або їх змінити, щоб цей спротив усунути, або ж даліше в'яснення положення облицити головним силам. Вимушена бойова розвідка вимагає звичайного стягнення й суцільного вжиття призначених для неї сил до наступів з обмеженою ціллю — відтинках, вирішних для проведення бойової розвідки.

Потрібні дані про ворога деколи можуть швидко роздобути теж **бойові частини звідунів** незначної сили, кінні або піші, що їх тримають у своєму поготовлі командувачі.

Коли бойову розвідку передбачується на ніч, тоді звідунів треба вислати раніше, щоб вони могли ще задня розглянутися в терені.

Бойова розвідка вимагає часу. Тому залежно від положення їй треба дати відповідний виперед; теж і час, потрібний для дальших заходів, слід мати на увазі.

Бойова розвідка поодиноких родів зброї служить їхнім потребам; часто її можна підготувати підчас тактичних розвідів.

Швидка взаємна виміна вислідів розвідки із сусідами, приспіджене зголошування важливих даних вищим командам, що в свою чергу повинні дбати про дальшу передачу всім зацікавленим станицям зібраних у себе помічень, — запевнюють негайне використання вислідів розвідки й розвідів, здобутих всіми родами зброї.

Бойова розвідка поодиноких родів зброї набирає більшого значення тоді, коли летунська бойова розвідка не вистачає, або не дописує, а всі інші засоби наземної розвідки вичерпані.

Бойова розвідка мусить часто служити водночас забезпеченням і розслідуванню терену (напр., щодо можливостей наближення, щодо просторів, закритих перед стеженням і вогнем, щодо стежних пунктів і вогневих становищ).

Однак коли можна, слід розвіди про те все до- рочувати окремим частинам.

Бойова розвідка може теж ствердити положення власної передової лінії.

Стеженням за полем бою командувачами, або ж ними для цього призначеними особами, це істотна частина бойової розвідки.

Зорення поля бою стежним відділом — дуже цінне. Його стежники дуже часто можуть своєчасно до- старчити командувачеві важливих звітів. Теж у даль- шому ході бою вони спроможні це робити головню за допомогою розставлених на ширшому фронті мір- ничих стійок світломірних батарей.

Здобування відомостей за допомогою окремих засобів.

Служба повітряного зв'язку стежить за діяльні- стю ворожого летунства й здобуває тим важливі основи для оцінки положення в повітрі. Вона може

принести цікаві дані для розпізнання намірів во- рога, ще навіть перед початком ворожих кроків на землі.

Розвідка зв'язку військ зв'язку має на меті сте- жити за ворожим рухом зв'язку в повітрі й на землі за допомогою підслухових станцій і світло- гаслових відділів як теж включення до проводів. Вона вимагає спільної керми особливо вишколених людей і строгого береження тайни.

У власній країні можна здобути, хоча з часта лиш бічними дорогами, цінні відомості про ворожі теле- фонні й телеграфні уряди, і про положення на во- рожою боці; все те заощаджує тоді ввводження в дію власних розвідувальних засобів.

Деколи можна у власній країні для зв'язку ко- ристуватися умовленими зоровими й слуховими зна- ками.

У ворожій країні може мати успіх включення розвідувальних органів до телефонних ліній прилюд- ного зв'язку.

Слід стежити за ворожою **пресою**. Ближчі роз- порядки щодо цього подають штаби.

Спільного керування вимагають **переслухи поло- нених і використання здобутих паперів** (накази мапи, нотатники, книжечки платні, листи, часопи- си, знімки, фільмові стрічки, тощо — які найдено при вбитих, при полонених, при поштових голубах, у вістових, у селищах, становищах, здобутому во- рожою заплілі, літаках, бальонах, тощо, і які тре- ба тоді зберегти перед знищенням). Старшини, при- датні для переслухування полонених, мусять нахо- дитися у військових штабах.

Після короткого переслухування, обмеженого до відомостей про хвиливу бойову ситуацію і вгляду в папері, полонених враз із паперами слід доста- вити найкоротшою дорогою в розпорядження штабів.

Велике значення має вмілий і швидкий переслух полонених одинцем. Він повинен ствердити їхні вій- ськові частини, сусідні частини, більші з'єднання, прізвища їх провідників, останні приміщення, мар- ші і транспорти, стан, настрій, завдання їх частин та наявність окремих бойових засобів. Стосувати засоби насилля, щоб вимушувати зізнання заборо- нене міжнародним правом. Папери, за винятком військових документів військового змісту треба пі- сля перегляду полоненим повернути.

При вбитих слід ствердити прізвища, числа та відзнаки війських частин.

Зізнання місцевих мешканців можуть включувати в собі цінні дані. Перещук залізничних станцій, по- штових та інших урядів може дати в руки телефон- ні стрічки військового змісту, шифрові ключі тощо. Важливі вказівки може подати в урядах службовий рух письмами. Особливо підчас погоні можна таким чином здобути цінні відомості.

Роман Всеволод

Напальм замість вибухових речовин

Від «грецького вогню» до вогнемета

Від початку корейської війни вживають «напаль- му», як одного з засобів поборювати ворога, тоді як уже всі інші засоби недопишуть. Його вживають як пальне до метачів вогню, як начинку летун- ських бомб та навіть замість вибухового матеріалу в наземних протипіхотинських мінах. Досвід пока- зав, що червоні не люблять цього роду «зброї», та що вона дуже ефективна.

Здавалося б, що це щось нове в техніці війни, якийсь переворот; але насправді то навіть старші вояки, що брали участь у 2-ій світовій війні, такої думки не є. До того самого переконання дійдемо, якщо перегорнемо сторінки історії воєн. Вогню скрізь

уживали як засобу поборювати ворога. Здавен-давня стосували його китайці у формі вогненних стріл. В історії воєн давньої Греції також находимо опи- си вживання вогню. Вже в 429 р. перед Хр. при облозі Плагей греки застосували смолу й сірку і так спалили це місто. Там також зустрічаємо описи вживання вогню в морських битвах і наземних болях. З історії України знаємо, що княгиня Ольга помстила смерть мужа спаленням Коростеня. Мор- ські походи князів Святослава й Ігоря на Візантію не вдалися через те, що греки вжили т. зв. «грець- кого вогню» та спалили княжі кораблі. Цей «грець- кий вогонь» — це предтеча модерних метачів во- гню. Загадки цього вогню не вдалося ще й досі до

подробиць збагнути. Це правдоподібно була мішанина сірки, нафти та негашеного вапна, що при стикі з водою дає високу температуру та приводить до мішанину до запалення. Цю мішанку під тиском викидали із кораблів із труб, що находилися в пашах — приміщенях, немов би для «прикраси» кораблів, — гідр, смоків тощо (це для «психологічного ефекту!»). Підчас хрестових походів винахід цей закинули, мабуть, через малу технічну освіченість лицарів-хрестоносців.

З винаходом експлозивних матеріалів занехано хемічні запальні засоби. Аж у 1-ій світовій війні зустрічалося вогнемет («метач вогню») в боротьбі проти ворожої піхоти й укріплених пунктів. Застосували його вперше німці в бою під Буа-д'Авокур (Верден) 26 лютого 1915 р. Мабуть, і французам був уже відомий цей рід «зброї», бо вживають його зараз після німців. Бритійці вживають його аж у 1918 році. Тоді, мабуть, вперше застосували вогонь проти живої сили: досі бо вогонь застосовувано в першу чергу для нищення всенного мертвого матеріалу ворога.

Вогнемет складався тоді із: а) збірника, що вмещував мішанку важкого та легкого пального; б) товстостінної посудини (банки), наповненої сильно скомпримованим повітрям, азотом чи CO_2 , та в) випорскої труби з насадкою та запальним приладом. Деяко вдосконаленіші, але в основному побудовані на такому ж самому принципі, вогнемети зустрічаємо ще й сьогодні.

Вогнемети й «напальм»

В 1-ій і 2-ій світових війнах вогнеметів не стосували часто через небезпеки при їх стосуванні. Вони були побудовані на принципі, що швидкість випливу пального мусить бути все більшою від швидкості його горіння. Отже виникла проблема знайти таке пальне, яке, маючи дуже малу швидкість горіння, та порівняно високу температуру запалу, запалене горіло б та давало б велике тепло спалювання. При цьому воно мусило б бути доволі густе (щоб можна прицілюватися на малі цілі), було дешеве й просте в продукуванні. Мішанка легких і важких олів не давала бажаних вислідів, тому в американській армії, ще до війни, техніки із Хемічного корпусу, знаючи, що найкраще до цього надається бензина, почали шукати такого засобу, що робив би її густою та редукував би її швидкість горіння. Спочатку випробувано для цього кавчук і магnezій. Обі речовини давали в цьому напрямі добрі висліди, але їх не було подостатком.

Після довгих дослідів дослідники такий засіб винайшли. Була це мішанка нафтену алюмінію і товщевих сполук кокосових горіхів. Нафтен — це насичені циклічні вуглеводневі сполуки із загальним знаком $C_n H_{2n}$; вони виступають у нафтових ропах. Їхні кислоти уживається до виробу т.зв. нафтанових миль. Цих «мил» вживають у техніці до імпрегнації дерева тощо. Через те цей складник дешевий і широко розповсюднений. Товщеві сполуки кокосових горіхів уживається в техніці для виробу звичайного мила й тому вони теж дешеві й широко доступні.

Від цих складників і пішла назва «напальм». Нап — від нафтену, пальм — від пальмітилевих товщів кокосових пальм. Насправді ж то напальм це тільки засіб «желатинувати» бензину, яка власне є тим пальним. Напальм це бура речовина, що нагадує погане мило. Спорощований напальм мішають з бензиною, додаючи його до неї потрохи, при тому ж — постійно мішаючи рідину. При цьому бензина спочатку ціпеніє, а згодом стає подібна до рідкої «галарети». Через те, збірники треба наповнювати за допомогою насосів або скомпримованого повітря.

Застосування напальму

Впродовж короткого часу напальм знайшов широке застосування у военній техніці. Полеми дослідів тут стала головною Корея, де напальм застосовано масово, хоч уже й наприкінці 2-ої світової війни його було вжито ще на японському воєнному театрі.

Важливіші форми застосування напальму:

а) у вогнеметах: Після розв'язання проблеми пального в вогнеметах, користування вогнеметами вже не натрапляє на поважніші труднощі. Американці вжили їх ширше в 2-ій світовій війні для боротьби в джунглях та для «викурювання» фанатичних японців із укріплених пунктів. Ширше застосовано їх, вмонтовуючи на легкі й середні танки. Танки це догідніший «носій» вогнемету вже через те, що можуть брати куди більше пального, можуть метати вогонь цілком на віддалі до 200 м. та можуть під'їздити близько до укріплених пунктів. Свої вогнемети вони маскують від ворога, надаючи їм форму гармати, щоб таким чином заскочити ворога. Ворог часто пропускає звичайні танки на близьку віддалі, не зраджує себе. Танк із вогнеметом може тому кількома «чергами» вогню накоїти ворогові багато лиха. Деякі воєнні техніки заступають думку, що танки повинні б брати більше пального, а навіть тягнути за собою спеціальну причіпку із пальним. Це становить однак більший ризик для екіпажу танка.

У 2-ій світовій війні таких танків уживали вже німці (без напальму!) та в іще більшій мірі американці, майже на всіх театрах війни.

б) в летунських бомбах: Летунська бомба, наповнена «напальмом» це ніщо інше як тільки розширення засягу дії вогнемета. Наповнені напальмом бомби скидаються там, де іншого роду бомби не дають бажаних наслідків.

в) як наземні міни: Це застосування придумано аж в останній корейській війні. Воно особливо ефективно проти масових атак піхоти, що їх залюбки застосовують китайці в корейській війні (мабуть, на зразок большевицької тактики з 2-ої світової війни).

Звичайно це імпримовані міни, величиною від великої консервної банки до 200-літрової бочки; вони наповнені «желатинованою» напальмом бензиною та фосфоровими гранатами. Ці ж знову запалюються детонуючим запальним шнуром. Цілість пов'язана дротами так, що піхотинець, проходячи, зриває міну. Їх запал можна також виконати електричним струмом. Після детонації вогонь розширюється на велику площу, творячи при цьому перешкоду, яку годі пройти.

г) вночі для освітлення передпілля: Через невелику швидкість спалювання 200-літровою бочкою з напальмованою бензиною горить цілу ніч. Ясно освічуючи при цьому передпілля. Це застосовують тепер у Кореї, щоби вберегтися перед несподіваними нічними атаками північних корейців та китайських «добровольців».

Властивості та дія напальму

Розгляд властивостей та дії напальму пічемо від вогнеметів. Це тому, що в усіх інших родах застосування діє подібно.

Вистрілений з вогнемета запалений струмок напальмованої бензини (коротко її зватимемо «напальмом»), веде себе всупереч всяким теоретичним передбачуванням: він летить куди далі як летів би незапалений навіть у порожнечі. При цьому вітер відіграє також поважну роль. Вітри зпереду і ззаду не заваджають летові запаленого струмка. Зате вітер з боку перериває струмок, і через те він не досягає такої віддалі, як при вітрах зпереду чи ззаду. Чому воно так, цього досі не вдалося висвітлити.

До особливостей напальму належить ще те, що він дослівно «розливається широко поза вугли». Це пояснюють тим, що бензина, зуживши кисень на місці вилливу, мандрує далі, шукаючи собі нових джерел кисню. Це головню запримічується при дії летунських бомб. Знімки бомблень напальмовими бомбами виявили, що хоча напальмова бомба не поцілила, наприклад будинку, то вогонь напальму поширюється до нього, часто «поза вугли» і вникає в нього крізь вікна й двері. Те саме діється і з танками. Танк відпорний на все, крім прямого поцілу протитанкового чи артилерійського стрільна, базуки та летунських ракет. Веручи до уваги величину танка (в артилерійському обстрілі й при летунському бомбленні танк уважається т. зв. пунктовою ціллю!) це не так легко. Інакше з напальмовими бомбами: вони не конче мусять поцілити танк прямо, щоб його знищити. Вистане, якщо вони впадуть близько нього. Вогонь скоро розширюється на сам танк, охоплює його, вбиває залого і приводить до експльоції муніцію й палне танка. Нищівна вартість напальмових бомб проти фабрик з тих самих міркувань також куди більша, ніж нищівна вартість бомб із вибуховими матеріалами.

Але дія напальму в першій мірі важлива через його нищівне діяння на людей. Побіч жахливої психологічної дії, яку викликає вогонь у людей, він діє також як нищівний засіб через попарення, горячі і брак кисня. Але на цьому не кінчається дія напальмових бомб. Досліди тіл ворожих вояків, вби-

тих напальмовими бомбами виявили, що вони померли наглою смертю і, мабуть, без мук. Багато з-поміж них навіть не виявляли знаків попарення. Це підтверджує японські звіти, що при поцілі американою «запальною» (мабуть, напальмовою) бомбою близько протилетунського сховища, всі люди у сховищі погинули без найменших наявних знаків поранення чи попарення. Здогад, що напальм «може вбивати, зуживаючи весь кисень з повітря» — неправильний. Людина може жити деякий час навіть при наявності меншої кількості кисня в повітрі, як та, яка залишається ще після спалення бензину. Виглядає, що смерть тут приходить із багатьох причин разом взятих, як от горячі, переляку, недостачі кисня, від димів тощо, але неконче від одного з них окремо взятого. Отже хибним було б думати, що від напальмової бомби можна охоронитися у глибоких «мишачих» норах чи стрілецьких шанцах. Навпаки, вогонь напальмових бомб має тенденцію розширюватися по рівчаках, а сам вогонь, розлившись, охоплює обшир величиною приблизно футбольної площі. Із цих причин проти піхоти, сильно окопаної в непроглядній місцевості, вживають тепер у Кореї напальмових бомб.

Війна в Кореї навчила війська ОН вживати напальмових мін, на яких заламлюються масові атаки ворожої піхоти. І ціле значення напальму лежить в тому, що через його вжиття зменшується небезпека масових наступів, а через бомби ще більше підкреслюється важливість тактичного летунства та вага його підтримки для піхоти.

Звіти К-ня відтинка УПА

Оперативне зведення відділу УПА 90 ім. Хмельницького

під командуванням хор. Грузина за час від 1. 5. 47 до 1. 5. 48.

Від 1. 5. 47 р. по 10. 6. 47 р. відділ не проводив жодних оперативних дій, тому що, як зізнає хор. Грузин, був покликаний хор. Романом до його диспозиції.

Від дня 10. 6. 47 р., хор. Грузин був покликаний з одним роєм до охорони окружного провідника Н., і з ним був аж до початку серпня 1947 р., а відділ 90 на той час перебрав хор. Роман, що не проводив жодних оперативних дій.

15. 8. 47 р. відбулася реорганізація відділів: 90 (к-ра Грузина) і 96 (к-ра Біра); її переводив хор. Грузин на доручення хор. Романа. У її висліді перемішано людський склад обох відділів: з відділу 90 до відділу 96 перейшло 11 чоловіка (ст. вист. Орел, ст. вист. Буденко, ст. вист. Летун, вист. Буйний, вист. Тигрис, вист. Вишня, вист. Ясень, вист. Звір, вист. Медвідь, вист. Орлик, вист. Трясило), а з відділу 96 до відділу 90 25 чоловіка (ст. вист. Галайда, кул. Верба, вист. Цвіркун, вист. Сливка, вист. Оцет, вист. Впертий, вист. Уж, вист. Ясень, вист. Швєць, вист. Соловій, вист. Довгий, вист. Бульба, вист. Юра, вист. Калина, вист. Сокіл, вист. Павло, к-р Яр, ст. вист. Роза, ст. вист. Запорожець, вист. Кравець, вист. Чайка, вист. Кухар, вист. Граб, вист. Михась, вист. Пелня). Група к-ра Біра начислювала 44 люда, група к-ра Грузина 47 люда.

Осени 1947 р., тому що відділи були вимішані і не представляли собою бойових одиниць, не проводили жодних оперативних дій.

1. Наскок большевиків на місце постю к-ра підвідділу сл. п. Пльоца

Дня 8. 3. 48 р. відбулася облава на ліс біля с. Рожанка Нижня, в якій брало участь ок. 800 большевиків. В часі облави одна з большевицьких груп

наскочила на місце постю повстанців. В перестрілці був ранений в руку і голову чот. Пльоц, що відступив спершу в напрямі верха Магий; але під верхом зустрівся з другою большевицькою групою. Вив'язалася перестрілка, у висліді якої згинув чот. Пльоц, вбиваючи двох большевиків.

Відділ 90 ім. Хмельницького має три підвідділи: пвд 473, пвд 474 і третій пвд 475 під командуванням ст. бул. Гайдамаки, який діяв самостійно у Дрогобиччині і безпосередньо звітував до Командування Відтинка.

2. Засідка роя під командуванням ст. бул. Гайдамаки

Дня 15. 9. 47 р., один рій підвідділу 475 зрєсив засідку на шляху Крушельниця—Підгорці на підводу, якою мав їхати фінангент з р-ну Сколе враз із охороною з двох большевиків та мав везти масло.

Точно в год. 8.30 обстріляно підводу, ранено одного большевика, що втік.

Здобуто: 1 рушницю, 1 шинелю, 20 кг. масла і 40 л. сметани.

Вистріляно муніції: 20 шт. рушничних набоїв советських, 7 німецьких і 15 до ППШ.

Згідно з рішенням окружного провідника 27. 9. 47 р. підвідділ розв'язано (не був переданий ново-назначеному к-рові Відтинка). На теренову роботу перейшли: 10 чоловік, а сімох стрільців перейшли до підвідділу 514 (к-ра Байрака).

3.) 21. 9. 47 р., пвд 473 під командуванням ст. вист. Гамалії забрав з кооперативи в с. Новоселиця (Закарпатська обл.) 4000 шт. цигарок, 15 кг. мила, 20 л. горілки, 30 кг. муки, радіоприймач (шестилямповий). Також забрано з молочної 90 л. сметани. Все те розподілено поміж стрільців підвідділу.

4.) 15. 9. 47 р. пвд 474 під командуванням ст. вист. Сиротюка здемолював у с. Либохора (р-н Бориня)

молочарню і сільраду; при тому забрано 40 кг. масла, призначеного на контингент для большевиків.

5.) Вночі 4.12.47 р. пвд 473 під командуванням ст. вiст. Гамалії в с. Прислопі (Закарпатська обл.) роззброїв двох дружинників, що стерегли клубу. Акція відбулася так: пвд обступив домівку клубу, а до середини післано дижурного з сільради, сказати їм, що домівку обступили українські повстанці. Дружинники затарасували двері й хотіли втекти крізь вікно, заховавши зброю. Застава, що стояла по другій стороні, зловила їх; вони довго не хотіли признатися, де зброя, але згодом віддали.

Здобуто: 1 ППШ, 1 кріс «Мавзер», 30 шт. муніції до ППШ і 20 шт. до «Мавзера». Дружинників відпущено.

6.) Тої самої ночі (4.12.47 р.) та сама група здемолювала в с. Прислопі клуб, де забрано радіоприймач (шестилінійний) разом з батареями. Знищено молочарню, подерто портрети і здемольовано виборчу дільницю. З кооперативи забрано: 6 м. мануфактури, 7 пачок кави, 4 шіточкі до зубів, 33 шпульки ниток, 19 коробок пасти до взуття, 6 пар підштанців, 1 сорочку, 10 жіночих суконок, 1 цивільне убрання, 20 пар шнурівок, 300 кор. сірників, 1 кг. цукру, 2 кг. кави зернистої, 1 муж. шаль, 6 кг. квасолі, 1 пляшину одеколону і 40 крб. готівкою. Суконки й убрання продано за 690 крб., за які доповнено стрільцям виряд.

Від партійного у цьому селі забрано: його партійний білет, 3 кг. сушених грибів, 19 кг. сушених сливок. Забрані харчі приділено для стрільцтва відділу.

7.) 30.12.47 р., к-р вд Грузин враз із бунч. вд Гамалією і трьома стрільцями з пвд 474 забрав з кооперативи в с. Рожанці Нижній: 60 л. горілки, 2 кг. цукру, 10 пляшенок одеколону і 300 крб. готівкою. Цукор передано в розпорядження санітаря відділу.

8.) 27.1.1948 р., пвд 474 під командуванням хор. Грузина провів акцію на большевицький магазин «Ліспромгосп» в с. Рожанці, звідки забрано: 27 цивільних блюз (з кльоту), 17 пар штанів (з кльоту), 2 пари штанів ватованих, 29 чоловічих сорочок, 31 пара підштанців, 18 м. полотна (чорне на райтування), 40 м. полотно (в цвіті), 35 м. полотно на рушники, 5 000 папіросів (Стадіон), 51 пачка тютюну (по 100 гр.), 4 кг. цукру і 1 409 крб. готівкою. Мануфактуру продано за 880 крб. Інші речі приділено для пвд 474. За готівку закуплено стрільцям виряд.

9.) 12.1.48 р., вночі пвд 474, під командуванням хор. Грузина забрав з кооперативи в с. Сеновичі (Станіславська обл.): 150 кг. житньої муки, 7400 шт. цигарок, 3 000 коробок сірників, 20 м. полотна (біле), 6 м. полотна на рушники, 3 малі центрифуги (Держинець), 36 коробок пасти до взуття, 19 дзеркалець. Центрифуги і сірники продано за готівку 1 300 крб., за них доповнено групі виряд.

10.) Вночі 12.4.48 р., к-р пвд Гамалія із стр. Солов'єм, станичним с. Рожанок і його помічником підійшли в с. Рожанка Вишня під хату одного господаря. Тоді в хаті було шістьох большевиків. Вікна в хаті були заслонені, ворожого стійкового не було. Станичний Рожан підійшов під вікно і хотів викликати господаря надвір. Большевики помітили його під вікном і потихо з автоматами, готовими до стрілу, вийшли на двір (так зізнав господар хати). К-р пвд Гамалія по метушні в хаті зорієнтувався, що там є большевики, і сипнув по большевиках з автомата. Група почала відступати. Шлях відступу йшов через річку. Большевики освітили місцевість ракетами й почали обстрілювати повстанців з автоматів. Від цього при переході річки був тяжко поранений в ногу стр. Соловій, а що-вода була велика, він утопився. На другий день його знайшли большевики і забрали до Славська.

Наші втрати: 1 утопився; втрати в матеріалі: 1 рушниця «Мавзер», 80 шт. рушничних набойів.

11.) 13.4.48 р., пвд 474 під командуванням ст. вiст.

Сиротюка зайшов в ліс над с. Либохорою, де при рубанні ліса були зайняті робітники з СУЗ і ЗУЗ. Надрайонний реф. господарки провів з робітниками одногодинний мітинг і наказав їм іти додому. Пвд знищив приладдя для вирубування лісу і забрав 4 пари коней.

Оперативне зведення вд 90 ім. Хмельницького

під ком. хор. Грузина за час від 1.5.48—24.7.48 р. (до дня демобілізації)

1. Пвд 473 під ком. ст. бул. Летуна, а від його смерті (4.6.48 р.) до 24.7.48 р. під ком. бунч. вд ст. вiст. Гамалії-Степана.

2. Пвд 474 під ком. ст. вiст. Сиротюка.

Пвд 473 під ком. ст. вiст. Летуна.

1.) Засідка на автомашину з емведистами.

4.6.48 р. в год. 12-й пвд 473 в числі 14 чоловік, під ком. ст. бул. Летуна, в присутності к-ра вд хор. Грузина, при шляху Коростів—Козьова (р-н Славська), зробив засідку на 20 емведистів, що їхали автомашиною.

Опис засідки: Пвд лежав на становищах, коли від сторони Коростова надїхала ворожа автомашина й опинилася перед нашими становищами. К-р вд наказав правій кулеметній ланці вдарити вогнем по моторі автомашини, а ліва кулеметна ланка з іншими стрільцями вдарила по ворогові. До 4-ох хвилин автомашину виведено з ладу, і ворог був розбитий. Викинувши дві ручні гранати, к-р пвд чот. ст. бул. Летуна крикнув: «Хлопці вперед! Слава!» і стрільці кинулись добивати ворога, що ще боронився. Підчас наступу ворожий капітан чергою з ППС смертельно поранив у груди сл. п. ст. бул. Летуна, але й його зараз же знищив вогнем вiст. Цвіркун. Чотовий санітар Сірко забрав з поля бою важкораненого к-ра пвд ст. бул. Летуна. Одночасно з напрямку с. Коростова підїхала друга ворожа автомашина з військом і задержалася на віддалі яких 150 м. від наших становищ та відкрила нецільний назагал кулеметний і автоматний вогонь. Пвд забірає трофеї і розсіпною відступає в ліс в напрямі с. Орявчик. Тому що ворог йде в погоню, чот. сан. Сірко добиває важкораненого командира; його тіло заховано в лісі.

Ворожі втрати: 9 вбитих, 4 важко ранених. Між убитими було двох капітанів і один ст. лейтенант, решта бійці. Один з-поміж капітанів був заступником начальника військ МГБ Скільського гарнізону, що брав участь у боротьбі проти нас. Цей капітан враз із своєю частиною брав участь в акції 8.2.48 р. на вд 96 в Майданських лісах, яктеж 8.3.48 р. на Рожанку Нижню і її доколичні ліси, де впав тоді к-р групи з вд 90 — сл. п. к-р Плющ. Наші втрати: 1 убитий.

Вистріляно амуніції: рушничної советської 111 шт., до ППШ 109 шт., 2 гранати.

Здобуто: 2 автомати (ППД і ППШ), 1 рушницю, 1 ріжок і два кружки до автомата, 170 шт. амуніції до ППШ, 10 шт. рушничної.

Тіло сл. п. ст. бул. Летуна забрано з поля бою. Третього дня після засідки його похоронено під горою Панасівкою, 1 км. на захід від місця засідки. Похоронено скрито, через ворожі облави на цей відтинок ліса.

2.) 15.6. пвд 473 під ком. ст. вiст. Гамалії силою одного роя провів у с. Вишківі (Станіславської обл.) акцію на місцевих членів комсомольської організації, учасників батальйону «стрибків».

Підчас акції роззброєно двох комсомольців, причому забрано 1 рушницю советську, 1 «Мавзер» мадарський, 60 шт. амуніції, дві рушничні ракети.

Комсомольців-«стрибків» покарано сконфіскуванням деяких речей.

3.) 21.6. рій під ком. к-ра пвд ст. вiст. Гамалії на шляху між сс. Сенечів-Вишків забрав 80 кг. масла, яке везено до райцентру Вигода.

4) 26.6. в год. 22.30 пвд під ком. ст. віст. Гамалії провів акцію на магазин ліспромгоспу в с. Бистрім (Закарпатська обл.). Із сконфіскованих речей роздано для цивільного населення 2 000 кг. муки, 200 бохонців хліба, 20 000 шт. цигарок, 50 пар калошів і інших дрібних речей.

Підчас акції знищено контору ліспромгоспу wraz із телефонним апаратом.

Після роздачі товарів к-р пвд Гамалія перевіз з місцевим населенням одногодинний пропагандивний мітинг, під час якого пояснив, хто такі українські повстанці і за що вони борються. Після мітингу роздано нашу підпільну літературу й листівки та понаклеювано по селах карикатури. Постава населення до повстанців була прихильна.

5) Засідка на большевицьку охорону вузьколінійної залізниці.

6.7. в год. 15-й пвд 473 в силі 11 чол. зробив засідку при залізнодорожнім шляху Мізунь—Буковець (Станисл. обл.) на охорону з вузькоторового поїзду (5-ть чоловік), яким транспортовано дерево з ліса Буковець. Засідкою керував к-р вд хор. Грузин.

Коли поїзд опинився перед становищами, пвд обстріляв вагони, на яких їхала охорона, а біля неї цивільні люди. У висліді двохвилинного вогню вбито двох із охорони, інші ж зайняли становища. Тоді друга кулеметна ланка зайшла ворогові на зади і в трьохвилинному бою було вбито ще одного з охорони поїзду та іншого важко поранено. Коли сот. сан. Василько підсунувся до становища раненого, той розірвав себе гранатою, а при тому відламки гранати поранили санітаря.

Ворожі втрати: 4 убитих; усі комсомольці, а поміж ними нач. істребительного батальйону. З-поміж цивільних теж був 1 убитий, що вирізнявся військовим мундиром.

Наші втрати: 1 легко ранений.

Вистріляно муніції: рушничної советської 69 шт., до ППШ — 72 шт.

Здобуто: 1 ППС, 1 гвинтівку, 2 «Мавзери», 2 диски до кулемета, амуніції рушничної 170 шт., до ППШ 70 шт., 2 пелерини, 1 плащ.

Після акції к-р вд хор. Грузин виголосив пропагандивну промову до лісорубів, закликаючи їх не виконувати сталінської п'ятирічки, і з'ясував цілі нашої боротьби. Після того наказав робітникам за-

брати свої речі з бараків, припинити роботу й відійти. Спалено чотири бараки й забрано чотири державні коні. Після акції відмаршовано в напрямі с. Либохора.

6) Бій з большевиками. 9.7. частина стрільців пвд 473 і 474, разом 15-ть чоловік, заквартирували на західному узбіччі г. Сигла біля с. Рожанка Вижня.

Цього дня в згаданому масиві відбувалася велика облава, про що стрільці не знали. В часі облави ворожа група в числі ок. 20 вояків підсунулася бойовим ладом до місця постою повстанців, що спали Була год. 8.30. Стійковий помітив ворога і заалармував к-ра пвд Гамалію. Стрільці чимскоріш занімають становища і відкривають вогонь по ворогові, що саме почав наступати. В бою відзначається кул. ст. віст. Михась (з вд сл. п. к-ра Віра), що ціленим вогнем з кулемета вбиває чотирьох большевиків. В дальшому бою відважний Михась гине, кулемета забирає амуніційний, віст. Чайка. Стрільці відважно йдуть в наступ, а ранені большевики почали розривати себе гранатами. Але большевицькі групи, що перевіряли ліс на верхах Кичірка, Щавина, Дехтвовець, почувши бій, стали швидко сходити на допомогу цій своїй групі. Пвд відступає під гору Щавина, переходить верх Багно, звідки саме зійшли заалармовані большевики. К-р пвд хотів перейти присілок Річка, а там перейти в ліс, що на версі Горб. Однак, помітивши ворожі застави в селі і по верхах, переходить на північний схил верха Дихтвовець, де в гострому поготівлі перебуває до вечора.

Наші втрати: 1 убитий (з с. Буківця над р. Сяном — Лемківщина).

Ворожі втрати: п'ять убитих, трьох важко ранених (розривали себе гранатами), — разом вісім.

Вистріляно амуніції: рушничної советської 190 шт., до ППШ — 30 шт.

УВАГА: Пвд не проводив жодних акцій, бо чот. ст. віст. Сиротюк, рой. ст. віст. Кравець, віст. Скала, віст. Граб і віст. Дунай, хворіли на поворотний тиф.

24.8.48 р. відділ розв'язано і вояків приділено до інших груп, або відпущено до місцевих СКВ.

Звіт складено на підставі місячних звітів к-ра Грузина та к-ра пвд ст. віст. Гамалії.

К-р Відтинка
Постій, 29.9.48 р.

Оперативні зведення відділу УПА 91 „Басейн“

к-дир відділу хор. Мирон, від дня 18. 10. 47 до 22. 12. 47 р. ст. бул. Тараско, від дня 10. 3. 48 р. хор. Роман.

Підвідділ 476 під командуванням ст. бул. Тараска

1) Наскок на большевиків в с. Явора р-н Турка

Дня 6. 5. 47 о год. 21-й два рої під командуванням к-ра Тараска наскочили в с. Явора на сімох большевиків з райцентру Бориня.

Опис наскоку: Підвідділ зійшов з ліса до села, щоб роззброїти голову сільради і кількох комсомольців, які, згідно з одержаною розвідкою, мали б мати зброю. Підвідділ був одягнений в большевицькі уніформи, а йдучи до сільради, зустрів по дорозі трьох большевиків без зброї. К-р Тараско, перевіряючи їх, запитав, де їх зброя; вони сказали, що в хаті, де перебуває ще чотирьох большевиків. К-р Тараско наказав їм вести себе до тої хати, де є большевики, бо він хоче з ними говорити. Коли ж підійшли до цієї хати, большевики, заалармовані тим, що перші три зустріли на дорозі єсьєвські, зайняли в хаті оборонне становище. Як же підвідділ підійшов під хату, большевики кинули з середини крізь вікно гранати. Підвідділ відкрив вогонь, вбиваючи двох і ранячи одного з-поміж них. Тих, що стрінуті на дорозі, а саме: ст. лейтнанта,

сержанта і рядового, — тому, що не були партійні, — звільнено. Підвідділ не здобув нічого, бо з Турки зараз над'їхало військо, а також з протилежного боку наспіли на допомогу большевики, що квартирували у віддалі 1 км. Підвідділ відступив без жодних втрат.

Ворожі втрати: двох убитих, один ранений.

В сутичці вистріляно муніції: 60 шт. набоїв до ППШ, 20 шт. рушничних набоїв німецьких і 40 шт. набоїв советських.

2) Акція на комсомольців в с. Шум'яне р-н Турка
Дня 11. 5. 47 р. між год. 21-ою та 24-ою підвідділ під командуванням к-ра Тараска при співучасті трьох стрільців з куца і куцового зробив акцію на комсомольців у с. Шум'яче.

Опис акції: У віддалі чотирьох кілометрів від райцентру підвідділ підсунувся вечером до с. Шум'яче, де було 45 комсомольців. Частина комсомольців була на обох забавах, що саме відбувалися в селі. Підвідділ оточив хати, де відбувалися забави, перевіряв комсомольців та забрав їм комсомольські квитки. Після цього куцовий есбіст карою смерті покарав двох комсомольців і одну комсомолку, що

були організаторами комсомолу в селі, частину покарано буками, вияснюючи їм, за що їх карають, а врешті загрожено усім, що як далі залишатимуться в комсомолі, то зустрине їх така сама доля, як тих перших. Перестерігано їх — не допомагати більшовикам. На забаві понищено музичні інструменти, щоб більше в цьому селі не відбувалися гульні з більшовиками. Втрат з нашої сторони не було жодних.

Після акції підвідділ спокійно відійшов.

3) Сутичка з більшовиками коло с. Ялове, р-н Устріки Долішні

Дня 19. 5. 47 р. о год. 18-й в лісі коло с. Ялове один рій та двох стрільців з куща — під командуванням к-ра Тараска — зустрілися із спецбойкою лейт. Смірнова, що складалася з 12 чоловік та з 25 — на заставі.

Опис сутички: Ворожа спецбойка в силі 12 чоловік була правдоподібно підведена сексотом до місця таборування роя. Решта більшовиків — 25 чоловік — поробила застави по дорогах в лісі. Підвідділ, що квартирував в тому лісі, розійшовся на засідки по роям, залишаючи на місці таборування кількох стрільців — пильнувати залишені речі. Підвечір к-р Тараско вислав зв'язкових до табору, щоб долучила решта стрільців. Коли згадані стрільці підходили до краю ліса, ворог, запримітивши їх скоріше, підпустив їх на віддаль яких 5 м та сипнув гураганним вогнем, вбиваючи на місці стр. Чайку. Решта стрільців відступила. К-р Тараско з одним роєм поспішив на місце більшовицької засіки і, помітивши більшовиків, відкрив вогонь. Більшовики сразу йдуть у наступ. К-р Тараско наказує протинаступ. Вив'язується завзятий бій. Лейт. Смірнов командує вже: «Звод вперёд!» — а потім: «Рота в кальцо!», к-р же Тараско теж командує «чотою», а далі «сотнею». Бій продовжується через півтора години. В хвилині, коли к-р Тараско помітив серед більшовиків замішання та оклики «Не убегай!», кидає хлопців у наступ вже вчетверте і проганяє більшовиків. Тіло сл. п. стр. Чайки відбито (до його ніг уже були прив'язані обмотки, за допомогою яких мали тягнути тіло вбитого з собою), і поховано в с. Бандрові.

Наші втрати: один убитий; в матеріалі: одна рушниця «Мавзер», один магазин до кулемета типу «Мадяр», 100 шт. набоїв до «Мавзера».

Ворожі втрати: один убитий, один ранений; один магазин до пістоля «Токарев».

Вистріляно муніції: 170 шт. набоїв до ППШ, 365 шт. набоїв рушничних советських, 6 шт. набоїв до «Мавзера».

(Увага: Під час бою більшовики, щоб залякати наших, розтягнули в лісі розстрільну так широко, що вона зайняла відтинку ок. 300 м; те саме зробив к-р Тараско. На підставі оповідань стрільців, примітка К. В.).

4) Сутичка з ворожою спецгрупою червонопагонників, між с. Тершів та райцентром Ст. Самбір

Дня 25. 5. 47 р. о год. 22-й увечері, підвідділ в силі трьох роїв — під командуванням к-ра Тараска — зустрівся з ворожою спецгрупою, що прибула з Польщі, та з МВД-істами в числі яких 50 чоловік усіх було — біля 330 чол.).

Опис сутички: Підвідділ під командуванням к-ра Тараска зробив засідку на цвинтарі коло шосе між Ст. Самбором та с. Тершовом на автомашину, якою мали їхати МВД-істи. Засідку зроблено о год. 20.30. Підвідділ пролежав понад годину. О год. 21.40 переходило цією шосею групами в напрямі Ст. Самбора 300 червонопагонників, що вдень робили облаву на ліс, що між сс.: Топільниця, Лужок Горішній, Бусовиська, Сушиця Рикова.

Перша група, яких 50 осіб, перейшла незаймана підвідділом. К-р Тараско думав, що більше більшовиків уже немає і наказав маршувати в напрямі с. Тершова. Перед підвідділ пішло трьох стрільців як чоловік забезпечення у віддалі 50 м. Тоді саме

дорогою надійшла друга група більшовиків, яку запримітило забезпечення й знаком повідомило підвідділ. Підвідділ заліг у ровах при шляху, пропускаяючи передне вороже забезпечення, і впустив більшовицьку групу в середину. Коли ж більшовики зорієнтувались, що вони оточені повстанцями, підвідділ сипнув по них гураганним вогнем з усієї зброї, кидаючи при тому гранати. Удар був такий сильний, несподіваний і цільний, що ворог, крім переднього забезпечення, яке кинуло гранату і вистріляло ракету, не мав часу боронитися. В короткому бою на місці впало вбитими: 18 червонопагонників, в тому числі один ст. лейтнант і три лейтнанти. Ранених було 12, з-поміж них чотирьох померло. Разом вбитими — 22 чоловіки.

Підвідділ втрат не мав жодних; згублено один зимовий плащ. Підвідділ не мав змоги зібрати з поля бою ворожої зброї тому, що третя група більшовиків — яких 200 чоловік — почала наступати й оточувати підвідділ від сторони с. Тершова, а від сторони Ст. Самбора завершила перша група і підїхала танкетка із старшинами.

Вистріляно муніції: 270 шт. набоїв до ППШ, 280 шт. набоїв рушничних советських, 90 шт. набоїв до «Мавзера» та дві гранати.

(Увага: Ця засідка викликала у ворога скажену лютю, але й паніку: через деякий час у терені зникли усі малі ворожі групи. Населення прийняло це з одушевленням; к-р Тараско став легендарним героєм цих теренів. Примітка КВ — Х.).

5) Акція на колгосп і головну молочарню в с. Чорна, р-н Устріки Долішні

Дня 13. 6. 47 р. о год. 22-23-й підвідділ під командуванням к-ра Тараска, в силі чотирьох роїв та двох тереновиків з куща, зробив акцію на колгосп і головну молочарню.

Сили ворога: 25 чоловік — охорона копальні — у віддалі 1 км, 15 істребітелів — у віддалі 500 м., 20 більшовиків, які ставили вежі, — у віддалі 1 км., і погранзастава із 120 чоловік — у віддалі сімох км.

Опис акції: О год. 22-й підвідділ зійшов до с. Чорна, щоб розбити копальню, але, діставши на місці розвідку, що біля копальні є 25 більшовиків охорони з п'ятьма окопаними кулеметами, зрезигнував з того пляну. В селі одержано розвідку, що в колгоспі є коні, а в молочарні можна забрати масло і знищити обстановку, то ж виконано цю акцію.

З колгоспу забрано: 8 коней, а в молочарні знищено машину, молочарські приладдя та забрано 100 кг. масла. Після акції підвідділ відійшов без втрат. За деякий час у селі був алярм, було чути постріли й вибухи гранат.

6) Спіймання розвідувача

Дня 19. 7. 47 р. під час квартирування підвідділу в лісі, біля с. Плоське р-н Стрільки, стійковий приєднав одного підозрілого чоловіка, що волочився по лісі, чогось шукав. Як виявилось пізніше, це був розвідник із с. Нанови, р-н Хирів, якого НКГБ вислало на розвідку за повстанцями в лісі. Розвідника передано ЕВ (Екзекутивному Відділові), де він подав низку цінних матеріалів.

7) Засідка на обласну комісію з м. Дрогобича і ВМГБ, які везли арештованих селян, — біля с. Виців, р-н Стрільки

Дня 21. 7. 47 р. о год. 14-й біля с. Виців, 100 м. пониже церкви, зроблено засідку силою трьох роїв півд 476, — під командуванням к-ра Тараска, — на автомашину, в якій їхало п'ять осіб обласної комісії з Дрогобича, п'ять осіб охорони «Отряду Суворова» ВМГБ з р-ну Стрільки та одна провокаторка; ВМГБ везли арештованих чотирьох селян із с. Мшанця.

Опис засідки: Підвідділ квартирував у лісі біля с. Тиха. На вістку про те, що в с. Виців більшовики відкопали тіло одного селянина, який втік із заслання з Сибіру та був убитий тому тиждню спецбойкою з р-ну Стрільки і похований на місцевому кладбищі, рішився к-р Тараско почастувати ворога

партизанськими кулями. Підвідділ подався закритим тереном до місця засідки. Ще не встиг зайняти становища, як над'їхала автомашина. У віддалі 100 м. відкрито вогонь, спершу по моторі, щоб не поранити арештованих. Автомашина, поцілена в мотор, під'їхала ще п'ять м і стала. Арештовані, користаючи з того, позіскакували з автомашини та почали втікати. Аж тепер зосереджено сильний вогонь по ворогові, що тікав, та по тих, які залагли в ровах оборонятись. К-р Тараско крикнув: «Хлопці вперед! Слава!» і погнався вперед, а стрілецьтво за ним. Скоро ворога вбито із становища. Трьох убитих витягнуто на дорогу, щоб населення бачило.

З автомашини забрано: 150 кг вівса, який роздано п'ятьом убогим українцям із східних областей, які стояли оподалік і приглядалися засідці. (Вчора пвх Вільний у 4-годинній розмові з ними, інформував їх про нашу визвольну боротьбу). Українці-східняки були задоволені й із слезами в очах бажали стрільцям далі щасливо громити ворога. Пізніше вони в терені ширили добру славу про вояків УПА.

О год. 15.30 підвідділ без втрат відійшов у намічену напрямі.

Ворожі втрати: 1 капітан, 1 ст. лейт. з області Дрогобич та 1 рядовик — вбитими; ранено чотири особи: шофера, дві советські жінки й одну провокаторку, яку зловили кушовики в с. Мшанець. Без вісті пропав майор МГБ з області Дрогобич, який відбіг важко ранений в ліс і там пропав. Ранено большевицького пса, знищено автомашину і звільнено чотирьох арештованих.

Здобуто: один кулемет «Дехтярова», три ППШ, 150 шт. набоїв до «Мавзера», 125 шт. набоїв до ППШ, чотири гранати Ф-2, один плащ гумовий, одну плащ-палатку, три рубашки, три пари штанів, дві пари чобіг і дещо медикаментів.

8) Акція на нафтову вишку та розігнання ланки, що будувала телефонну лінію в с. Волосянка Мала, р-н Турка

Дня 30. 7. 47 р. о год. 18-ій підвідділ в силі трьох роїв — під командуванням к-ра Тараска — зробив акцію на нафтову вишку та розігнав робітників, які прокладали телефонну лінію до сільради.

Опис акції: Увечері підвідділ зійшов у згадане село, щоб захопити секретаря місцевого комсомолу та завідувача клубом; їх однак не застано в селі. В селі при будові телефонної лінії було шістьох робітників, під наглядом двох майстрів із східних областей. Їх забрано до місцевої сільради разом із кількома зловленими комсомольцями, яким к-р Тараско вияснив суть нашої боротьби та неминучий упадок большевизму. Після одно-годинної розмови відпустив їх додому, закликаючи покинути свою роботу. Забрано три коні райцентру Турка, яких уживано при будові телефонної лінії. Підпалено збірник нафтової ропи — 5 тонн. Крім того в сільраді понищено всі контингентові списки та інші акти. Акцію закінчено о год. 21-ій увечері, після чого підвідділ без жодних втрат відійшов у намічену напрямі.

9) Засідка над с. Лінина Велика, р-н Стрільки, на першого секретаря райпарткому та прокурора з області.

Дня 8. 8. 47 р. о год. 15.30 підвідділ силою двох роїв — під командуванням к-ра Тараска — зробив засідку над с. Лінина Велика — напроти церкви, від гори «Кобила».

Опис засідки: Згаданого дня підвідділ зайняв становища у віддалі 150 м. від шляху, кудю мали вертатися автомашиною 16 большевиків, що стягали контингенті по доколишніх селах. Коли автомашина над'їхала, відкрито гураганний вогонь з усієї зброї. Автомашина поцілена в мотор, під'їхала ще декілька метрів і перекинулася до придорожного рова. Ворог панічно став зіскакувати та втікати на відкрите поле, по протилежній стороні дороги. Тільки двох большевиків намагалось відбиватися, але їх скоро зліквідовано. Вогонь по ворогові проваджено п'ять хвилин, завдаючи йому втрат вбитими

й раненими. Підвідділ, не маючи відповідних становищ, бо засідку зроблено 100 м. від хат, де квартирували 70 озброєних лісорубів, мусів швидко відступити. Через те й не забрано трофеїв з автомашини та від убитих.

Ворожі втрати: 6 убитих, 4 ранених, з-поміж них один ще того самого дня помер (розвідка з району). Між убитими були: перший секретар райпарткому Дудко, що працював був другим секретарем райпарткому за першої большевицької окупації, а з приходом другої большевицької окупації — першим секретарем райпарткому, прокурор з області Дрогобич, трьох секретарів райпарткому по кадрах та одна провокаторка, що скривалася в районі. У ворожій вантажній автомашині знищено мотор. Вбитих ворог похоронив 9. 8. у спільній могилі, в р-ні Стрільках.

Підвідділ втрат не мав жодних.

Вистріляно муніції: 265 шт. набоїв советських, 7 шт. набоїв до «Мавзера», 225 шт. набоїв до ППШ. (Увага: Смерть першого секретаря партії Дудка, що своєю жорстокою, безоглядною поведінкою дався в знаки українському населенню району, викликала велику радість в околиці, а притягнення серед большевиків. К-ра Тараска населення так любило, що на його появу селяни вбирали святочний стрій, гостили найкращою їжею, а секоти навіть не зголошували куди він переходить. Це був авторитет, якого в Самбірщині і взагалі в цім терені не заступить ніхто. Його засідки мене зокрема цікавили. Примітка К. В. — Х.).

10) Засідка на пограничників.

Дня 20. 8. 47 р. о год. 16-ій пополудні підвідділ в силі двох роїв, — під командою к-ра Тараска, — зробив засідку на шляху Хирів—Устріки пониже с. Смільниця.

Опис засідки: К-р Тараско одержав розвідку, що до с. Смільниця автомашиною має приїхати група большевиків, в силі 16 чол. за контингентом. Щоб перешкодити цій групі здирати збіжжові контингенти від пограбованого уже й так українського населення підвідділ вийшов на засідку вже о год. 3-ій вранці та ждав на ворога до год. 16-ої після полудня. Саме тоді над'їхала підвода з п'ятьома пограничниками й собакою. У віддалі 100 м. відкрито вогонь, вбиваючи на місці трьох пограничників, собаку й коней; двох інших важко поранено. Ранені большевики зайняли становища в ровах при дорозі, звідки й боронились. Підвідділ пішов у наступ, та зліквідувати цих большевиків не вдалося, тому що рови були глибокі. До того ж підвідділ мусів спшитися, бо саме прибула ворогові підмога, яка й атакувала підвідділ від тилу. Підвідділ відстрілюючись відступив без жодних втрат у намічену напрямі.

Ворожі втрати: один сержант, два рядові — вбитими, двох ранених; один з-поміж них на другий день помер у шпиталі, а другий таки в дорозі до р-ну Хирова.

Вистріляно муніції: 250 шт. набоїв советських, 26 набоїв до «Мавзера» і 58 шт. до ППШ.

11) Наскок на розвідників.

Дня 16. 9. 47 р. о год. 13-ій після полудня розвідка донесла, що селом Нанчілка Велика проходять двох невідомих людей, які своєю поведінкою викликають підозріння, що вони розвідувачі.

Командир підвідділу Тараско бере трьох стрільців із ланки Берези, передається в цивільний одяг і ловить розвідників, яких передано ЕВ. Пізніше виявилось, що це були справді розвідники, що покінчили двомісячну розвідницьку школу. Підчас чотирьох допитів вони дали цінні матеріяли. Призналися до низки провокацій поміж цивільним населенням і повстанцями. Один з-поміж них був при тайній поліції в м. Києві, другий дістав від командира спецбойки Кривенка гранату, щоб її кинути між командирів УПА, та в першу чергу шукати к-ра Тараска.

(Закінчення в наст. числі)

Generaloberst Guderian: „Kann Westeuropa verteidigt werden?“

Plesse-Yerlag, Göttingen

Автор, ген.-полк. Гудеріан, відомий творець німецьких панцирних частин, колишній шеф генерального штабу німецької сухопутної армії (Wehrmacht-y) ставляє собі два завдання: 1) розглянути проблему оборонної готовності Західної Європи, її стратегічне становище у сьогодишній констеляції сил, 2) з'ясувати німецьке становище (воєнних кругів) до актуальних питань європейської інтеграції та передумови, на яких могла б Німеччина «по душі» стати партнером Заходу й узяти на себе обов'язок оборонити західний світ перед потенційною большевицькою агресією.

Щоб ясніше з'ясувати поставлені автором тези й їх умотивувати, хочемо поділити їх на дві категорії: 1) історично-політичні тези, 2) стратегічно-милітарні тези.

До таких сумнівних вартості його історично-політичних тез належить відома теорія про історичну роль Німеччини як оборонного валу проти азійських орд, теорія про «культурну місію на Сході Європи» та оборона першої й другої світових війн, як історичних закономірностей у кінцевій обороні західної культури, в обороні одиниці проти колективу (маси), повторювання імперіалістичної тези, що гореславний «Drang nach Osten» це лише відволювання старогерманських просторів «німандс-ланду» тощо. Не будемо зупинятися над цими твердженнями автора; вони справді ще мають глибоке коріння у широких масах, але власне вже радше належать до історії, ніж до політики. Зате, куди цікавіша авторова оцінка причин німецької програної, витримана, правда, в тому самому дусі, що й його історично-політична оцінка історії, висловлена у наведених нами тезах. Захід оцінював СССР як «іншу форму демократії», а націонал-соціалістичну Німеччину просто як «диктатуру», тимчасом же було навпаки: єдиний націонал-соціалізм у тому часі зрозумів загрозу для Європи, яка виринула в наслідок постання великопотуги на Сході. великодержави із комуністичною господарською системою та з диктаторським устроєм. Німеччина прийняла свою «диктатуру» лише тому, щоб успішно побороли СССР. Окупація Чехословаччини й Польщі (до спілки із СССР: загарбання Австрії) автор якось не згадує!) було, на думку автора, **історичною konieczністю**, бо ці країни стояли Німеччині на перешкоді в її розправленні з СССР. Першою причиною, чому Німеччина війну прогнала, була отже обставина, що Британія й Франція вступили в війну з Німеччиною, а в 1944 р. ще й США висадились в Нормандії «вдарили в плечі» тоді, коли Німеччина змагалася за «голе життя». Друга причина програної — тут уже стратегічної природи — це брак воєнної концепції. У перших днях Гітлерові присвячувала ідея зайняти Ленінград, себто північне побережжя, опісля він уже вагається, чи не краще буде, згідно з Наполеоновою концепцією стратегічну мету вбачати у здобутті Москви, чи то, — згідно з концепцією Карла XII, — здобути Україну, чи врешті за альянтським пляном з часів Кримської війни, — здобути Кавказ. Господарсько-воєнні мотиви, які промовляли за стратегічною метою зайняти Україну, втягнули Гітлера у пропасть. Другою кардинальною помилкою в стратегії Гітлера було те, що він надто тримався терену, себто не вів рухомої війни, яка одинока дала б йому змогу використати власну технічну перевагу; все те й довело до Сталінграду. Третя причина, що привела до програної, це пропаганда ненависти проти Німеччини, яка й породила партизанку. Захід допустився теж стратегічного промаху, вдаряючи з Нормандії, бо це привело до знищення Франції,

Бельгії і Голляндії та віддало в посідання СССР низку сателітних держав. Плян удару по через Балкани, що його пропонував був Черчилль, був би куди кращий, і оборонні спроможності Європи сьогодні виглядали б куди краще. Другий промах Заходу він вбачає у постанові про безумовну капітуляцію Німеччини і в двоподіллі Німеччини, бо це причинилося до постання стратегічного вакууму з одного боку та до захитання політично-господарської рівноваги поміж Сходом і Заходом — з другого боку.

Після такої історично-політичної аналізи автор приходить до стратегічної оцінки сучасного становища Західної Європи. Двподіл світу, що наступив після капітуляції Німеччини й Японії, не приніс сподіваного миру і лише холодну війну із запальними вогнищами вздовж кордонів; всі, ці вогнища, й загрожують вибухом війни поміж колишніми союзниками. Внаслідок 2-ої світової війни потужність СССР зросла не лише в числі набуття теренів сателітних держав, не лише в числі населення, але теж і з політичного, господарського й милітарного поглядів. Це тепер блок 750 мільйонів із 175 дивізіями (підчас війни біля 500 дивізії!) із сильним легунством, модерним озброєнням, одноцілою ідеологією, децентралізованим воєнним промислом, розташованим переважно під землею. Західна Європа начислює всього 250 мільйонів людей та 50 дивізії і представляється як зрізничкована антагоністична шахівниця національностей. Це співвідношення теренів і збройних сил зілюстроване в книжці мапами та діаграмами. Автор проводить порівняння людини «східного типу» із західним. «Східний тип» має примітивні потреби, є твердий, витривалий, безчуттєвий, не піддається жодній паніці — ніколи не капітулює, словом такий, що його треба «двічі застрелити, і ще раз штиком проколоти, заки він врешті буде переможений». Подібні теж його помічення й щодо східних жінок. За час після останньої війни СССР в усіх ділянках життя добився великих досягнень.

Західний тип, хоч індивідуально стоїть вище, однак тяжчий до керування і часто ідеологічно здемобілізований. Автор проводить цікаву аналізу оборонних спроможностей поодиноких східно-європейських держав. Ця оцінка не відбігає від відомих зразків і від загально знаних даних щодо сили цих держав.

Сьогодні Західна Європа, якщо вона хоче рятуватися, мусить перейняти роль Німеччини й давнішу ще роль Австро-Угорської монархії, якої вона не встані виконати без Німеччини. Усі оборонні пляни Заходу, які приймають **лінійну систему** оборони, байдуже чи то на Одрі-Найсі, чи Рені чи на Арденах, на думку автора, засуджені на неуспіх. Автор відкидає теж превентивну війну. Своєї стратегічної концепції оборони не вияснює і обмежується до критики загально відомих досі плянів і засобів оборони.

Він критикує теж систему європейсько-американської коаліції (пляни Європейської унії, ОПАП, ОН). Автор дораджує Німеччині **дивитися й чекати**, доки Німеччини не визнають вирішальним партнером. **Якщо Західна Європа це стратегічна база оборони світа (дефініція ам. ген. Бредлі!), то Німеччина серце цієї оборони.** Як довго США на основі власного досвіду не дійде до того переконання, то оборона стоятиме на фальшивих рейках.

Як першу політичну передумову до німецької ре-милітаризації автор подає відому вимогу покойного лідера соціалістів д-ра К. Шумахера, щоб **на випадок війни Німеччина, і то ціла Німеччина із 1939**

року, була офензивно оборонена на Сході, себто над Вислою і над Німаном. До цієї генеральної вимоги автор додає ще окремо 10 інших передумов. Найважливіші це вимога щодо співучасті Великобританії в Європейській унії, щодо поширення опера-

ційних баз на північно-африканське побережжя та щодо модернізації стратегічних і тактичних засад міжальянтського керівництва, відповідно до потреб нової зброї й її технічних спроможностей.

МБ

Heinrich Sanden: „Europa ohne Phrase“ Druffel-Yerlag 1953

Основне питання, що його поставив собі автор книжки «Європа без фрази», це проблема: чи і як можна Європу зробити третьою силою в світі, як зробити її рівноважником сил поміж двома полюсами: США й ССРСР. Це важливе й актуальне питання не лише з політичного погляду, але теж із мілітарно-стратегічного це проблема не так поточної політики, що займається під сучасну пору питанням «інтеграції» Європи, як радше її дилема, тобто протиставна концепція на далеку мету. Автор підходить до цього питання по-публіцистичному, ілюструючи поодинокі актуальні питання поточними подіями, і це надає його праці живої актуальності та полемічного характеру.

Геополітичне положення Європи внаслідок двох останніх світових воєн основно змінилося на її некористь. Її центральне географічне становище, її моральна й мілітарна сила давали їй змогу опанувати інші континенти і залишатися метрополією світу. Справді, європейські нації, їх дух, стан науки, культури, окремих стилів життя, тощо, перетривали ненарушені, однак постанови потуг США на Заході і ССРСР на Сході, до того — порівняно більших, ніж Європа, перенесли пункт політичного тяжіння з Європи до цих двох антагоністичних осередків, що є основною причиною теперішнього стану холодної війни. Коли Європа не хоче зійти із сцени світу як самостійна сила, то всі європейські нації мусять сконсолідуватися, створити одну європейську силу і тим причинитися до замирення в світі. Передумова і основна проблема консолідації майбутньої Європи це правильна й справедлива розв'язка національного питання. Автор приймає націю за основну клітину, що може гарантувати кожній спільноті свободний і повний ріст, але виступає проти вибуялого націоналізму, що його він вважає найважчою перешкодою на шляху до постанови європейської спільноти народів, до європейської держави. При тому автор ставить одне засадниче питання, а саме: чи Росія належить до Європи? Наука географії дає фальшиву відповідь, приймаючи, що кордони Європи сягають аж по Урал. Це значить, що частина російського народу це європейці, а частина — азіати. Це, очевидно, абсурд. На це питання автор не дає безпосередньої відповіді. Він упрощує собі відповідь, визначаючи ССРСР (в автора це «Росія») як — під сучасну пору — властивого, в минулому історичного та сьогодні потенційного ворога Європи, її культури, стилю життя тощо.

Коли йдеться про перший бігун, себто силу й слабкість ССРСР, автор називає три проблеми, які обумовлюють цей стан. Перша проблема це питання союзників ССРСР, друга — стратегічне становище європейської частини ССРСР, третя — двосічний меч партизанських воєн.

Проблему союзників ССРСР автор спроваджує до фальшивого питання взаємовідносин поміж слов'янськими й неслов'янськими національностями у сфері впливів ССРСР. На думку автора, ССРСР не може вповні числити на сателітів, бо там ще за свіжі спомини про державну суверенність, а накинени комуністичні режими ніраз ще не втішаються довір'ям широким мас населення.

Стратегічне становище європейської частини ССРСР (ця вихідна для оцінки сили ССРСР, очевидно, одностороння!) для майбутнього наступу не догідне. ССРСР, не зважаючи на загарбання в 1945 році ве-

ликих просторів, не здобув найважливіших вихідних стратегічних позицій, себто: доступу до Дарданеллів та до Середземного (відпала Югославія!) й до Північного моря. Ці дві фланги, із сильно розбудованою обороною Заходу і при одночасній його, Заходу, перевазі в атомовій і технічній зброї, це ахіллова п'ята ССРСР.

Третя проблема, яка мусить тривожити можновладців ССРСР — це підпільні, партизанські, проти-советські рухи. Партизанський досвід від 2-ої світової війни навчив багато не лише ССРСР, але теж і Захід. «Вже тепер, — каже автор — росіяни мусять у деяких провінціях свого панування активно боротися проти різних мілітарних підпільних рухів, вивінуваних зброєю і муніцією другої світової війни, і які вже від років боронять свого життя. На випадок війни ці гнізда спротиву, — що з географічного погляду дуже густо порозкидані в догідних для того роду операцій провінціях, а передусім на Білорусі й у лісистій частині України, в Карпатах, на Балканах і, можливо, теж на Кавказі, — Захід матиме можливість організувати та забезпечувати воєнним постачанням. Вже сама наявність тих рухів, навіть без партизанської дії тих гнізд, для російської офензиви із її вразливим характером постачання дуже важка, а проблема забезпечення перед ними загрозлива.» Автор однак перестерігає Захід перед висновком, що вже саме існування збройного підпілля може спинити ССРСР перед агресією.

Другий бігун з тих обох, поміж якими знаходиться Європа, себто США, автор характеризує чотирьма пунктами: 1. Свою сьогоднішню позицію в світі США завдячують спадщині по Європі. 2. Ріст ССРСР це наслідок фальшивої політики Рузвельта, яка спиралася на двох основних напрямках, себто на політиці вилімінування Німеччини як європейської світової потуги та на політиці послаблення Великобританії на арені світової політики. 3. США не всилі без союзників оборонити всіх країн, де позначається й росте їх, США, вплив. Навіть найбільша концентрація продукції не забезпечить за США потрібної сили. 4. Політична методика США в Європі із основною метою її політики «всесвітнього уряду» породжує в Європі все далі зростаючий спротив проти США.

Після характеристики політики європейських країн у їх історичному аспекті та, схарактеризувавши сьогоднішнє становище Великобританії, Франції й Німеччини, себто тих основних чинників, що визначають долю цілої Європи, автор аналізує питання принципів, на яких може постати вільна Європа, як рівноважник сил, як третя сила, як гарантія світового миру.

Автор називає такі вирішні факти, що, на його думку, є передумовою життєздатності майбутньої Європи і передумовою продовження її історичної місії: 1. Досягнення повної обороноспособності власних збройних сил Європи, а яке становитиме першу передумову й гарантію її, Європи, світового значення. 2. Наладнати спільну продукцію, що створила б базу для сили Європи. 3. Включити Африку до життєвого і оборонного простору Європи. 4. Органічно консолідувати Європу, себто створити один державний устрій у формі федерації європейських держав або європейської федеративної держави. 5. Прийняти соціалізм як односпайну господарсько-соціальною структуру для європейських націй.

Цікаве його обґрунтування-мотивація оцих поодиноких тез, але, на жаль, скупі рамки рецензії не дозволяють переповісти усіх цих думок.

Автор критикує сьогодинні пляни оборони Європи, бо вони мають за мету боронити «Атлантик» а не Європу. Включення Африки, як життєвого простору Європи, для майбутнього поселення перелюдненої Європи потрібне на випадок, коли б Україна, колишній шпихлір Європи, мала залишитися при СРСР. З'ясувавши поточні політичні завдання теперішнього покоління щодо створення європейської держави на нових передумовах і в нових формах, як «майбутньої імперії миру», автор закликає фронтових вояків усіх націй ставати в організовані

лави до боротьби за цей ідеал. Йдеться передусім про мобілізацію доброї волі, що є передумовою до перемоги.

Як ми вже на вступі зазначили, актуальна проблема, яку автор заторкує, це радше пропагандивне гасло, ніж внесок до розв'язки поточних проблем; але — про це треба пам'ятати — вона відзеркалює настрої широких кол німецького воєцтва. Критичний читач всеж не винесе враження, що це якась теоретично солідно обґрунтована й отже у своїх основах реальна концепція, а радше, що це — німецькі інсинуації в стилі відомої Гітлерової доктрини «нвої Європи».

М. Б.

Die Panzerstreitkräfte des Westens und des Ostens, Ein Vergleich

„Neue Zürcher Zeitung“. 8. 3. 1953

Панцирні сили Заходу і Сходу

Впродовж останніх 12 місяців зайшли деякі зміни в поглядах американських і британських військових кол щодо можливостей спинити майбутній напад СРСР на Західно Європу, — і то в сенсі більшої самодовіри. Цю змінену оцінку щодо виглядів Заходу слід почати пояснювати збільшенням числа готових дивізій, підчинених ВШАПЕ (Верховний Штаб Аліантських Потуг в Європі), а в ще більшій мірі розвитком нових атомових стрілен і прибуттям до Європи старшин, що обзнайомлені з тактичним стосуванням цієї нової зброї.

Очевидно, це жодна підстава для безтурботности. Бо ж давно вже відомо, що атомова зброя це тільки успішна підтримка оборони, коли ця оборона може бути ведена загально-вживаною конвенціональною зброєю так вперто, щоб напасник був змушений концентрувати військові з'єднання й засоби вогню, проти яких саме тоді можна стріляти атомовими стрільнями з виглядами на їх пробійну дію. А вигляди на впертий спротив такою загально-вживаною зброєю власне ще ніраз не задовільні.

Панцирні війська СРСР могли б у перших тижнях майбутньої війни перейняти ініціативу, ба й затримати її на деякий час. Перед двома роками обчислювано число панцирних возів СРСР на 50 000, сьогодні ж їх число, мабуть, зросло до 60 000; советські ж фабрики продукують річно яких 5 500 бойових возів. В Англії і в США, як зрештою і в Європі, про видайність советських панцирних сил висловлювалися при різних нагодах радше ненадто високо — і то на підставі помічень у Кореї. Там справді советські танки виявилися гіршими супроти британських. Але це слід пояснювати тим, що китайці отримали тільки перестарілі советські моделі, які походять почасти ще з 1942 р., тоді як американці й англійці на Корею мусіли посилати свої найновіші типи.

Нормальний модель середньо-важкого танка в советській армії це дуже істотно вдосконалення славного «Т 34», що то після Сталінграду так багато причинився був до німецької поразки. Його вага не на багато переходить 30 тонн; його максимальна швидкість — 45 км/год. Його гармата калібру 8,6 см — на 10 см довша як цього «сталінградського» «Т 34» і дещо краща від гармати британського «Центуріона». Сам танк побудований просто, опанцирений міцно і дуже поворотливий, навіть на поганому терені та в снігу. Хоч цей «Т 34» ще й досі представляє собою прекрасну зброю, але й його вже заступають новішим моделем — «Т 54», озброєним в 10 см гармату.

Серед важких танків нормальний тип — це «Йосиф Сталін». Він був вжитий ще в 2-ій світовій війні і, як відомо, був одиноким танком, що міг ставити чоло німецькому найважчому типові «Ко-

ролівському тигрові» («Кинігстігер»). Але його слаба сторінка — це невеличкий запас муніції і пального, що їх він спроможний брати з собою. Зате ж його озброєння — це 12,2 см гармата (вага гранати — 25 кг). Здогадуються, — хоч це ще не підтверджене, — що в міжчасі СРСР збудував новий модель «Й. Сталіна», озброєний іще сильнішою гарматою.

Поруч танків найбільше значення в советській армії мають гармати на самохідних ляфетах «СУ» (самоходная установка). Їх добрі й лихі сторони — відомі: до негативів належить невеличкий кут бокового повертання від напрямку їзди; до позитивів — їх низька будова. Їх вживають для вогневої підтримки на далекі й середні віддалі властивим танкам, що знову ж завдяки своїй поворотливій вежі можуть не тільки підтримувати власну піхоту, але й вдаватися в боротьбу з ворожими танками.

Відомі два моделі «СУ»: один — це 10 см гармата із дуже великою початковою швидкістю стрільна та з швидкоїздною підвіззям (40 км/год), другий же — із куди меншою швидкоїздною, — це 15,2 см гармата.

За найновішими відомостями, СРСР розпоряджає нині 70-ма чи навіть 80-ма механізованими дивізіями. Під ними слід розуміти властиві танкові дивізії як теж механізовані піхотні дивізії, що складаються із мотопіхоти та чималої домашки панцирних бойових возів. У східній зоні Німеччини зараз стоять 10 танкових і 8 механізованих піхотних дивізії.

Німецькі частини в советській зоні споряджені танками «Т 34» і «Й. Сталін», що загальним числом дорівнюють кількості танків в одній танковій дивізії. Польща розпоряджає 6-ма танковими дивізіями, Болгарія 4-ма, Мадярщина — 2-ма. Число танкових з'єднань в Чехословаччині сьогодні не відоме.

Якими ж типами танків розпоряджає Захід? ОПАП (Організація Північно-Атлантичного Пакту) частину своєї програми на 1952 р. виконала і виставила 25 дивізій у Західній Європі, алеж у тому числі 16 дивізій — піхотні. Великобританія тримає в Німеччині три танкові дивізії, а Канада — одну танкову бригаду. Франція розпоряджає двома танковими дивізіями, США мають в Європі механізовані з'єднання, що дорівнюють двом дивізіям. Бельгія виставила одну дивізію. Голляндія й Данія недавно отримали 500 танків типу «Центуріон», з якими можна виставити дальші дві танкові дивізії.

До цієї отже числової слабости доходить ще й те, що ці частини аж ніяк не розпоряджають таким озброєнням, яке дорівнювало б озброєнню советських типів. Найкращий модель тут це британський «Центуріон», що теж відображає собою стан техніки ще з 1943 чи 1944 р. Він з механічного погляду бездоганний,

дуже поворотливий, озброєний 8,3 см гарматою, що характеризується високою початковою швидкістю стрільня. Гармата забезпечена стабілізатором, який дозволяє на цільну стрільбу, навіть коли танк їде по нерівній місцевості. Але «Центуріон» це тільки середній танк: вага його гранати не дорівнює навіть половині ваги гранати «Й. Сталіна», а його вежа має сьогодні вже перестарілу чотирикутну форму, яку в СРСР закинута вже давно.

По американській стороні «Центуріонів» відповідає «Паттон», озброєний дещо важчою гарматою калібру 9 см. Його перші моделі, вислані на Корею, виявили там серйозні недоліки, особливо ж при їзді під гору та в нецільності гармати. В новому зразкові «Паттона» ці недомогання усунуто, але досі то ним розпоряджає єдино американська армія.

З початком березня ц. р. верховний командувач британських сил у Німеччині ген. Гейл (Gale) заповів впровадження важкого танка у цих частинах. Але хоч ген. Гейл і натякнув, що цей танк з'явиться «ще цього року», то все ж, мабуть, перших його возів не слід чекати перед початком наступного року. Теж і американці побудували важкий танк із 12 см гарматою, але й він в Європі покищо ще не з'явиться.

Крім Великобританії в Європі є ще тільки одна країна, що була б у стані продукувати танки; це — Франція. Після війни французи сконструювали

були два нові типи танків: швидкий «АМХ» із 7,5 см гарматою, що його закупила Швейцарія, і середньо-важкий 50 тонн, гармата якого сяко-такі дорівнює гарматам у советських танках. Але серійну продукцію цього типу припинено з економічних міркувань, а французькі панцирні частини, на своє велике розчарування, мусять задовольнятися перестарілим сьогодні американським матеріалом.

ОПАП і ВШАПЕ, очевидно, не можуть собі дозволити на плян розбудувати таку механізовану армію, яка бодай у скромній мірі дорівнювала б панцирним силам СРСР. І тому прагнуть добитися такої армії, яка мала б доволі сили, щоб при допомозі тактичної атомової зброї перешкодити большевикам залити Західню Німеччину. У британському верховному командуванні в Німеччині панує переконання, що в такому розумінні одна панцирна дивізія може втримувати фронт довжиною в 25 км. Як же ж враховувати, що деякі смуги Німеччини менш придатні для ведення війни танками, то слід приймати, що для оборони Західньої Німеччини потрібно бодай 24 танкові дивізії. Як відомо, члени ОПАП-у в цьому році розбудовуватимуть свої збройні сили у внутрішньому напрямі і ледве чи й виставлятимуть нові дивізії. А в 1954 і 1955 рр. можна буде щонайвище виставити 5 чи 6 нових танкових дивізій. То ж важко уявити собі, як це без німецького контингенту можна б було добитися мінімального забезпечення перед несподіваним ударом зі Сходу.

М. Константін: Болгарська армія — паросток ЧА, «Райнішер Меркур»

Без сумніву, з-поміж усіх сателітних армій, що зараз перебувають під командуванням советських старшин, болгарська армія найбойовіша й найнадійніша, і то з політичного та з мілітарного погляду.

1944 р. воєнні сили болгарського королівства знаходилися в нітрохи не порушеному стані. Хоч теретично вони й причислювалися до сил держав осі, але в війні проти СРСР вони участі не брали. З тієї причини болгарській армії й було легше переставитися на новий курс так, що вона зараз після німецької поразки на Балкані вже могла бути вжита в складі ЧА у «3-тньому українському фронті» на Мадярщині та в Австрії. Після закінчення війни для Болгарії настала нова доба: довголітні німецькі впливи тут замінені на советську гегемонію.

Вже в 1945 р. мілітарну й політичну реорганізацію армії взяли в свої руки советські генерали; можна гадати, що цю роботу вони вели, не покладаючи рук, бо її вислід можна назвати просто блискучим.

І в Болгарії перший крок Москви полягав у тому, щоб усі ключові позиції в армії обсадити або росіянами або болгарськими штабними старшинами, що своєю військовою освіту здобули в ЧА. Притримуючися здавна вже відомого звичаю, советські старшини своє завдання вбачали в тому, щоб очистити болгарську армію від усіх елементів, на які, на їх думку, годі б поклагатися. Хоч Росія від давна в Болгарії мала куди більше прихильників, ніж донебудь інде в Східній Європі, то все таки і тут, і то зокрема в рядах армії, постала сильна пронимецька і протикомуністична реакція. Томуто викинено з армії тисячі ненадійних старшин. Ще найбільше потерпіли від цієї чистки вищі старшини: їх заступлено або нижчими старшинами, яких тоді й нашвидку поіменовано полковниками й генералами, або ж — партизанськими старшинами. Деяких з-поміж цих останніх, що видавалися особливо гідними довір'я, вислано до військових шкіл в СРСР, щоб там познайомилися із методами й побудовою ЧА.

У міжчасі ці болгарські старшини, що вже були служили в СРСР, розпочали перебудовувати болгарську збройну силу на зразок советської армії. Їх наглядною метою було зробити болгарську армію паростком советської в такій мірі, щоб вона могла бути кожночасно включеною в склад советських з'єднань. Спорядження, службовий устав, побудова, уніформу ба й навіть відзнаки зрівняно з червоноармійськими. Як же ж советські частини в Болгарії, яку вони окупували від 1944 р., були відтягнені, то вже залишили за собою ембріон советської болгарської армії. Розрив Тіта з Комінформом приспівив цю розвою тенденцію болгарської армії. Ген.-полк. Паншевський, що як новий міністер оборони замінив у 1950 р. ген. Дамянова, ще приспівив цей советизаційний процес. Час військової служби підвищено для піхоти з 20 на 30, а для спеціальних частин на 48 місяців.

Одночасно споряджено всі болгарські частини советською зброєю й розпочато розбудовувати резервні частини. Паризький договір обмежував болгарські збройні сили до 65 000 чоловік (суходільні війська — 55 000, протилетунська оборона — 1 800, военноморська фльота — 3 500, авіація — 5 200). Хоч зараз і немає точних даних, але все ж є підстави здогадуватися, що в міжчасі в Болгарії вже далеко перейдено межу 200 000 бійців, якщо врахувати ще прикордонні війська та робочі батальйони; сюди не враховуються резервісти, які бодай що третій рік прикликаються на вправи. За всіма знаками правдоподібности, болгарська артилерія налічує ок. 1 500 гармат, а зенітна артилерія ок. 2 000 гармат. Болгарські панцирні з'єднання мають ок. 600 танків типу «Т-34» і, мабуть, деяке число танків «Й. Сталін». Военноморська фльота — не значна; авіація налічує 250 бойових літаків типу «Як-9», «Ил-12» і «П-2».

Рівнобіжно з таким побільшенням і скріпленням спорядження й озброєння Паншевський взявся і за духове перевиховування армії, щоб зв'язати її беззастеречно з комуністичним режимом та з СРСР. Підвищено жалювання і надано війську, без уваги на службові ступені, широкі привілеї. Вояки свідомо фанатизують, виховують у ненависті до

югослав'ян, турків і греків, відповідно «освідомлюють» з примарою «західньої загрози» та одночасно, за советськими зразками, гльорифікують військово минуле Болгарії.

На думку фахівців, рівень болгарської армії помітно піднявся і навіть американці признають, що советські військові місії в цій країні не прогаали ні трішки часу. Ніхто вже не сумнівається, що в цій закутині Європи постало першорядне мілітарне знаряддя, яке, не зважаючи на своє невелике число, не відстає позаду будь-котрої з-поміж сусідніх армій, із Югославією та Грецією включно.

Збройні сили держав Близького Сходу

Події в Єгипті й Персії, як також переговори в справі створення спільного оборонного командування для Близького Сходу, спрямували увагу світу на Середній Орієнт. Це заінтересувало стосується в першу чергу мілітарної сили тих держав Близького Сходу, що не входять до ОПАП-у. Американський часопис «Мілітері Рев'ю» опублікував статтю Лідделя Гарта, в якій автор подає кількісний і якісний стан армій оцих згадуваних держав.

Персія. Армія під час миру налічує 10 дивізій і низку менших бойових одиниць, що чисельно дорівнюють кільком дальшим дивізіям. Її бойова сила невелика. Американська військова місія, якої становить зараз ще не окреслене чітко, старається підняти бойову силу перської армії шляхом вишколу й достави військового матеріалу, що походить із американських запасів із часів 2-ої світової війни. З уваги на малу боєздатність перської армії, найуспішніша оборона перед інвазією з півночі це, на думку автора, знищення комунікаційних шляхів, що йдуть від півночі по черзі іранську височину на південь.

Ірак. Іракська армія, що зараз начислює 30 000 вояків, складається з двох малих дивізій і кількох самостійних військових одиниць. Одна дивізія розташована на півночі, вздовж гірського кордону країни, а друга в районі Багдаду й Перської затоки. Не зважаючи на те, що південна й західня частина Іраку це ідеальний терен для панцирної війни, іракська армія не розпоряджає жодною панцирною зброєю.

Сирія. Основна бойова сила 100-тисячної сирійської армії це її панцирна бригада. Бойову вартість цієї однієї модерної одиниці, погіршує, на жаль, в першу чергу недостача військового матеріалу, якого Сирії в обмеженому числі доставляє Франція, як також недостатнє забезпечення головно летунських збройних сил. Пустиня від сходу і сильна

Слід гадати, що вже саме існування цієї армії, яка являється постійною загрозою для морських проток, для Егейського моря і для югославського кордону, викликало ті посилені дипломатичні намагання Заходу на Балкані, щоб привести до зруження між Београдом, Атенами й Анкарою Цей дивний поспіх викликаний бодай почасти зброєнням Болгарії, яка сьогодні, без сумніву, куди воювничіша ніж перед 15-ма роками і, здається, виявляє більш, ніж колинебудь охоту заволодіти тими оспорюваними територіями, які сьогодні знайшлися в руках її сусідів.

Туреччина від півночі становлять опору оборонної сили Сирії.

Лібанонська армія, що начисляє всього 5 000 вояків, споряджена перестарілим французьким воєнним матеріалом, і тому її бойова вартість не велика. Зате поважну силу представляють собою воювничі племена Джебель Друзе.

Королівство Йорданія. Арабський легіон, що його вишколили й озброїли англійці, це з бойового погляду найсильніша армія арабських держав Близького Сходу. Він складається з двох малих змоторизованих дивізій, з-поміж яких одна перебуває в стані організації.

Савдійська Арабія — від 1947 р. розпоряджає кількадесятитисячною змоторизованою армією, яку виставлено за допомогою Великобританії. В країні перебуває англійська мілітарна місія. Крім цієї армії, порівняно велику нерегулярну силу творять пустинні племена.

Єгипет — поруч Туреччини має найбільшу щодо числа армію на Близькому Сході. Вона налічує зараз 80 000 вояків та в майбутньому має бути побільшена до 100 000. В плані створення двох панцирних дивізій, скелет яких вже існує і розпоряджає танками типу «Шерман» і «Центуріон». Летунські збройні сили частково споряджені реактивними літаками.

Єгипетську армію зараз докорінно переорганізують за новими зразками організації та вишколу.

Ізраель, за Лідделя Гартом, має найтвердішу армію на Близькому Сході. Вона складається з чотирьох змоторизованих бригад, число яких на випадок потреби можна збільшити кількакратно, завдяки резервам, що налічують 120 000 добре вишкolenих вояків. Армію очолюють енергійні, добре вишколені й інтелігентні старшини.

Зреферував **В. Парашут**

Новости советської авіації

Відомий американський журнал «American Aviation Magazine» подає відомості про досягнення найновішої советської авіотехніки. В ньому висловлене твердження, що СРСР у кожній категорії військових літаків розпоряджає моделями, які дорівнюють, чи навіть перевищують, американські та британські зразки. Деякі з-поміж цих найновіших моделей пішли в своєму розвитку так далеко вперед, що навіть розпочато їх серійне продукування. Розбудова советської авіації поширилася вже й на повітряні сили сателітних держав. Німецька «Народна поліція» Східної Німеччини розпоряджає власною авіацією, що налічує сьогодні 300 пілотів. Всі східнонімецькі пілоти вишколюються на типі «MiG-15». Не слід теж забувати, що

багато німецьких літакових фабрик у східній зоні знову працює повною парою і знову розпочало конструювання нових моделей літаків.

Советська авіація, якої 16-та повітряна армія розташована в Східній Німеччині, перейняла всі колишні німецькі авіопункти ба й навіть побудувала низку нових летовиць. Багато з-поміж цих летовиць використовують ввспіль з советськими і східнонімецькими з'єднаннями. 16-та советська повітряна армія налічує сьогодні ок. 1200-1300 авіомашин, з-поміж яких 800 це «MiG-15» і «MiG-17». В дальшому ж зараз за цією 16-ою на німецько-польських теренах розташована 4-та повітряна армія із дальшими 600-800 мисливськими турболітаками та з'єднаннями бомбовиків і бойових літаків

На підставі відомостей із спеціальних джерел цей же американський журнал подає такі дані про найновіші советські моделі літаків:

1) Мисливець «**МІГ-17**» це дальший удосконалений модель відомого з корейського театру війни типу «**МІГ-15**»; продукується зараз масово. Советська авіація має вже декілька з'єднань, споряджених уже цим новим типом. Цей літак розпоряджає двома погінними механізмами — у противагу до «**МІГ-15**», що має лише один такий механізм. «**МІГ-17**» вживається головню як денний мисливець, алеж його велика радарна апаратура дозволяє й на використання його при всякій погоді й порі. Його максимальна швидкість біля «**Мах 1**» у відзвуківому обсязі. Його вершкова висота польоту — 15 тисяч м над поземом моря; його вага — ок. 6,8 тонн, довжина — 13,40 м, висота — 4,25 м, розпін його крил — 12,80 м.

2) «**МІГ-19**» це високоякісний переловний літак, призначений першусього для оборони власних територій. Назовні він у дечому нагадує нового шведського мисливця «Летючу бочку» — через своє коротке сутулувате кадовбище.

3) Мисливець із крилами дельтоїдної (трикутної) форми, споряджений двома ракетними механізмами. Його конструкцію приписують талановитому советському конструкторові Б. І. Черановському. І цей літак належить до категорії «підзвукшвидкісних» мисливців із шкороістю, що не доходить «**Мах 1**»; розпін його крил — 13,70 м, довжина — 13,70 м.

Минулого року започатковано конструювання бомбовика такої ж дельтової форми, спираючись на досвід оцього розвиненого Черановським мисливця.

4) Мисливці і легкі бомбовики Туполева: Туполевом був конструйований мисливець для використання при всякій порі й погодні, споряджений двома погінними турбомеханізмами, із сильно-стрільча-

стим насадженням крил, — і зараз продукується вже серійно. Його максимальна швидкість — ок. 1000 км/год, промінь дії, себто $\frac{2}{3}$ засягу, доходить заледве 1000 км; його довжина — 17,65 м, висота — 4,25 м, розпін крил — 15,25 м, польотна вага — ок. 12 250 кг. Масово продукується теж його варіант — легкий бомбовик.

5) Бомбовики «**Ил**»: відомий конструктор «штурмовиків» Ілюшін сконструював низку різних легкобомбовикових моделей; про них однак, крім голих назов, «**Ил-26**», «**Ил-27**», «**Ил-28**» сьогодні нічого ще не відомо.

6) Бомбовик «**Модель-150**» належить до категорії середніх, як от напр. американський турбомомбовик «**В-47**»; і він зараз у масовій серійній продукції. Він споряджений двома погінними механізмами із зрушною спроможністю по 4 500 кг кожен; його насада крил — сильно-стрільча, а максимальна швидкість дорівнює найшвидшим мисливцям і майже сягає «**Мах 1**». Засяг цього бомбовика доходить приблизно 3 600 км.

7) «**Ту-25**» це середній чи навіть важкий бомбовик із 4-ма ракетними погінними механізмами; алеж не відома ані стадія його розвитку ані інші дані про нього.

8) «**Модель-31**» — важкий бомбовик, що поруч «**ТуГ-75**», себто іншого важкого бомбовика, становитиме міжконтинентальну зброю советської авіації, щось на лад американського бомбовика «**В-36**»; він споряджений 6-ма турбопропелерними механізмами і мав би перевищати своїми досягненнями «**ТуГ-75**, максимальна швидкість якого сягає 760/год, а засяг дії — 10 500 км; розпін його крил — 60,90 м, довжина ж — 57,90 м. Відомо, що в Комсомольську біля манджурської границі здано 10 таких літаків для з'єднань советського стратегічного летунства, які розташовані вблизи Хабаровська на Далекому Сході.

Із новин військової техніки

Нові американські стрільна, керовані на віддаль

Міністерство американської воєнно-морської фльоти подало довідома, що в користування його одиниць поступили нові стрільна, керовані на віддаль — «**Регулюс**». Їх серійну продукцію розпочала була ще перед декількома місяцями фабрика в Деллес, у Тексасі.

Згідно з повідомленнями американського міністерства воєнно-морської фльоти цього «**Регулюса**» випробували вже: підводний човен, авіоматка і постачальний пароплав; його може вистрілювати майже кожний воєнний корабель навіть без якихсь попередніх істотних змін у своїй конструкції. Для вистрілювання служить дуже коротка рампа так, що це стрільно можна вистрілювати під будь-яким кутом піднесення. Траекторію (шлях польоту) «**Регулюса**» можна змінити під час польоту за допомогою відповідного командувального приладу. Зміну напрямку подає тоді керувальному механізмів цієї ракети радіоприймач, вбудований у кінчику ракети. Ця ракета летить здебільша із понадзвуквою швидкістю. Про її дію не відомо нічого докладнішого. «**Регулюс**» має вигляд круглого 10 м довгого цигаро з короткими крилами. Він вміщує в собі незвичайно сильний ладунок вибухових матеріалів. В американських військових колах думають, що «**Регулюс**» може в собі вміщувати «малу атомову бомбу» із вибуховою силою, яка дорівнює 20 000 тоннам трінітотололю.

Американські військові чинники подають, що ще цього літа протилетунські організації по більших містах будуть споряджені новими, керованими на віддаль стрільними «**Ніке**». Уживані тут досі протилетунські гармати місцевої оборони будуть виміняні впродовж декількох місяців. Ці нові, керовані на віддаль стрільна, призначені винищувати літаків, що летять дуже високо з великою швидкістю.

вані на віддаль стрільна, призначені винищувати літаків, що летять дуже високо з великою швидкістю.

Атомово гармата. В американській армії впроваджено нову гармату, з якої можна вистрілювати звичайні й атомові стрільна. Вона важить 85 тонн, її калібер — 32 см, засяг стрілу — 32 км. Її транспортують за допомогою двох тракторів (один — зпереду, другий — із заду); водії обох їх втримують поміж собою телефонічний зв'язок. Бойова готовість гармати: 15 хвилин після прибуття на вогневе становище.

Стрільна великої шкороі. В американських лабораторіях досліджуються стрільна, шкороість яких повинна б бути 235 разів більша від шкороіти голосу, і тим самим наближуватися до шкороіти метесрів. Підчас досліджень виявилися ті ж самі труднощі, що пов'язані з проблемою міжпланетних ракет.

Новий тип мисливського літака «Старфайр». В США розпочато серійну продукцію нового мисливського реактивного літака типу Ф-94. Він вирізняється тим, що озброєний виключно ракетами. Літак цей важить 9 тонн, довгий — 12,6 м, високий — 4,1 м; розпін його крил — 11,4 м. 24 7-см ракети приміщені довкруги «носа» літака. Крім того під його крилами можна примістити додаткові ракети, 500-кг звичайні і напальмові бомби. Завдяки дуже великій шкороіти підльоту (найбільша досі!), він може дуже шкоро досягти інвазійних літаків на висоті 13 000 м. Він може розгорнути шкороість — до 1 000 км/год. Цей літак споряджений «розумоподібним» радаром і прицільним приладом, що викриває ворога на віддаль кількох кілометрів, автоматично керує на нього літак і автоматично відкриває вогонь. Він забезпечений теж так зв. «приземнювальним гальмом» у формі

своєрідного парашута, завдяки застосуванню якого можна на половину скоротити довжину летовища.

Торпеди — оборонна зброя проти підводних човнів. В майбутньому американські торговельні кораблі будуть озброєні торпедами, які самі шукають цілі, знаходять її і нищать незалежно від того, чи ціль знаходиться під чи над водою.

Опанцирені піхотні гарматні бойові вози. (Самохідні гармати). Фабрики Бофорса вдосконалили піхотний гарматний бойовий віз, якого гармата калібру 70 мм може вистрілювати на мінуту 8 гранат. Цей бойовий віз важить 8 тонн, широкий 2 м і 1,5 м високий. При новій серійній продукції цих возів їх споряджують півавтоматичною 10,5 см гарматою.

Нові десантні судна. Для користування в американській армії передано нове 60-тоннове, десантне, земно-водне судно (амфібію). Воно споряджене чотирьома моторами Дізеля; потужність кожного з-поміж них 165 кінських сил. У воді воно порушується за допомогою двох шруб, а на суходолі їде на колесах. У ньому обертають одну шрубку два мотори, і кожен мотор — одне колесо. Ця амфібія може просуватися по найтруднішій місцевості і може везти при тому один танк.

Модерне опанцирення поодинокого американського вояка. — Воно складається із «панцирної» сорочки і штанів і важить шість кілограмів. Цей панцирний «одяг» зроблений із метало-панцирного найлону. Практика в корейській війні виявила, що завдяки цьому «опанциренню» втрати раненими й убитими зменшилися на 65%.

Летунські збройні сили американської сухопутної армії. Американські сухопутні збройні сили в порозумінні з летунськими збройними силами взяли за організування своїх власних летунських з'єднань. У склад цих з'єднань входять 1100 вантажних гелікоптерів і таке ж саме число легких літаків. Ці летунські з'єднання в бойовій зоні забезпечуватимуть армію постачанням і людьми. Летунські збройні сили і надалі забезпечуватимуть транспорт повітряних десантів.

В. Парашут

Подяки

Пожертви на Фонд Місії УПА:

Канада:

Дня 17 січня 1953 р. на христинах сина Володимира-Мирона у г-ва Катерини і В. Біланів в Торонті присутні гості склали 20.00 доларів. Жертводавцями були: В. Білан — 3 дол.; по 2 дол.: Т. Ратушний, С. Репецький, І. Щепанський, Д. Семчишин, І. Ленисюк; по 1 дол.: П. Ізьо, О. Жигар, Д. Кремко, М. Голд, І. Олешня, С. Гладичук, В. Вайда.

Антін Конит в Ст. Кетеринс із продажу книжки «Крізь сміх заліза» зложив 3.00 дол.

США:

З добровільних датків підчас Жалібної Академії сл. п. ген.-хор. Т. Чупринки, заініційованої Станицею вояків УПА, Організацією ООЧСУ й Осередка СУМ-у в Рочестері 8 березня ц. р., Станиця вояків УПА в Рочестері переслала призначену суму — 16.32 дол.

Прокіп Кісіль, Стюївісан Фоллс — 2.05 дол.
В. Мотиль, Нью-Йорк — 1.00 дол.

Пожертви на інвалідів УПА:

На писанку для інвалідів УПА зложив п. Павло Баран з Торонта в Канаді 5.00 дол.

На уродинах п. Василя Цапа в Торонті в дні 28 лютого 1953 р. присутні гості склали на інвалідів УПА слідуючі датки: по 2 дол.: О. Жигар, Василь Цап, Павло Лапан, Теодор Сміговський, Г. І.; по 3 дол.: В. П. Разом: 13.00 дол.

На христинах дочки Петрусі у п-ва Дошчин в Ст. Кетеринс — Канада, 11 квітня 1953, присутні склали на руки Петра Кебала 7.00 дол. на інвалідів УПА.

Жертводавцям і збірщикам щирю подяку складає
Фінансовий відділ Місії УПА

Адреси представників В-ва „До Зброї“:

Австралія:	Fokshan Library & Book Supply 17 Acacia St. Glenroy W. 9, Vic.	Канада:	O. I. Eliashevsky 118 Medland St. Toronto 9, Ont.
Аргентина:	Denysiuk Mykola c. Curapaligüe 790 Buenos Aires	США:	Klym Jaroslaw 114 East. 11 th Street New York 3, N. Y.
Бельгія:	Schrajter F. 4 rue des Bouleaux Cheratte, Liege чекове конто для пересилки грошей: Camp. 2 376.24	Франція:	Soroczak Myroslau 27 rue Michelet St. Etienne (Loire)
Бразилія:	Bajluk Dmytro Caixa Postal 6 Sao Caetano do Sul Sao Paulo	Тунезія:	Sawtchak Wolodymyr Barage de Ben-Metir Ain' Draham B. P. 15
Великобрит.::	Prokop Konstantyn 131 Eastcot e Lane South Harrow, Middlesex	Швейцарія:	Dr. Prokop Roman Wabernstr. 40 Bern
Венесуеля:	Dejneka Alexander UKRAFOT Av. Espana Edificio Panamerica Caracas Catia	Швеція:	Harbar Kyrylo „Ukrainska Sellskapet“ Box 32 Stockholm 1